

Omar Ibrahim Yousef

Kjønn i kriminalomsorgen

En kvalitativ studie av forestillinger om kjønn, omsorg og kriminalitet blant fengselsbetjenter i Norge

Masteroppgave i Likestilling og Mangfold

Veileder: Priscilla Ringrose

Medveileder: Elisabeth Stubberud

Juni 2022

Omar Ibrahim Yousef

Kjønn i kriminalomsorgen

En kvalitativ studie av forestillinger om kjønn, omsorg og kriminalitet blant fengselsbetjenter i Norge

Masteroppgave i Likestilling og Mangfold
Veileder: Priscilla Ringrose
Medveileder: Elisabeth Stubberud
Juni 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Kunnskap for en bedre verden

Likestilling og mangfold – læringsutbytte

Masterstudiet i likestilling og mangfold har tre hovedmål:

- Kvalifisere kandidatene til avansert arbeid relatert til kjønns-, likestillings- og mangfolds problematikk i næringsliv og offentlig virksomhet, i utredningsarbeid, i administrasjon, politikkutvikling, kunnskapsledelse og forskning.
- Kvalifisere kandidatene til å utføre systematiske undersøkelser gjennom kritisk tenking og analyse, og å kunne trekke kvalifiserte konklusjoner.
- Gi kandidatene inngående kunnskaper om sentrale teorier, begreper og analysemåter i tverrfaglige kjønnsstudier.

Kunnskaper

Kandidaten har:

- Avansert kunnskap om det tverrfaglige kjønnsforskningsfeltets sentrale teorier, debatter og kontroverser.
- Spesialisert innsikt i så vel historiske som samtidige endringsprosesser knyttet til likestilling og mangfold i det norske samfunnet, i lys av internasjonale og globale kontekster.
- Kunnskap på høyt nivå om hvordan kjønn som sosial og symbolsk kategori kan virke sammen med andre sosiale og symbolske kategorier og fenomener.

Ferdigheter

Kandidaten kan:

- Identifisere og arbeide selvstendig med praktiske og teoretiske problemer knyttet til likestilling og mangfold i konkrete samfunnsmessige sammenhenger.
- Vurdere og benytte relevante metoder og teorier for undersøkelse og analyse av kjønn og eventuelt andre sosiale kategorier i spesifikke empiriske problemstillinger på en selvstendig måte.
- Analysere og forholde seg kritisk til problemstillinger knyttet til forståelser av kjønn, likestilling og mangfold på ulike samfunnsarenaer og derigjennom se og anvende flere tilnæringsmåter.

Generell kompetanse

Kandidaten kan:

- Gjennomføre et selvstendig, avgrenset forsknings- og utredningsarbeid i tråd med gjeldende forskningsetiske normer.
- Anvende sine kunnskaper og ferdigheter på nye områder i tverrfaglig dialog med andre eksperter.
- Formidle resultater av eget faglig arbeid muntlig og skriftlig på en selvstendig måte både til eksperter og allmennhet.

Resymé

Denne oppgaven er basert på åtte kvalitative intervjuer med fengselsbetjenter. Oppgavens tematikk sentrerer seg rundt forestillinger om kjønn i kriminalomsorgen. Hvor problemstillingen lyder i den forbindelse som følger: «Hvordan settes kjønn i spill i fengselsbetjentes fortellinger om eget arbeid og i deres forestillinger om kriminalitet?». Formålet med prosjektet er å undersøke fengselsbetjentes erfaringer og fortellinger om kjønn og likestilling. Disse forestillingene og forståelsene blir i denne oppgaven tolket i lys av teoretisk perspektiv med «kjønnsbrillene» som jeg ser når jeg gjennomfører intervjuer og når jeg tolker dem.

Analysekapitlene er tilknyttet de tre underliggende spørsmålene i problemstillingen, som lyder som følger:

- Hvordan skal fengselsbetjentene forstå "omsorg" for innsatte, både i praksis og i prinsippet, og hvilken grad skiller de mellom "maskulin" omsorg og "feminin omsorg"?
- Hvordan forstår fengselsbetjentene kriminelle atferd og i hvilken grad er disse forståelsen kjønnet?
- Hvordan skal fengselsbetjenten forstå deres roller og ansvar, og i hvilken grad oppfatter de disse rollene og ansvarsene som kjønnete?

Det avsluttende kapittelet oppsummerer forskningsfunnene basert på empirisk materiale inspirert av informantintervjuer. Et av de mest fremtredende funnene i denne studien er at mannlige og kvinnelige betjenter jobber i kriminalomsorgen side om side, og at det ikke er noen vesentlig rolle for kjønnet til fengselsbetjenten i å bestemme type omsorg eller kjønn på personen som mottar omsorg. Et av de viktigste funnene er at fengselsbetjenter ikke mener at kjønn har en sentral rolle i kriminell atferd og konklusjonen i studien indikerer at informanter ikke ser en stor rolle kjønn har i yrket sitt.

ABSTRACT

This thesis is based on eight qualitative interviews with prison officers. The thesis' focuses on notions of gender in prison care. «How is gender made relevant in prison officers' narratives of their own work and in their narratives on crime?». The purpose of the project is to investigate prison officers' experiences and stories about gender and equality in prison care. In this thesis, these ideas and understandings are interpreted in the light of gender theory.

The analysis chapters are linked to the three underlying questions in the problem statement, which read as follows:

- How should prison officers understand "care" for prisoners, both in practice and in principle, and to what extent do they distinguish between "masculine" care and "feminine care"?
- How do prison officers understand criminal behavior and to what extent is this understanding gendered?
- How should the prison officer understand their roles and responsibilities, and to what extent do they perceive these roles and responsibilities as gendered?

The concluding chapter summarizes the research findings based on empirical material inspired by informant interviews. One of the most prominent findings in this study is that male and female officers work in prison care side by side, and that there is no significant role for the gender of the prison officer in determining the type of care or gender of the person receiving. One of the most important findings is that prison officers do not believe that gender has a central role in criminal behavior and the conclusion of the study indicates that informants do not see gender as significant in their profession.

Forord

Etter å ha fullført to akademiske år, føler jeg blandede følelser av stolthet, takknemlighet og glede. Jeg er glad for å gjennomføre en forskning på norsk språk, og dette er i seg selv en utfordring for en student som nylig har bosatt seg i Norge. Det var spennende og inspirerende å gjøre dette prosjektet på den ene siden, jeg lærte mye, og på den andre siden var det utfordrende og stressende.

Som masterstudent må man jobbe stort sett alene og lese mye litteratur og tidligere forskning, men denne oppgaven hadde ikke kommet frem uten en veldig stor innsats fra flere som fortjener min store takk:

Aller først ønsker jeg å takke min kone som har tatt på seg så mange byrder med familie og barn slik at jeg kan fortsette studiene. Takk skattene mine Sohaib, Aws og Sam.

En stor takk til de åtte informantene som ga meg sin tid og kompetanse til å gjøre denne oppgaven, og spesielt til min venn, førstebetjenten, som hjalp meg med å rekruttere informanter og gjennomføre intervjuer.

En stor takk rettes til min veileder Priscilla Ringrose, som har gitt meg støtte og god veiledning hele veien. Med gode, konstruktive innspill som har høynet kvaliteten på oppgaven. Takk for at du har vært generøs med din tid, jeg har lært masse av deg.

En stor takk til Elisabeth Stubberud, som utførte rollen som veileder med oppmuntring, gode blikk og mye engasjement. Du fikk meg til å være motivert hele veien.

En stor takk til lærerne som hjalp meg i studiene til jeg nådde denne fantastiske dagen.

Tusen takk til alle mine medstudenter, og jeg ønsker alle lykke til i arbeids- og privatlivet.

Omar Yousef

Trondheim, juni 2022

Innhold	
Kapitel 1: Innledning	1
1.1. Kriminalomsorg og norske fengsler	1
1.2. Fengsel med høysikkerhetsnivå	1
1.3. Fengsel med lavsikkerhetsnivå	1
1.4. Den totale institusjon	2
1.5. Bakgrunn for tema	2
1.6. Presentasjon av problemstilling	3
1.7. Tidligere forskning	3
1.8. Oppgavens oppbygning	4
Kapittel 2: Teoretiske innfallsvinkler	7
2.1. Konstruktivistiske perspektiver på kjønn	7
2.2. Maskulinitet perspektiver	10
2.3. Hegemonisk maskulinitet	11
2.4. Underordnet maskulinitet	11
2.5. Feminitet	12
2.6. Betjentarbeid er omsorgsarbeid	13
2.7. Er begrepet omsorg kjønnnet?	13
2.8. Oppsummering	14
Kapittel 3: Metode	16
3.1. Det kvalitative intervjuet	16
3.2. Utvalg	16
3.3. Rekruttering	17
3.4. Intervjuets gjennomføring	17
3.5. Innsamling av materiale	18
3.6. utfordringer ved forskning på fengsler	18
3.7. Intervjuguiden	19
3.8. Relasjon mellom forsker og informant	20
3.9. Forskningsetikk	22
3.10. Analysearbeid	22
3.11. Tematisk analyse	23
3.12. Oppsummering	24
Kapittel 4: Fengselsbetjenter og omsorg	26
4.1. Den omsorgsfulle fengselsbetjent	26
4.2. Hverdagsomsorg i fengselet	28
4.3. Omsorg og kjønn	29
4.4. Grensesetting	32
4.5. Oppsummering	34

Kapittel 5: Fengselsbetjentes forståelse av kriminalitet	36
5.1. Fengselsbetjentes forståelse av kriminalitet: årsaker til kriminalitet	36
5.1.1. Et komplekst bilde	36
5.1.2. Oppvekst og miljø	37
5.1.3. Fattigdom	38
5.1.4. Norsk kultur, fremmed kultur og identitetskrise	38
5.2. Fengselsbetjentes forståelse av kriminalitet: fengselet sin rolle i rehabilitering	40
5.3. Fengselsbetjentes forståelse av kriminalitet som kjønnete	41
5.3.1. Fengselsbetjenter som tror at kriminalitet er "mer maskulin"	41
5.3.2. Fengselsbetjenter som mener at kriminalitet ikke er "bare maskulin"	42
5.4. Oppsummering	43
Kapittel 6: Kriminalomsorg som yrke	45
6.1. Fengselsbetjentenes forståelse av deres rolle	45
6.1.1. Å følge rutiner - det hverdagslige	45
6.1.2. Å håndtere konflikter - det relasjonelle	46
6.1.3. Å beskytte samfunnet - det samfunnsmessige	47
6.2. Personlig, privat og profesjonell	47
6.3. Fengselsbetjentenes yrket – Fortid, nåtid og fremtid	49
6.3.1. Et mannsyrke historisk sett	49
6.3.2. Et yrke under stress	50
6.3.3. Et yrke med en lys fremtid	50
6.4. Oppsummering	51
Kapittel 7: Avslutningskapittel	53
7.1. Fengselsbetjenter og omsorg	53
7.2. Fengselsbetjentes forståelse av kriminalitet	54
7.3. Kriminalomsorg som yrket	55
7.4. Konklusjon	56
Litteraturlist.	58
Vedlegg	62
Vedlegg 1: Intervjuguide masteroppgave	62
Vedlegg 2: Informasjonsskriv	64
Vedlegg 3: Klage på avslag Kriminalomsorgen region øst	68
Vedlegg 4: Godkjenning fra Kriminalomsorgen region øst	71
Vedlegg 5: Godkjenning fra NSD	76

Kapitel 1: Innledning

1.1 Kriminalomsorg og norske fengsler

I Norge er fengselssektoren organisert på tre hovednivåer. Øverst i organisasjonsstrukturen ligger Justis- og kriminalomsorgsdepartementet. Deretter er det fem regionale forvaltninger (Øst, Vest, Sør, Nord og Sørvest) og i hver region er det flere lokale administrasjoner. Fengselssystemet i Norge består av to ulike seksjoner. Det første er høysikkerhetsfengsler, hvor det er fysiske hindringer som begrenser innsattes bevegelsesfrihet. Den andre typen er fengsler med lavt sikkerhetsnivå, hvor det er færre sikkerhetstiltak enn den første typen. Den innsatte kan overføres fra fengsel med høyt sikkerhetsnivå til lavt nivå etter at den innsatte har sonet deler av straffen (Kriminalomsorgen, 2022).

Det norske fengselsvesenet bygger på humanitære prinsipper og på individuelle fasiliteter for domfelte og innsatte. Hensynet til samfunnets behov om beskyttelse mot kriminelle handlinger må balanseres når det gjelder den dømte og fengsledes muligheter til å vende tilbake til samfunnet som lovlidige borgere i fremtiden (kriminalomsorgen 2019a). Kriminalomsorgen i Norge bygger på et sett av sentrale prinsipper, blant annet prinsippet om likebehandling og rettssikkerhet, det humanistiske menneskesyn, normalitetsprinsippet (Kriminalomsorgen 2019a).

1.2. Fengsel med høysikkerhetsnivå

Et høysikkerhetsfengsel er et fengsel omgitt av høye murer, dørene er tett lukket, og alt overvåkes nøye. Som regel begynner soningen i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå hvor det er netting foran alle vinduene og overvåkings kameraer som dekker fengselet og området rundt det. Sikkerhetssuitene omfatter flere avdelinger, et felleskjøkken og et fellesområde hvor innsatte kan se på TV eller delta i andre fritidsaktiviteter. Alle disse aktivitetene er svært begrenset og ikke tilgjengelig til alle døgnets tider (Kriminalomsorgen, 2022). Hovedregelen er at den innsatte skal få mulighet til fellesskapet under jobb, undervisning, tilrettelegging eller ekstra tiltak på dagtid, og Kriminalomsorgen skal legge vekt på dette. Primær aktiviteten i et høysikkerhetsfengsel er å dele innsatte, der den innsatte tilbringer mesteparten av dagen på cellen (Kriminalomsorgen, 2022).

1.3. Fengsel med lavsikkerhetsnivå

Fengsler med lavere sikkerhetsnivå er utstyrt med mindre fysiske sikkerhetstiltak enn fengsler med høyt sikkerhetsnivå. Etter soning av deler av straffen i høysikkerhetsfengsel kan den innsatte overføres til et fengsel med lavere sikkerhetsnivå, og dette er en del av utviklingen av fengselet og veien tilbake til samfunnet (Kriminalomsorgen, 2022). Denne

overføringen avhenger av den innsattes oppførsel i soningstiden. Fengselsbygningen er stengt om natten, men innsatte er ikke låst inne i cellene. Den store forskjellen fra det høyere sikkerhetsnivået er den mer likeverdige kommunikasjonen mellom fengselsbetjenter og innsatte. Uniformen har forsvunnet og dette har en symbolsk effekt på forholdet. Fengselsbetjenter skal imidlertid til enhver tid ha oversikt over innsattes virksomhet (Kriminalomsorgen, 2022).

1.4. Den totale institusjon

Sosiologen Erving Goffman (2001) i «Anstalt og menneske. Den totale institution socialt set» mener at totale institusjoner som fengsler er et sted der en person utøver alle sine daglige aktiviteter, inkludert arbeid, underholdning og søvn under samme tak og under samme autoritet. Siden denne daglige rutinen skal følges og kontrolleres av maktmyndighetene, er ikke aktivitetene i den frivillige, men heller programmer som den innsatte må iverksette for å nå det generelle målet Kriminalomsorgen har satt. En av de viktigste egenskapene til de overordnede institusjonene er å begrense kommunikasjonen med verden utenfor fengselet og hindre den innsatte i å ta avgjørelser for seg selv. Goffman kaller den totale organisasjonen et drivhus for menneskelig endring, og det kan også tenkes på som et sosialt eksperiment med mål om personlig endring (Goffman 2001).

I fengsel er det et system med privilegier der individuelle handlinger blir evaluert i henhold til et system med straff og belønning. Ønsket oppførsel fra organisasjonens side belønnes med forskjellige fordeler som permisjoner eller overgang til en mer ledig avdeling.

Ifølge Michel Foucault (2001) i sin bok «Overvåkning og straff» ser han at i en total institusjon straffes uønsket atferd med suspensjon eller tap av fordeler, og det reageres ofte i fengsel med isolasjon eller avslag på ulike goder som jobb og skolested. Atferd som følger hele organisasjonens mål og idealer belønnes, og atferd som ikke gjør det straffes. Som et resultat vil det i en total institusjon dannes to sosiale og kulturelle verdener, en for de ansatte og en for de innsatte. Det er stor sosial avstand mellom de to nevnte kulturene (Foucault 2001:179-180). I Foucaults diskusjon om makroinstitusjoner ligger hans fokus på personellens autoritet og de ulike formene for disiplin i institusjonen i fengselet.

1.5. Bakgrunn for tema

På bakgrunn av mitt tidligere arbeid som advokat med spesialisering i straffesaker, hvor det overveldende flertallet av innsatte og fengselsbetjenter var menn, har jeg alltid lurt på om vi kan bruke likhetsbegrepene i fengselsmiljøet, som er dominert av maskuline egenskaper. Der flertallet av innsatte og fengselsbetjenter er menn og hvor reglene og forskriftene er strenge. Da jeg kom til Norge, hørte jeg alle snakke om full likestilling i skolen, media og politiske debatter. Under mitt arbeid med Norges Røde Kors som fengselsbesøkende, og etter flere besøk i fengsler i Norge, så jeg at mange kvinner jobber som fengselsbetjenter, noe jeg fant veldig interessant. De første dagene etter å ha startet på masterstudiet, tok jeg beslutningen om å undersøke forholdet mellom likestilling og kriminalomsorg. Innledningskapitlet inneholder en kort presentasjon om problemstillingen som forskningen skal ta opp, samt en oversikt over Kriminalomsorgen og norske fengsler, og en kort redegjørelse for tidligere forskning knyttet til forskningstemaet.

1.6. Presentasjon av problemstilling

Oppgaven er en analyse av hvordan settes kjønn i spill i fengselsbetjenters fortellinger om eget arbeid og i deres forestillinger om kriminalitet. I denne sammenhengen vil jeg prøve å besvare på følgende forskningsspørsmålene: Hvordan skal fengselsbetjentene forstå "omsorg" for innsatte, både i praksis og i prinsippet, og hvilken grad skiller de mellom "maskulin" omsorg og "feminin omsorg"? Hvordan forstår fengselsbetjentene kriminelle atferd og i hvilken grad er disse forståelsen kjønnet? Hvordan skal fengselsbetjenten forstå deres roller og ansvar, og i hvilken grad oppfatter de disse rollene og ansvarsene som kjønnede?

1.7. Tidligere forskning

De siste årene er det blitt publisert flere bøker og forskningsartikler som konsentrere seg rundt kjønnslikestilling og kriminalomsorg.

Johan Fredrik Rye og Ingrid Rindal Lundeborg og flere forfattere har bidratt til forskningen som presenteres i boka «Fengslende sosiologi: Makt, straff og identitet i Trondheims fengsler» boka består av 12 forskningstekster om makt, straff og identitet i Trondheims fengselet. Boken fokuserte på mange temaer eksempelvis «feminitet, maskulinitet, rehabilitering, kjønn og kjønnsteori). Flere kapitler viser betydningen av ulike former for sosial ulikhet i fengsel, og belyser videre kapitlene om hvordan fengsel er uløselig knyttet til den moderne velferdsstaten og nye former for straff. Dagliglivet i fengsler. Et annet tema er fengsel som arena for mange ulike former for makt.

En annen bok som er relevant for min forskning er «Prison, conflict & Masculinities» skrevet av Michelle Butler. Kjønn er performativt. Judith Butler er den sentrale tenkeren når det gjelder å forstå kjønn som performativ. Hennes resonnement utfordrer både ideer om kjønn som faller naturlig inn i to kategorier (mann/kvinne), og sosiologisk «doing gender», der hovedideen er at vi «gjør» kvinner og mann på forskjellige måter. Butlers tenkning representerer en spesiell type «kjønn»-idé, der forskjellen mellom kjønnene som sådan også er noe som gjøres.

Prosjektleder og seniorforsker Jeanette Østergaard, praktikant Anne Bach Steensgaard, vitenskapelig assistenter Anne Toft Hansen og Sofie Henz Pedersen, har utarbeidet en studie om hvorfor begår noen barn og unge kriminalitet og andre ikke. Denne undersøkelsen ble utført av SFI på dansk initiativ Forebyggende råd (DKR). Studiet har som mål å bidra til mer kunnskap om risiko- og beskyttelsesfaktorer i Danmark. Mange barn og unge som har vokst opp under vanskelige oppvekstvilkår, blir ikke kriminelle. Studiet, som har tittelen «På vej mod ungdomskriminalitet, hvilke faktorer i barndommen gør en forskel?» prøver å gi et svar på hva som beskytter barn og tenåringer fra å gjøre kriminelle handlinger i ungdomstiden.

Basbergs bok «Omsorg i fengsel» handler om forholdet mellom omsorg og kontroll, og tar for seg Bredtveit kvinnefengsel hvor forfatteren har observert og fullført intervjuer. De komplekse sammenhengene mellom omsorg og kontroll er beskrevet i boken. Organiseringen av arbeidet og forholdet mellom fengselsbetjenter og innsatte gir muligheter og begrensninger for å utøve omsorg innenfor murene.

Forfatteren konkluderte i sin forskning med at arbeidet til fengselsbetjenter inkluderer omsorgsarbeid, men hovedoppgaven i arbeidet deres er å opprettholde sikkerhet og orden.

Forfatteren hevder også, når det gjelder forholdet mellom fengselvokter og innsatte, at fengselsbetjenter er ansvarlige for dette forholdet og at rehabilitering er en viktig del av kriminalomsorgsarbeidet. Til slutt hevder forskeren at Bredtveit-fengselet som et kvinnefengsel, men den største fordel man kan merke seg er at omsorgens arbeid er den mest åpenbare, uavhengig av kjønn på omsorgsperson og mottaker.

«Murer og moral» er en bok om straff, verdier og fengselsbetjenter skrevet av Terje Emil Fredwall. Boken handler om fengselsstraff, virkningene av fengselsstraff, og om kriminalomsorgens utfordrende samfunnsoppdrag. I tillegg dreier boken seg om fengselsbetjenter og deres arbeid. Den sterkeste vektleggingen er at straff skal virke; Straff som fungerer som den skal, fører faktisk til færre kriminaliteter, og med mindre kriminalitet vil innbyggerne oppleve et tryggere samfunn å leve i. Den beste måten å forhindre tap av liv og helse, redde samfunnet fra betydelige utgifter og skape et tryggere fellesskap i henhold til kriminalomsorgens rapport, er gjennom to trinn: motivere domfelte til å leve lovlige liv i fremtiden og sikre at de lever forholdene forbedres ved utgivelse.

Forfatteren gjennomgår også noen av egenskapene som fengselsbetjenter bør ha, som deres respekt for menneskerettighetsprinsipper, kommunikasjonsevner med andre, godt humør og evnen til å lette livet til en innsatt mens de soner straffen i fengselet. Forfatteren tar også hensyn til prosessen med å velge fengselsbetjenter og i hvilken grad personer som søker om å studere ved fengselsskolen forstår at deres jobb er å ivareta sikkerheten til samfunnet og å ivareta sikkerheten i fengselet.

Det meste av forskning om kriminalomsorg har fokus på innsatte eller fengselsbetjents rolle i kriminalomsorg. Mitt fokus er på fengselsbetjents forståelse om likestilling og kjønnsrolle i kriminalomsorgen og hvordan de praktiserer dette i hverdagens arbeid. Med andre ord, kan denne forskningen være et bidrag innenfor en slik kjønnslikestilling og kriminalomsorg tilnærming.

1.8. Oppgavens oppbygning

Min oppgave er delt inn i syv kapitler, inkludert dette innledende kapitlet. De følgende kapitlene vil kort presenteres nedenfor.

Kapittel 2:

Teoretiske perspektiver jeg har brukt i analyseprosessen, og presentere kjønnsperspektiver er det overordnede rammeverket for min forskning, med fokus på forholdet mellom kriminalitet, omsorg og maskulinitet.

Kapittel 3:

Metoden handler om de metodiske valgene jeg har tatt masterprosjekt, fra beslutningen om å gjennomføre kvalitative intervjuer til selve utføring av analysen.

Kapittel 4:

I dette kapitlet diskuterer jeg fengselsbetjentenes erfaringer og deres ulike roller og aktiviteter. Jeg identifiserer tre temaer. Det første temaet er hva fengselsbetjenter forstår som et godt bilde. Det andre temaet handler om betjenter som forstår hvordan de kan ta vare på innsatte. Det tredje og siste temaet handler om kjønn, og det kommer frem i måten offiserer snakker om kjønn i forhold til yrket sitt.

Kapittel 5:

Hvordan forstår fengselsbetjenter kriminalitet. Jeg vil undersøke fengselsbetjentenes forståelse av årsakene til at en person er kriminell, som sosiale eller økonomiske forhold. Jeg vil diskutere de ansattes forståelse av fengselets potensial til å endre kriminell atferd til fanger. Pluss vil jeg prøve å se på forholdet mellom Kjønn og kriminalitet og i hvilken grad kjønn påvirker kriminell atferd

Kapittel 6:

I det siste analytiske kapittelet vil jeg forsøke å synliggjøre fengselsbetjentes forståelse av deres rolle i fengselsvesen og samtidig deres ansvar for å beskytte samfunnet mot konsekvensene av kriminell atferd. Og i hvilken grad fengselsbetjenter ser på disse rollene og ansvaret som kjønnen, eller ikke.

Kapittel 7:

Konklusjonen oppsummerer de empiriske funnene fra analysekapitlene. Kapitlet avsluttes med videre diskusjon av oppgavens tema, med fokus på kjønns rolle i kriminalomsorgen.

Kapittel 2: Teoretiske innfallsvinkler

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for de teoretiske perspektiver jeg har brukt i analyseprosessen. Kjønnsperspektiver er det overordnede rammeverket for min forskning, med fokus på forholdet mellom kriminalitet, omsorg og maskulinitet. De teoretiske perspektivene vil også ha betydning for valg av metode, spørsmålene og temaene jeg fokuserer på mens jeg samler inn empirien og hvordan jeg analyserer denne. Dermed er teoretisk perspektiv en del av «kjønnsbrillene» som jeg ser når jeg gjennomfører intervjuer og når jeg tolker dem. Å ha et kjønnsperspektiv i prosjektet mitt betyr at jeg ønsker å studere betydningen av kjønn i forhold til temaet mitt. Dette kommer tydelig frem gjennom temaene og spørsmålene jeg stilte i intervjuene. Et kjønnsperspektiv vil synliggjøre forskjeller og likheter mellom menn og kvinner i kriminalomsorgen, og i hvilken grad omsorgen i fengslene påvirkes av kjønn.

2.1. Konstruktivistiske perspektiver på kjønn

Kjønn er en viktig del av de sosiale relasjoner som skaper forbindelsen mellom maskulinitet og femininitet. Det finnes flere tanker om hva kjønn er, det meste populære er den psykoanalytiske, den antropologiske, den sosiologiske, den fenomenologisk og den biologiske (Jegersted & Mortensen 2008:15).

Jeg vil først og fremst gi en kort redegjørelse for ordet kjønn. I det norske språk har vi bare ett ord for kjønn, mens på engelsk finnes det to ord, gender og sex. Sex er knyttet til biologisk kjønn om man er kvinne eller mann, mens gender forstås som noe langt mer enn kun biologi, gender blir forstått som at kjønn er noe vi gjøres til og ikke noe vi fødes til. Dette refererer Jegersted og Mortensen (2008:17) til Simone de Beauvoirs ord «Man er ikke født kvinne, man blir det». I en biologisk teoretisk framstilling presenterer Simone de Beauvoir i sin bok «Det annet kjønn» en rekke tanker om kjønn ifølge biologiske teorier, og for henne er det viktig å ta hensyn til kroppen som situasjon og bakgrunn (Jegersted & Mortensen 2008:18).

En kvinne er en person med en kvinnelig kropp fra fødselen til hun dør. Men kroppen er kvinnens forhold og ikke hennes skjebne. «Kvinnen definerer seg selv gjennom den måten hun lever sin kroppsliggjorte situasjon i verden på» (Beauvoir & Moi 2000). Det vil si det er ingen norm eller standard om hva en kvinne eller mann er. Som Beauvoir sier, det er opp til alle som har en kvinnelig kropp å definere seg selv basert på kroppen som kroppens kroppsholdning og tilstand. Kroppen er et forhold som er i stadig forandring, formet av levende kunnskap. Denne identifikasjonsprosessen fortsetter gjennom hele livet. Det stopper først med døden. Da blir kroppen en ting, en gjenstand. «En kvinne definerer seg selv etter hva hun gjør og av hva verden gjør med henne» (Beauvoir & Moi 2000).

Kjønn kan forstås som et stort symbol i moderne kulturer ifølge Sherry Ortner (1973). Hun hevder at noen grunnleggende symboler er essensielle for å forstå enhver kultur. For å avgjøre om et symbol er nøkkelen eller ikke, kan man analysere det kulturelle systemet og identifisere symbolene som er de grunnleggende elementene i kulturen. Det er ikke ett eneste stort symbol for hver kultur (Ortner 1973:1338.). Kjønn er et nøkkelsymbol i den menneskelige arven og kan tolkes som et produktivt element gjennom historien (Scott 1986). Kulturer er naturligvis et produkt av samspeillet mellom mange grunnleggende tendenser, hvorav noen er diametralt motsatte (Ortner 1973:1338). Med andre ord henviser Ortner til kjønn som en metode for kulturanalyse ved hjelp av nøkler og symboler. Symboler med stor konseptuell kraft for studenter er det Stephen Bieber (1942) kalte "rotmetaforer", og faktisk på dette feltet den grunnleggende mekanismen for metafor. Det bemerkes i kulturen at

mange aspekter av opplevelsen kan sammenlignes og bringes til syne ved sammenligning med selve symbolet (Ortner 1973:1340). Dermed er rotmetaforen et slags nøkkelsymbol i den forseggjorte modusen, en som sorterer opplevelsen i kulturelle kategorier, og for å hjelpe oss å tenke på hvordan det hele passer sammen (Ortner 1973:1341).

Den biologiske kroppen i vår moderne verden hevder Solheim er utgangspunktet for kjønnsdiskriminering gjennom en metaforisk fremstilling av kvinnekroppen som det motsatte av den mannlige kroppen (Solheim 1998: 23). Kvinnelighet og maskulinitet oppstår som to dynamiske dimensjoner samtidig. Stabilitet opprettholdes fordi konseptene og informasjonen vi har om kjønn, har sin primære referanse i heterofilt samleie. Dette ser ut til å være en referanse alle metaforer og symboler refererer til (Solheim 1998:24). Den uendelige kvinnekroppen er den primære metaforiske tingen, som former våre kulturelle synspunkter, og Solheim kaller dette kjønn for den åpne kroppen (Solheim 1998:20). Solheim anser kjønn som en symbolsk grunnstruktur, og kjønn kan brukes som en analytisk nøkkel til studiet av kulturer. Solheim presenterer den åpne kvinnekroppen som det sentralt kjennetegnet for hele vårt metaforiske system, og noe som ser det ut til å være evig og uforanderlig (Solheim 1998: 19).

Kjønn er et produktivt element i historien, sosialt konstruert, og noe som kan tenkes på mange nivåer. Kjønn kan analyseres som symboler, normer, sosial organisasjon og identitet (Scott 1986). For å forstå kjønn som en integrert del av maktforhold og sosial organisasjon, må vi avvise den faste og varige karakteren til binær opposisjon og dekonstruere vilkårene for seksuell forskjell, vi må bli mer selvbevisste om skillet mellom vårt analytiske ordforråd og materialet vi ønsker å analysere (Scott 1986: 1065). Kjønn er et produktivt element som må integreres i forståelsen av samfunnet og er en viktig komponent i sosiale relasjoner basert på antatte forskjeller mellom kjønnene.

Ifølge Scott (1986) inneholder begrepet kjønn flere elementer blant dem kultur, symboler, normer og sosial organisering (arbeidsdeling) og identitet. Det er sammenhenger mellom nivåer, men de bør skilles analytisk. Kjønn utgjør eller skaper sosiale relasjoner, det vil si at kjønn er ikke noe som det er, det er heller ikke et resultat av andre maktforhold, kjønn er et produksjonselement som må inngå i den historiske forståelsen av samfunnet. Scott la vekt på at bruk av begrepet "kjønn" som et alternativ til ordet "kvinne" indikerer at informasjon om kvinner nødvendigvis er informasjon om menn, og at å studere den ene betyr å studere den andre. I tillegg brukes kjønn til å betegne sosiale relasjoner mellom kjønnene, noe som står i kontrast til biologiske forklaringer, som forsøker å forklare kjønnene på rent biologiske grunnlag (Scott 1986: 1056). Scott mener at kjønn har blitt et middel for å betegne de kulturelle, sosiale og økonomiske strukturene som prøver å forklare rollene til både kvinner og menn som sosiale grupper (Scott 1986: 1056). Kvinners status er på ingen måte et produkt av tingene de gjør, men gjennom konkret sosial interaksjon (Scott 1986: 1067), så det er nødvendig å analysere innholdet i innbyrdes forhold mellom kjønnene, fordi begge er essensielle for å forstå hvordan kjønn fungerer. Når historikere forsker på hvordan begrepet kjønn legitimerer og konstruerer sosiale relasjoner, utvikler de innsikt i det gjensidige innholdet i kjønn og samfunn og i de spesifikke og kontekstspesifikke måtene politikken konstruerer kjønn og kjønnskonstruksjoner på. Politikk er bare ett av områdene der kjønn kan brukes i historisk analyse (Scott 1986: 1070).

Ifølge West og Zimmerman (1987) er kjønn (maskulinitet og femininitet) relasjonelt hvor reglene danner et rammeverk for interaksjon, og blir produsert / produsert gjennom interaksjon. West og Zimmerman (1987) ser kjønn av kvinner og menn hvis effektivitet som medlemmer av samfunnet avhenger av produksjonen. Handlingen av kjønn innebærer et komplekst sett med subtile perseptuelle, interaktive og sensoriske aktiviteter som gjør sine

beskyttende påstander som uttrykk for maskulin og feminin "natur". Med henvisning til Rubin (1975) foreslo Thorne en omformulering av begrepet kvinner og menn som to forskjellige sosiale grupper, dannet i "konkrete, historisk ustabile og generelt forskjellige sosiale forhold (Thorne 1980; West og Zimmerman 1987: 129). West og Zimmerman hevder at kjønn verken er et sett med egenskaper eller en variabel, men snarere et produkt av sosiale handlinger av noe slag, de hevder at kjønn i seg selv dannes gjennom interaksjon (West og Zimmerman 1987: 129). Kessler og McKenna (1978) hevder at 'kvinnelige' og 'mannlige' er kulturelle begivenheter - et produkt av det de kaller 'prosessen med kjønnsfordeling' - ikke en oppsummering av egenskaper, atferd eller til og med fysiske egenskaper. Eksempelvis et barn som ser på et bilde av en person, han har på seg dress og slips, barna skal svar at «han er en mann» (Kessler og McKenna 1978; West og Zimmerman 1987:132). Populærkulturen bugner av bøker og magasiner som samler idealiserte bilder av forholdet mellom en kvinne og en mann. De som fokuserer på dating etiketter eller gjeldende standarder for feminin høflighet, er ment å være til praktisk hjelp i denne uflatterende renheten. En mann "gjør" noe for å være maskulin, for eksempel ved å ta en kvinnes arm for å veilede henne over gaten, og hun "gjør" noe for å være feminin ved å akseptere veiledning og ikke innlede en slik oppførsel med en mann (West og Zimmerman 1987:135). Standard sosiale begivenheter gir også stadier for å fremkalle "essensiell feminin og maskulin natur". Goffman (1977) innarbeidet organisert sport som et institusjonelt rammeverk for å uttrykke maskulinitet. Dette er egenskapene som skal "riktig" assosieres med maskulinitet, som utholdenhet og styrke (West og Zimmerman 1987: 137).

Berk (1985) gir en elegant redegjørelse for dette poenget i studien av fordelingen av husarbeid av par. Berk fant lite avvik i den faktiske fordelingen av oppgaver eller i oppfatningen av likhet med hensyn til denne fordelingen (West og Zimmerman 1987:143). Selv når koner jobber utenfor hjemmet, gjør de det overveldende flertallet av husarbeid og barnepass. Dessuten ser både ektefeller dette som en "rettferdig" ordning. Berk bemerker at tradisjonelle sosiale og økonomiske teorier ikke har forklart denne motsetningen, og hevder at det er noe mer komplisert enn rimelige ordninger for produksjon av husholdningsvarer og tjenester (West og Zimmerman 1987:143). Kjønn er et kraftig ideologisk verktøy som produserer, reproducerer og legitimerer valg og grenser basert på kjønnskategori. Å forstå hvordan kjønn produseres i sosiale situasjoner vil gi en forklaring på samspillet mellom sosial struktur og de sosiale kontrollprosessene som støtter den (West og Zimmerman 1987:147).

Ifølge Butler (2000) er kjønn performativt, der Butler forklarer teorien om kjønnsytelse, eller hvordan kjønn ser ut for oss gjennom iscenesettelse. Denne teorien om kjønn er basert på å forstå selvet som fundamentalt relasjonelt og tvetydig til oss selv (Butler, 2000/2001:73). Kjønnssimulering i forestillinger spiller en sentral rolle, Butlers teori om kjønnshypotese fanget eksperimenter med kjønn som en økende sosial bevegelse for seksuell frigjøring, som ønsket å gi rom for det (Butler, 2000/2001:78). Tanken om at det tilsynelatende normale forholdet mellom seksuell ytelse, og at retningen av seksuell lyst og tegn på kjønn i kroppen var en performativ innflytelse på hvordan kjønn ble utført, har fått fotfeste blant mange som "homofil bevegelse" hvis kjønn er et resultat av gjentatt opptreden, å skille noe uønsket fra seg selv, er det vanskelig å konstruere politiske påstander om at homofili er en medfødt fysisk forskjell (Butler, 2000/2001:79).

Butlers performativsteori tar ikke kjønn som substantiv - en ting kan være statisk og stabil, men snarere som et verb - noe episodisk, åpent som vi gjør eller blir gjennom konstant gjentakelse av rådende normer, fysisk praksis og forventet sosial atferd. Motstand er inngrodd i hennes forestilling om ytelse fordi kjønn alltid kan "gjøres" annerledes. Disse ideene hadde dype effekter på politisk og kulturell kritikk, spesielt i den vestlige verden. Dette er delvis fordi Butlers performativsteori har vist seg å være generaliserbar; dens analytiske rammeverk

og motstandsstrategier er et kraftig verktøy for mer generell samfunnsmessig impotens (Butler, 2000/2001:80). Heteroseksualitet er alltid en etterligningsprosess og tilnærming til idealet om selvbedrag, det transkjønnede prosjektet fører seg til endeløs repetisjon. I sitt forsøk på å naturalisere seg selv som autentisk, må heterofilt samleie forstås som en tvangsmessig repetisjon som bare gir effekten av dens originalitet (Butler, 2000/2001: 82). Kjønn uttrykkes aldri fullt ut i score eller praksis. Det er ingen direkte uttrykks- eller årsakssammenheng mellom uttrykk som biologisk kjønn og sosialt kjønn. Dette er kanskje den viktigste grunnen til at kjønn alltid er noe i skapet, spesielt for de som liker å uttrykke det gjennom åpenhetshandlinger (Butler, 2000/2001: 83).

Biologisk kjønn uttrykkes ofte først gjennom sosialt kjønn og deretter gjennom seksuell aktivitet. Det kan nå være nødvendig å snu denne tankegangen, siden hvis det seksuelle systemet har til oppgave å innføre den obligatoriske gradering av biologisk kjønn, kan det være gjennom en slik klassifisering at sosialt kjønn som et binært system og biologisk kjønn som et binært system generelt, i det hele tatt kan forstås. Det er mulig at kategorier som biologisk kjønn, kjønnsidentitet og sosialt kjønn spesifikt produseres og opprettholdes som en effekt av en slik forskriftsmessig klassifisering, og påvirker uredelig omdømte årsaker og opprinnelse, villedende oppført som en kausal eller ekspressiv sekvens, og vi får kjønn til å fremstå som et ubestridelig produkt (Butler, 2000/2001: 88).

2.2. Maskulinitet perspektiver

Maskulinitet er et sentralt begrep for å forstå menn som kjønn. Det finnes mange forskjellige typer definisjoner og flere forskere er opptatt av å definere hva kjønn og hva maskulinitet faktisk er. En av de meste populære er Connell. Connell ser kjønn som noe vi gjør, altså er ikke kjønn noe naturgitt eller en egenskap, omvendt er kjønn en sosialt skapt kategori (Messerschmidt og Messner 2018 :36). Connells teori om kjønnslikestilling kan bare forstås gjennom en forståelse av det strukturelle forholdet mellom kjønn og makt. Basert på den strukturelle analysen av Connell, avsløres kjønn ikke bare som individuelle trekk eller mønstre, men som en sosial status (Messerschmidt og Messner 2018:36). Maskulinitet for Connell er et relasjonsuttrykk som alltid defineres som det motsatte av femininitet. Connell finner fire hovedstrategier for å definere maskulinitet; indre, positivistiske, normative og semiotiske definisjoner (Connell, 1995: 67-68). I sin tur presenterer den historiske og strukturelle konteksten hovedutfordringen i hvordan man kan tenke på de forskjellige kollektive formasjonene av kjønn, inkludert maskuline og feminine konstruksjoner. Connell definerer maskulinitet som en dannelse av kjønnspraksis som legemliggjør det nåværende aksepterte svaret på patriarkatets problem, legitimitet som inkluderer den dominerende stillingen til menn og kvinnens underordning (Messerschmidt og Messner, 2018:37).

Ifølge Connell er kjønn en metode som sosial praksis organiseres etter. Denne tilnærmingen er relatert til reproduksjonsprosesser og strukturer i menneskekroppen. Seksualitet er ikke begrenset til isolerte handlinger, men snarere til forgreningsmatriser som Connell refererer til som grupper av kjønnsmessig praksis (Connell 1995: 71-73). Connell beskriver hvordan institusjoner er kategorisert mellom kjønn ikke bare som metafor, men også på en aktiv måte. Staten er for eksempel kjønn fordi statens organisatoriske praksis er bygget i forhold til reproduksjonsfeltet, det faktum at menn fremdeles inntar nøkkelposisjoner i staten (Connell, 1995: 73). Konstruksjon av kjønn er et interessant produkt å studere i fengsel. Her er de institusjonelle rammene særegent klare. Ifølge Connell (1995) kan institusjoner være maskuline på et strukturelt nivå. Dette gjøres gjennom institusjonen, som et fengsel, som er

preget av et kjønnsdelt kontrollsystem og en praktisk politikk og byråkrati. Dette fengselet er maskulint på et strukturelt nivå.

Connell deler maskulinitet i hegemonisk og underordnet maskulinitet, der underordnet maskulinitet anses å være mindre enn og et avvik fra den hegemoniske maskuliniteten. Begrepet hegemonisk og underordnet maskulinitet har blitt brukt innen områdene utdanning og sosial konstruksjon av kriminalitet og sport (Messerschmidt og Messner, 2018:38).

2.3. Hegemonisk maskulinitet

Ordet "hegemoni" kommer fra det greske (hègemoniá), som betyr lederskap, øverstkommanderende og ledelse. I den marxistiske bruken av begrepet refereres det til slike sosial makt som bestemmer moralen, ideologien og tenkningen til et samfunn (Ekenstam 2006:9) kan defineres som dannelsen av kjønnspraksis som legemliggjør det nåværende aksepterte svaret på problemet med patriarkatets legitimitet, tatt for å sikre den dominerende stillingen til underordning av mann og kvinne (Connell 1995: 77). Her kan vi gi et eksempel på den hegemoniske maskuliniteten. George W. Bush, tidligere president i USA avviste i sin krig mot Irak, alle kall om ro og deltagelse i fredelige diplomatiske forhandlinger for å løse krisen med utenlandske presidenter, og ledere. Han valgte i stedet å praktisere solid diplomati og føre krig uten FNs resolusjoner og dermed kontrollere geopolitisk diplomati rundt om i verden (Messerschmidt og Messner, 2018:42). Positiv femininitet er kompatibel og samsvarer med en dominerende underordnet maskulinitet som spesifikt er opprettet som motstykke til menn (Connell 1998- 2005; Messerschmidt og Messner, 2018:42).

Alt i alt kan man si at hegemonisk maskulinitet betyr realisering av en akseptert strategi, som handler om å underordne kvinner og visse grupper av menn (Ekenstam 2006:10).

2.4. Underordnet maskulinitet

Underordnet maskulinitet er konstruert som mindre enn eller avvikende fra en dominerende maskulinitet" (Messerschmidt & Messner 2018: 38). Dette er mye mer enn bare kulturelt stigma for homofili eller homofil identitet. Homofile menn er underlagt en ikke homofil mann av en rekke ganske materialistiske fremgangsmåter (Connell 1995: 78).

Noen individer overskrider sitt kjønn tildelt ved fødselen og adopterer maskulinitet. I noen indianersamfunn som Mohave ble for eksempel maskuline jenter anerkjent som "åndelige" og praktiserte bare maskulin praksis og hadde på seg mannlige klær (Blackwood 1994; Messerschmidt og Messner, 2018:44). Marginalisert maskulinitet ligger i mangelen på tilgang til hegemonisk maskulinitet og trekkes frem i forholdet mellom maskulinitet i dominerende og underordnede klasser eller etniske grupper. For eksempel i USA kan visse svarte idrettsutøvere være eksempler på dominerende maskulinitet (Connell 1995: 80-81).

Messerschmidt argumenterer for at kjønnsforskere bør skille mellom maskuliniteter som legitimerer kjønnsulikheter fra de som ikke gjør det, hegemoniske maskuliniteter som legitimerer det ulike forholdet mellom menn og kvinner og maskulinitet og femininitet, og positive maskuliniteter som deltar med kvinner i å bygge samfunn (Messerschmidt og Messner, 2018:41).

Konseptet med maskulinitet ifølge Connell innebærer alle privilegiene som menn oppnår i kraft av å være mann. Hun henviser til fordelene menn får fra en situasjon der menn får mer

status, makt og ressurser enn kvinner i en rekke sammenhenger. Maskulinitet samhandler altså med andre kategorier som rase, kjønn og klasse og for å forstå kjønn må vi derfor kontinuerlig overskride kjønn (Connell, 1995: 76). For at kjønn skal bli anerkjent som et sosialt mønster, må det sees på som et produkt av historien. De siste to århundrene har vært preget av fremveksten av kjønnspolitikk, med den mannlige gruppen som ønsker å opprettholde sin privilegerte posisjon og den kvinnelige gruppen som ønsker å strukturere den eksisterende strukturen i maktforhold. Patriarkat gir menn økonomiske, politiske og symbolske gevinster, og dermed er maskulinitetspolitikken ikke bare et personlig spørsmål om identitet, men også et spørsmål om sosial rettferdighet (Connell, 1995: 76). Connell hevder at patriarkalsk ideologi legitimerer vold mot kvinner og underordnede former for maskulinitet som et resultat av overlegenhet til en dominerende maskulinitet (Connell, 1995: 78).

Videre er vold en mannlig institusjon som vanligvis opererer mellom menn (som i krig). Volden fra mindretalls menn er opprøret til et patriarkat som har blitt marginalisert av den dominerende maskuliniteten. Ifølge Connell er vold en del av dominanssystemet, men det er også et tegn på systemets svakhet, fordi det ikke trenger å ty til trusler hvis dets legitimitet ikke er i tvil. Derfor hevder Connell at dagens manndom i Jürgen Habermas terminologi er en krise utsatt for sammenbruddet av patriarkatets legitimitet (Connell, 1995: 78).

Det nye skaper sterke kjønnsdelinger av arbeidskraft og sterke og dominerende patriarkalske ledelseskulturer, noe som fremgår av patriarkalsk tilnærming i internasjonale medier og multinasjonale selskaper, og av patriarkalsk tilnærming til internasjonalt diplomati og krig rundt om i verden. Et eksempel på dette er Donald Trumps patriarkalske retorikk (Connell 1998- 2005; Messerschmidt og Messner, 2018:46).

I det nittende århundre begynte en ny forståelse og oppfatning av maskulinitet å dukke opp i en strukturell teori om kjønnsrelasjoner og makt. Å avsløre at disse menns vanlige maskulinitetsmønstre er knyttet til deres sosiale posisjon, har de antatt "maskuline" utstillingene til meksikanske menn vært fremhevet som generelle svar på lavere nivåer av offentlig makt, privilegier og sosial status. Men studier har også vist at meksikanske menn bidrar mer til husarbeid og barnepass (Connell 1998-2005; Messerschmidt og Messner, 2018:48). Siden slutten av forrige århundre har det nye patriarkatet begynt å bidra til å endre kamper og synspunkter på mannlige privilegier gjennom deltakelse av mange velutdannede menn, politikere og kunstnere i sosial endring, engasjere seg i feministiske bevegelser og arbeide for å stoppe seksuell og vold i hjemmet mot kvinner (Connell 1998- 2005; Messerschmidt og Messner, 2018:49).

2.5. Feminitet

I sitt kapittel «Feminiteter i fengslet: kvinnelige innsattes soningsforhold» i boka "Fengslende sosiologi" argumentere Maria Louise Karlsen at konseptet feminitet har blitt tilpasset for å passe til maskulin kraft gjennom konformitet, omsorg og empati som "feminine dyder" (Connell, 1995; Karlsen, 2018: 100). Alle former for feminitet er bygget i sammenheng med underordningen av kvinner til menn. Ingen feminitet har samme status blant kvinner som den dominerende maskuliniteten blant menn. Men til forskjellige tider vil visse former for feminitet finne sin sterkeste støtte, og Connell (1987) beskriver det som «emphasized» feminitet. Barton (2005) mener at det ideelle begrepet feminitet er basert på diskurser om hjemmeliv, morens rolle, seksualitet, fitness og patologi. Diskursene er ikke monotone, men inneholder mange motsetninger og diskontinuiteter. Carlen og Worrall (2004) viser blant

annet hvordan femininitet er preget av tilbakeholdenhet og selvstendighet (Karlsen,2018:101).

Å være en vanlig kvinne betyr for eksempel å være perfekt, ta vare på andre, vise omsorg og ofre egne interesser for andres behov. Dette gjelder spesielt i rollene som mødre og omsorgspersoner (Barton, 2005; Karlsen,2018:101). I rollen som mor blir kvinnen også sett på som moralens vokter, og dårlig moral regnes ofte som den verste formen for kvinnelig perversjon (Barton, 2005; Karlsen,2018:101). Samtidig er femininitet spesifikt preget av mangel på kontroll og avhengighet. Kvinner trenger beskyttelse, og derfor er en kvinne litt som et barn: udugelig, skjør og uberegnelig (Carlen og Worrall, 2004; Karlsen,2018: 112). Når kvinner bryter gjennom normene for ideell femininitet, utløses kontrollmekanismer. Samfunnet søker å returnere kvinner til deres «posisjon og rolle», og dermed deres «normalisering» (Barton, 2005; Karlsen ,2018 :101).

2.6. Betjentarbeid er omsorgsarbeid

Hva er god og dårlig omsorg, avstand og nærhet, tillit og mistillit, gjensidighet og profesjonalitet i medarbeiderforhold? Dette kan forstås som omsorgshandlinger, men også forholdet mellom omsorg og kontroll, mellom teamarbeid og tidspress, mellom ønske om nærhet og avstand og mellom tillit og mistillit (Basberg, 2020: 77). Forholdet mellom begrepene omsorg og omsorgsarbeid og omsorgens rasjonalitet står sentralt. Omsorg er et relasjonelt konsept som inkluderer et forhold mellom minst to personer. Den som yter omsorgen viser bekymring, følelser, hengivenhet og omtanke for den som mottar omsorgen. «Omsorg for omsorgen betyr at det er et avhengighetsforhold mellom den som mottar omsorgen og den som gir omsorgen. Omsorg avhenger av omsorgspersonen Akkurat som et barn eller den syke eller eldre personen i omsorgspersonen (Basberg, 2020: 77).

2.7. Er begrepet omsorg kjønnnet?

Flere studier har vist hvordan kjønnsstereotyper presser kvinner og menn til å påta seg ulike oppgaver selv om de har samme formelle ferdigheter. Åberg (2001) «Cooperation in gender-mixed workplaces» viser hvordan arbeidsdelingen blant polititjenestemenn på grunnlag av kjønn er et resultat av altfor berettigede oppfatninger av kvinnelige betjentes sosiale kompetanse og emosjonelle prestasjoner. Mens mannlige offiserer utfører tradisjonelt politiarbeid (opprettholder orden, pågriper gjerningsmenn, bruker vold og fysisk makt), tar deres kvinnelige kollegaer på seg oppgaver som krever følelsesmessig pleie og ferdigheter.

Gherardi (1994) hevder at det dikotome kjønnssystemet delvis reproduseres fordi kvinner som går inn i slike patriarkalske organisasjoner har en tendens til å akseptere sekundære roller. De legger vekt på sin femininitet og evne til å bry seg og orientere seg mot oppgaver knyttet til deres kjønn. De tilpasser seg de patriarkalske samfunnsformene, og utfører en eller annen form for terapeutisk arbeid for å normalisere kjønnsordenen.

Kvinner som jobbet i menns fengsler fant mer interesse for sikkerhet og orden blant menn, mens kvinner viste mer interesse for en menneskelig tjeneste/rehabiliteringstilnærming (Jurik 1985; Hemmens og Stohr 2000; Griffin 2002). Blant de få studiene om kvinnelige fengselsansattes innflytelse er det mye fokus på «tidlige (testede) vanskeligheter med å integrere kvinnelige ansatte», og dermed på kvinners inntreden i en institusjon med sterke maskuline konnotasjoner (Liebling , Price & Shefer 2011: 74). Kvinner, oftere enn menn,

oppretholder hjertelige og hyggelige forhold til innsatte for å oppnå frivillig etterlevelse. De er mer åpne for å lytte til innsattes problemer, diskutere familiesaker, hjelpe til med å legge planer for løslatelse osv (Liebling et al. 2011: 74). Forestillinger om kvinners emosjonelle evner både som fagfolk og mennesker kan bidra til at de tar på seg vanskeligere rehabiliteringsoppgaver. Denne sterke forankringen i følelsesarbeid når det gjelder kvaliteter tilskrevet kvinner er åpenbart i kjønnsforskning. I øynene til begge kjønn gjør kvinnelige egenskaper dem spesielt egnet for omsorg og rehabiliteringsarbeid. Røttene til disse forestillingene er den tradisjonelle splittelsen mellom den offentlige (økonomiske produksjonen) og den private (personlige følelser) sfæren, mellom rasjonelle og emosjonelle, følelser som er knyttet til det private og innenlandske som er det "naturlige" domenet til kvinner (Simpson 2007).

Crowley (2004) har studert engelske fengsler og diskuterer mannlig motstand mot kvinnelige kolleger hvor han har kommet fram til to forskjellige svar. Det første er den tilsynelatende mangelen på aksept uttrykt gjennom åpne kommentarer eller gjennom seksuelle og støtende vitser. Det andre er når de er beskyttet av sine mannlige jevnaldrende. Et viktig trekk ved mannlige innvendinger mot kvinnelige forespørsler er at de ikke kan utføre nakne søk. En annen er at de mangler fysisk styrke. Mannlige betjenter legger vekt på "maskulinitet" for vellykket jobbutførelse. De tar avstand og er opptatt av å vise trekk som tradisjonelt anses som feminine (Crowley 2004).

2.8. Oppsummering

Dette kapitlet har vist hvordan kjønn forstås som en drivende faktor i menneskelige relasjoner og hvordan tradisjonell forståelse av kjønn påvirker arbeidsmiljøet og arbeidsdelingen blant ansatte på bakgrunn av deres kjønn. Jeg har gjennomgått de mest populære teoriene om maskulinitet, Hegemonisk maskulinitet, underdanig maskulinitet og femininitet. I tillegg diskuterte jeg om fengselsbetjenters arbeid kan regnes som omsorgsarbeid, og i hvilken grad dette arbeidet er kjønnsgradert.

Summen av perspektiver på kjønn, inkludert ideer om hva som er ansett som maskulint eller feminint, ga meg de verktøyene jeg trengte for å undersøke og studere mine informanternes uttalelser om omsorg og dens forhold til kjønn, og i hvilken grad kjønn kan spille en rolle i typen omsorg gitt til innsatte.

Kapittel 3: Metode

I dette kapitlet vil jeg ta for meg den metodiske delen av masterprosjektet. Jeg skal gi en oversikt over informantrekruttering, materialinnsamling, implementering og videre analyse av arbeidsdatamateriale. Jeg vil også fokusere på hvordan det konstruktivistiske forskningsperspektivet påvirker min oppfatning av forsker-informant-relasjonen, hvor aktuell kunnskap og synsvinkel er vesentlige nøkkelord. Jeg starter med en kort innledning til den kvalitative metoden.

3.1. Det kvalitative intervjuet

Min oppgave tar utgangspunkt i bruken av den kvalitative metoden, som er en måte å få kunnskap på andres syn, opplevelse, selvinnsikt og tenkninger (Thagaard 2018:12). Thagaard (2018) bemerker at kvalitative metoder er fleksible, nære og sensitive, med vekt på tolkning av sosiale fenomener. Dette er egenskaper som stemmer overens med forskning inspirert av konstruktivisme. Det var derfor jeg valgte å gjennomføre kvalitative forskningsintervjuer, med søkelys på betjentes erfaringer og deres refleksjoner rundt likestillingsidealet i Norge. Intervjuer kan defineres som en dialog med en bestemt oppbygning og formål, hvor kunnskap lages i samspillet mellom forskeren og informanten (Kvale og Brinkmann 2009:23).

I den kvalitative metoden søker forskerne å forstå sosiale fenomener, enten gjennom nærkontakt med feltdeltakere gjennom intervjuer eller observasjoner, eller gjennom analyse av tekster og visuelle uttrykk (Denzin & Lincoln: 2018; Thagaard 2018: 15). Metodikken kvalitative studier er preget av fleksibilitet da det er mulig å endre prosjektdesign under undersøkelsesprosessen, og innlemme nye opplevelser og utfordringer underveis (Thagaard 2018:16). Kvalitative studier basert på feltarbeid er preget av konvergens og sensitivitet til ressursene. Vi har større avstand til kilder når vi analyserer tidligere genererte data som dokumenter, ulike typer tekst og visuelle uttrykk. Uavhengig av typen data, har kvalitative studier som mål å utvikle en forståelse av de sosiale fenomenene vi studerer (Thagaard 2018:16). Jeg skal skrive om kriminalitet, maskulinitet og omsorg i kriminalomsorg, altså kjønnsrolle for betjenter. Mine intervjuer utført av 3 kvinnelige betjenter og 5 mannlige betjenter. Mitt sentrale spørsmål er hvordan fengselsbetjenter forstår sammenhenger mellom kriminalitet og maskulinitet og mellom omsorg og maskulinitet og deres erfaringer og meninger rundt det. Thagaard (2018) påpeker at kvalitative metode virker som en treffende måte for å studere sensitive og personlige temaer, noe som er i tråd med innholdet i prosjektet mitt. På bakgrunn av dette anser jeg det som naturlig å velge en kvalitativ tilnærming til min type oppgave, og jeg har hovedsakelig brukt kvalitative intervjuer.

3.2. Utvalg

Intervjuutvalget består av åtte fengselsbetjenter. Avhengig av oppgavens tema og ønsket om å representere en så mangfoldig gruppe som mulig. Mine informanter består av tre kvinner og fem menn, i alderen 20-60 år. Mitt utvalg har jobbet i kriminalomsorgssektoren i alt fra to

til tretti år, alle er utdannet i Kriminalomsorgens høyskole og utdanningscenter KRUS. de representerer erfaringer med alle yrkesroller i kriminalomsorg, fra fengselsbetjent, daglig leder til førstebetjent. Under vises en oversikt over informantene, basert på rekkefølgen av intervjuene:

Navn	Alder	Antall år som fengselsbetjent
Vidar	50-60 år	15-20 år
Pål	50-60 år	10-15 år
Gro	40-50 år	20-25år
Kathrine	40-50 år	15-20 år
Trond	30-40 år	0-5 år
Aud	40-50år	15-20 år
Ole	20-30 år	0-5 år
Viktor	50-60år	30-35 år

3.3. Rekruttering

Min første kontakt med fengselet var gjennom førstebetjent i fengsel X, hvor jeg spurte ham om det var anledning å fullføre intervjuene mine der. Etter at fengsel ga meg grønt lys for å starte masterprosjektet, begynte kontaktpersonen ved fengsel å rekruttere informanter til prosjektet. Planen var å rekruttere åtte betjenter med lik representasjon av kvinnelige og mannlige betjenter. Dialogen oss imellom gikk via telefon og e-post. Jeg fikk stor hjelp, spesielt med det praktiske. For å kommunisere med fengselsbetjenter, planla jeg å intervju informantene, samt sende ut et informasjonsskriv (se vedlegg 2) der jeg beskrev hensikten til prosjektet og praktisk informasjon om sleveintervjuet. Etter avtale med kontaktpersonen sendte jeg ham informasjonsskrivet, hvor han ville informere betjenter og dele ut informasjonsskrivet/forespørselen. Prosessen med å rekruttere informanter i starten var enkel. Kun fire dager etter at informasjonsskrivet var delt ut, hadde jeg det antall informanter jeg ønsket. Likevel, på grunn av lang ventetid (fra 23.03.2021 til 22.07.2021) på å få nødvendige godkjenninger (NSDs godkjenningsnummeret er 276030) for å drive forskning i fengselet, og førsteavslaget fra fengselsadministrasjonen i Lillestrøm, gjorde vi prosessen med å rekruttere informanter på nytt igjen. Rekrutteringen gikk vanskeligere enn forventet. Mange fengselsbetjenter ba om unnskyldning som et resultat av deres forpliktelser og deres intensive daglige program. Til slutt klarte jeg å rekruttere åtte informanter til å være med meg på prosjektet.

3.4. Intervjuets gjennomføring

Intervjuene gjennomførte jeg i perioden 26.04.21 til 13.02.22. Det tok lang tid, rundt ni måneder. Grunnen til dette skyldes forsinkelsen med å innhente godkjenninger fra fengselsadministrasjonen og NSD. I tillegg er det ikke lett å rekruttere informanter fra fengselsbetjenter på grunn av de mange oppgavene de har, begrenset antall og manglende lyst til å delta i mange av dem. Før intervjuene startet ble informantene pålagt å signere en samtykkeerklæring (se vedlegg 2). Her ble det opplyst at det var frivillig å delta i prosjektet, og at samtykket kunne trekkes tilbake når som helst. Intervjuene varte alt fra 40 minutter til

én og en halv time, og gjennomsnittlig intervjuetid var 55 minutter. Vi tok en liten pause i noen intervjuer. Alle intervjuer ble gjennomført digitalt via Zoom eller Teams bortsett fra intervjuet med førstebetjenten, som ble gjennomført fysisk. Før hvert intervju spurte jeg deltakerne om e-postadresse og sendte invitasjoner til nettmøte. Vi ble tvunget til å gjennomføre intervjuene digitalt på grunn av omstendighetene som fulgte med Covid 19, som rammet landet og hele verden.

3.5. Innsamling av materiale

I forkant av intervjuet leverte jeg inn et dokument som inneholdt informasjon om masterprosjektet, kontaktinformasjon og rettigheter til informantene. Spesielt vil jeg påpeke at betjentene ikke har plikt til å svare på spørsmålene, tvert imot har de rett til å si nei dersom de følte at noen av spørsmålene var feil formulert eller utydelig. I denne sammenhengen skriver Kvale og Brinkmann følgende: «En fordel med det kvalitative forskningsintervjuet er at intervjupersonen har et åpent felt av svarmuligheter, herunder en avvisning av premissene for intervjuerens spørsmål» (Kvale og Brinkmann 2009:183). Noen av informantene sa tydelig fra når de ikke forsto spørsmålet mitt, spesielt når temaet handlet om kjønn og dets rolle for fengselsbetjentene. Generelt opplevde jeg at det var god stemning under alle intervjuene, der alle betjentene, men noen mer enn andre, utvekslet opplysning om seg selv, sine meninger og sine kunnskaper.

3.6. Utfordringer ved forskning på fengsler

Fra begynnelsen av dette studiet, ønsket jeg å få kunnskap ved å intervju og observere betjentene i fengsel X. Grunnen til at jeg ønsket å studere nettopp dette fengselet var at jeg hadde besøkt fengselet flere ganger tidligere, noe jeg tenkte kunne ha noen fordeler. Jeg så også ulemper ved å gjennomføre en studie i fengselet jeg hadde besøkt tidligere, men de positive sidene hadde større vekt. Jeg kjenner godt noen av fengselsbetjentene, og gjorde det enklere for meg å få de nødvendige godkjenningene for å gjennomføre intervjuer.

Jeg sendte meldeskjema til NSD for godkjenning til å starte intervjuer og mottok et brev fra saksbehandler om at denne typen forskning krever særskilt godkjenning fra fengselsvesenet «For meldeskjemaet kan vurderes [...] Vi forstår det slik at du skal intervju ansatte ved et fengsel. Dette krever så vidt vi forstår godkjenning fra Kriminalomsorgen i din region, jf. Kriminalomsorgens retningslinjer [...]». Jeg sendte derfor en søknad til Distrikts kriminalomsorgen tidlig i mai 2021 om tillatelse til å intervju fengselsbetjenter ved fengsel X. Tiden gikk og derfor prøvde jeg å kontakte direktøren for å se om de var positive til søknaden. De var imidlertid ikke positive på etterspørselen og begrunnet det med at de hadde mange prosjekter på gang. I juli fikk jeg skriftlig avslag: «Søknaden er avslått fordi X fengsel dessverre ikke har kapasitet til å ta imot deg». Jeg måtte derfor finne en annen løsning og kontaktet distrikts kriminalomsorgen for å høre om det var noen mulighet til å gjennomføre prosjektet mitt i et annet fengsel. Jeg fikk til svar at mange fengsler har svært mange prosjekter på masternivå og ikke kapasitet til å svare positivt på alle forespørsler. I tillegg mente de at temaet i oppgaven min var sensitivt og at det var av denne grunn problematisk å få en tillatelse. Derfor konsulterer jeg min veileder, og hennes forslag var at jeg tok kontakt med min venn som jobber i fengselsadministrasjonen ved fengsel X, for å høre om han kan sette meg i kontakt med de det gjelder. Vedkommende synes det er interessant å gjennomføre prosjektet i fengselet, hvor jeg kan intervju flere betjenter. Dette ville vært

min løsning. Han ga meg navnet på en fengselsinspektør ved fengsel X som jeg kunne ringe og spørre om å finne løsning. Jeg tok kontakt med vedkommende, og hun så ut til å være positive til prosjektet. Så ringte jeg igjen saksbehandler og forklarte henne at direktøren for Fengsel X var begeistret for prosjektet og at Fengsel X hadde mulighet til å gjennomføre prosjektet. Som tidligere advokat fant jeg det som en god anledning til å skrive en klage på vedtaket. Jeg sendte inn en klage på at begrunnelsen for avslaget er at *alle* søknader fra masterstudenter avslås grunnet manglende kapasitet til å bistå flere prosjekter på nåværende tidspunkt. Noe som betyr at min søknad ble dermed ikke vurdert konkret, men avslått på generelt grunnlag.

I kriminalomsorgens nettside klare føringer om at «Regionene anmodes om å legge til rette for økt forskning med sikte på å gi etaten og samfunnet for øvrig informasjon og ny kunnskap. Kriminalomsorgen skal tilstrebe åpenhet og innsyn med hensyn til forskning.» (Kriminalomsorgen 2007). Når avslag gis uten en individuell vurdering av hver søknad, harmonerer dette ikke med anmodningen om å tilrettelegge for økt forskning.

Som det i avslaget er vist til, skal de involverte på lokalt nivå få mulighet til å uttale seg om kapasiteten, om prosjektets gjennomførbarhet og den sikkerhetsmessige forsvarligheten. Jeg har selv hatt god dialog med det lokale fengselsvesenet i X, hvor jeg også hadde planlagt å gjennomføre prosjektet. Fengselsleder har uttrykt å være svært positiv til prosjektet, fengselets deltakelse og min gjennomføring av forberedelsene. Jeg har også hatt kontakt med fengselsførstebetjent, som har bistått meg med gjennomføring av prøveintervju og har hjulpet meg med å finne en rekke betjenter som ønsker å være med på prosjektet. I lys av signalene jeg har fått etter en tett kontakt med fengselsledelsen og de ansatte, kan jeg ikke tenke meg at de har fått mulighet til å uttale seg om kapasitetsspørsmålet, slik det i rundskrivet legges opp til at det skal. Etter Forvaltningsloven § 17, skal forvaltningsorganet påse at saken er så godt opplyst som mulig. Dette er ikke gjort i herværende sak. Jeg bekreftet videre i klagen at dersom avgjørelsen ikke omgjøres, vil tiden jeg og de andre involverte i prosjektet (inkludert de ansatte i fengsel X) har brukt på forberedelser og rekruttering av fengselsbetjenter, være bortkastet.

Det vil også innebære en ny søknadsrunde med alt det innebærer, og at jeg må reise ut av denne regionen for å gjennomføre prosjektet, noe som vil innebære store belastninger for meg personlig. Jeg har forklart at jeg har jobbet med dette prosjektet i et år og ønsker å fullføre intervjuene snarlig, men sa også at jeg er fleksibel og håper å fullføre alt innen et år. Dette betyr at jeg er fleksibel når det gjelder tidspunkt for intervjuer av fengselsbetjenter og kan tilpasse meg kapasiteten de har fra dag til dag. Jeg er også en moden student med mye livserfaring, er ansvarlig og har jobbet som advokat i mange år. Til slutt ba jeg om at avslaget omgjøres og at jeg gis tilgang til å rekruttere tilsatte til mitt forskningsprosjekt (se vedlegg 3) og da fikk jeg endelig den nødvendige godkjenningen for å starte prosjektet.

3.7. Intervjuguiden

Etter at jeg hadde bestemt meg om hvilket tema jeg skal skrive om (se vedlegg 1) begynte jeg relativt tidlig med å få en oversikt over spesifikke temaer og spørsmål. Her hadde jeg noen egne spørsmål i hodet etter flere fengselsbesøk med Rød kurs Kors. I tillegg fikk jeg også mange tanker ved å lese aktuelle litteratur, derfor var guiden min ganske detaljert med konkrete spørsmål.

Jeg har utarbeidet en intervjuguide som inneholder flere forskjellige spørsmål om problemstillingen min som handler om hvordan kjønn settes i spill i fengselsbetjentes

fortellinger om egen praksis. Jeg la også merke til at jeg kunne ha undersøkt anledningen for å intervju betjenter uavhengig av deres kjønn. Hensikten med intervjuguiden er å få en fullstendig og ny kunnskap om hvordan andre mennesker opplever livssituasjonen sin, og hva er deres meninger og perspektiver på temaet (Thagaard 2018:89).

Intervjuguiden jeg brukte kan beskrives som semistrukturert (Kvale og Brinkmann 2009). Det vil si at jeg utarbeidet spesifikke temaer og spørsmål som jeg ønsket svar på, men som ikke nødvendigvis ble fulgt i ordets strenge forstand. Dersom informantene begynner å fortelle noe utover intervjuguiden, har jeg derfor valgt å stille spørsmålene for å se hvor det førte meg. Jeg gjennomgikk imidlertid de forhåndsvalgte temaene med alle informantene, i samme rekkefølge som de ble plassert i intervjuguiden. Dette ble i hovedsak gjort fordi jeg hadde litt erfaring med slike intervjuer fra tidligere arbeid ved HL og da innså jeg at det var en tryggere og enklere måte å gjøre intervjuer på. Det kan derfor tenkes at intervjuene ville gått annerledes dersom det var tillit til min rolle som intervjuer, og jeg kunne stilt mer åpne spørsmål, etter behov for hver enkelt betjent. Jeg la imidlertid merke til at de fleste intervjupersonene hadde lettere for å svare på mer spesifikke spørsmål, og det var mange spørsmål som dermed ble litt tvetydige for dem. Dette gjaldt spesielt for spørsmål der de måtte snakke om seg selv som kjønn og reflektere rundt forskjellige temaer som for eksempel maskulinitet. Årsaken til dette kan være at informantene ikke tenkte så mye over slike spørsmål.

3.8. Relasjon mellom forsker og informant

Thagaard (2018: 18) bekrefter at kvalitativ forskning er kjennetegnet av en ' subjekt- subjekt '-relasjon mellom forsker og informant, noe som betyr at begge parter påvirker forskningsprosessen. Det er viktig for forskeren å vurdere relasjoner til informanter når det gjelder å tolke data (Thagaard 2018: 18). Et kvalitativt forskningsintervju kan presenteres som et aktivt samspill mellom personer som blir intervjuet og personer som gjennomfører intervjuet (Tanggaard og Brinkmann 2012; Kvale og Brinkmann 2009; Bjørkli 2015 :37).

Kvale og Brinkmann (2009) legger vekt på betydningen av at forskeren selv har forkunnskaper om temaet for intervjuet å kunne stille gode forskningsspørsmål underveis. Ved starten av prosjektet hadde jeg erfaring som frivillig som besøkende medlem av Røde Kors. Fra mitt tidligere arbeidsliv har jeg en god erfaring med en intervjusituasjon som eksempelvis jobbet jeg som intervjuer med Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret). Men jeg ble også bedre etter at jeg begynte å intervju fengselsbetjenten som deltok i masterprosjektet mitt ved å øve meg på å stille spørsmålene på en riktig måte før hvert intervju og ved å lytte til lydopptaket etter intervjuet og oppdage feilene og prøve å unngå dem i etterfølgende intervjuer. Thagaard understreker at forskeren kan lære mye ved å øve seg opp til å gjennomføre intervjuer og ved gjentatte ganger å lytte til lydopptaket av intervjuene etter å ha fullført dem (Thagaard 2018:100). Jeg opplevde at denne erfaringen fikk meg til å føle meg tryggere i rollen min som forsker, samtidig som jeg ble motivert og nysgjerrig på det jeg ikke visste. Jeg ser denne balansen som en styrke i forskningen min.

Ifølge Malterud (2008) i sin artikkel «Kvalitative metoder i medisinsk forskning» er forståelse av forskningstemaet viktig for å motivere forskere i forskningsprosessen. Tidlig forståelse kan likevel forårsake at forskeren blir trangsynt og ikke klarer å assimilere ny kunnskap. Forskeren kan forhindre sistnevnte ved å ha et bevisst og aktivt forhold til sine tidligere tanker (Malterud 2008; Bjørkli 2015 :37). Forskeren må derfor finne en balanse mellom tidligere kunnskap og evnen til å lære noe nytt. I min forskning gjennomførte jeg åtte intervjuer hvorav fem menn og tre kvinner. Jeg har valgt eksempler om betjenter med ulike alder og kjønn for

å undersøke likestillingsideer i kriminalomsorgen. Disse eksemplene illustrerer viktigheten av å tenke på hvordan deltakere på dette feltet ser på oss som forskere. Deltakerne forholder seg til oss basert på deres oppfatning av hva forskeren representerer for dem. Kjennetegn som kjønn og alder er viktig for hvordan deltakerne oppfatter forskeren. I flere situasjoner vil det ikke være vanskelig å opprette kontakt med og akseptere personer av samme kjønn, men det kan også være motsatt (Hammersley & Atkinson 2004; Thagaard 2018:82). Derfor er det viktig å tenke på hvordan informantene forstår viktigheten av om en forsker er en kvinne eller en mann, og hvilke anledninger og begrensninger som kan oppstå fra vårt arbeid på dette feltet. (Thagaard 2018:82). Jeg har en god erfaring som mannlig forsvarer kvinnelige klienter, da jeg jobbet som advokat. Jeg var medlem i en organisasjon som forsvarer kvinners rett til å få full deltakelse i arbeidsmarked og få full likestilling, så det er ikke vanskelig for meg å snakke med kvinner og menn om likestillings- kvinnesaker. I forskninger der vi bygger nær kontakt med informantene, som er tilfellet i dette feltet, kan vårt engasjement gi basis for forskeren og deltakeren til å arbeide sammen om å utvikle kunnskap. Når vi fremmer kontakt med deltakerne i feltet, er samspillet preget av vår tilstedeværelse (Thagaard 2018:83). Gjennom tre år som Røde Kors besøkende, etablerte jeg en god kontakt med fengselsbetjenter og et godt vennskap mellom oss. Den tidsmessige dimensjonen er viktig for hvordan forskeren blir oppfattet innenfor miljøet. Nå som vi har vært blant deltakerne så lenge, er det lett for dem å "glemme" tilstedeværelsen til forskeren, for å oppføre seg mer som de normalt ville gjort (Thagaard 2018:83).

Som forsker lar jeg informantene i mitt dybdeintervju beskrive opplevelsene sine så mye som mulig med egne ord. I noen tilfeller kan det være aktuelt for informanter å definere eller legge til sin egen mening i begreper som er sentrale i problemstillingen eller forskningen (Aksel 2017:150). Når vi gir intervjuobjektet positive tilbakemeldinger, kan vi oppmuntre til samarbeid ettersom begge parter bidrar til å utvikle en forståelse av opplevelsene intervjuobjektet forteller (Thagaard 2018:93). Holstein og Gubriums (2016: 68; Thagaard 2018:93) hevder at begrepet aktive intervjuer understreker viktigheten av vårt samarbeid med intervjuobjektene for å utvikle en forståelse av hendelsene og opplevelsene personen uttrykker. Vi skaper tillit ved å skape en vennlig stemning der vi i utgangspunktet unngår å møte informantene med uoverensstemmelser i informasjonene de gir. Intervjustatus er preget av fleksibel tilnærming. Når det er sagt, har informantene også mer kontroll over utviklingen av intervjuet. Intervjusituasjonen er preget av gjensidighet når vi uttrykker forståelse og følsomhet som svar på åpenhet fra den personen som blir intervjuet (ibid.: Thagaard 2018:93). Jeg som intervjuer har ansvar for å skape og vokse tilliten mellom meg og informantene. Jeg bør være flink til å lytte oppmerksomt, i tillegg må jeg tilpasse meg selv og intervjusituasjonen til innspill fra personen som blir intervjuet. Samtalens kompetanse er avhengig av en blanding av profesjonalitet, yrkeserfaring og opplæring i å håndtere sosiale relasjoner. Det er ingen tvil om at språket som brukes i intervjuet har en stor rolle i formuleringen av spørsmål og svar på dem. I tillegg må jeg som forsker mestre kunsten å lytte. Videre bruker forskeren seg selv som et verktøy, og bruker en implisitt fysisk og følelsesmessig metode for forståelse som gir en unik tilgang til livsverdenen til personen som blir intervjuet. Det er egentlig vi har erfaring med å håndtere sosiale situasjoner, og at vi har opplæring fra tidligere intervjuer. Trening gjøres best gjennom sin egen praksis (Kvale & Brinkmann 2009; Thagaard 2018:94). Den dyktige intervjueren bygger intervjuet på etablerte retningslinjer og på den stilltiende kunnskapen han fikk gjennom praksis. Jeg personlig har lært mye av å lytte til opptak av intervjuene som jeg har gjennomført (Kvale & Brinkmann 2009; Thagaard 2018:94). Uavhengig av vår gode erfaring er det viktig å gjennomføre prøveintervjuer i enhver ny undersøkende situasjon, slik at vi kan forberede oss på intervjuet i nye områder. Det viktigste med trening er at vi får selvtillit i tilfelle intervju. Hvis vi er bekymret for at vi ikke behersker intervjuopposisjonen godt nok, kan intervjuet gå galt fordi vi har blitt så opptatt av hvordan vi har det. Repstad (2007; Thagaard

2018:94) minner oss om at mange samtalepartnere gjør den feilen å fokusere for mye på neste spørsmål under et intervju, slik at de ikke lytter godt nok til det informantene sier. Dermed trekker intervjueren oppmerksomhet mot seg selv og ikke til personen som blir intervjuet (Thagaard 2018:94).

3.9. Forskningsetikk

Oppgaven er basert på data fra intervjuer, derfor må jeg holde tritt med allmenne prinsipper for anonymitet, personvern, informert samtykke og riktig transkribering (NESH 2016). Som jeg nevnte tidligere var det viktig for meg å informere informantene at de kan trekke seg uten å måtte nevne årsakene, og at all opplysning blir slettet etter det. Jeg var også tydelig med alle at de ikke må svare på spørsmålene de tar forbehold om. Alle informantene fikk et informasjonsskriv. Før intervjuene ble gjennomført skrev informantene under på et såkalt «informert samtykke». Dette samtykket skal være fritt og basert på informasjon om formålet med undersøkelsen og hvilke opplysninger som gis for bruken (Thagaard 2018:23). Det er imidlertid noen utfordringer her, som detaljert informasjon som kan påvirke informantens svar, og kan med andre ord gjenkjenne at forskeren ønsker en konkret uttalelse og prøver å finne det. Det er også en grense for hvor mye en forsker kan si i begynnelsen av et prosjekt, siden mye utvikler seg underveis og sentrale problemstillinger og spørsmål kan endre seg. Forskeren må derfor være villig til å diskutere om informantens samtykke under prosjektet, hvis han/hun føler at prosjektet har endret seg for mye (Thagaard 2018:24).

Ingen av informantene stilte spørsmål til informasjonsskrivet, og alle signerte samtykkeskjemaet uten spørsmål eller innvendinger. Et annet etisk prinsipp er konfidensialitet. Alle informantene ble fortalt at deres identiteter ville bli skjult og at ingen utenforstående ville kunne få tilgang til materialet. Siden det er svært få informanter, blir anonymitet meget viktig. Jeg løste dette ved å presisere om det er den ansatte som snakker, uten å skille individene fra hverandre. Prosjektet ble også rapportert til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). NSD er personvernansvarlig i norsk forskning og skal sørge for at forskere følger informasjonsloven. NSD er et bindeledd mellom Datatilsynet og forskere og skal sørge for at personopplysninger behandles forsvarlig (Alver og Øyen 1997: 97).

3.10. Analysearbeid

Jeg prøvde å transkribere intervjuer så raskt som mulig etter hvert intervju, stort sett samme dag som intervjuet. Slik ville jeg prøve å få med så mange detaljer som mulig, samtidig som jeg husker dem. Overgangen fra tale- til skriftspråk er alltid et problem, da det skal svært lite til før meningen med diskusjonen endrer mening. Selv enkle ting som tegnsetting og «oversettelse» av lokale uttrykk kan få store virkninger for det som leses i anførselstegn.

Under transkriberingen lyttet jeg til hver setning mange ganger for å unngå å miste betydningen av informantens utsagn i teksten. For å gjøre teksten så lettlest og flytende som mulig valgte jeg å skrive sitatene på bokmål. For samme formål ble noen repetisjoner og utfyllingsord utelatt, som "liksom", "altså" og "eh", da dette ikke påvirket helheten. Disse munn-til-munn-teknikkene kan fremstå som usammenhengende, og kan noen ganger føre til at informanter fremstår som uintelligente når dette overføres til skriftlig form (Kvale og Brinkmann 2009). Eksplosjoner av latter og stønn ble bevart gjennom bruk av parenteser, mens kursiv tekst representerte ordene som betjentene la ekstra trykk på.

I den innledende seksjonen av analysen starte jeg å kategorisere intervjuene og oppsummerte hva hver av betjentene svarte for hvert tema og spørsmål. Dette ga meg et godt og kort oversyn over resultatene mine, og en enkel måte å sammenholde svarene til ulike informanter.

I analysearbeidet valgte jeg å være tett på utsagnene til informantene, noe som betyr at sitatene deres er grunnlaget for hele analysen. I stedet for å finne ut hva betjentene har ment med det de sier, er hovedmålet mitt å lære begrepene eller diskursene som formidles av disse uttalelsene.

3.11. Tematisk analyse

Min analytiske tilnærming er inspirert av tematisk analyse. Tematisk analyse er anerkjent som en primær tilnærming til kvalitativ analyse (Johannessen, Rafoss & Rasmussen 2018: 279). Ifølge Johannessen og forfatterne, ser vi gjennom tematisk analyse etter temaer i dataene våre (Johannessen et al. 2018: 279). Den tematiske analysen kan altså hjelpe meg å komme frem til både forskningsspørsmål og svarene (Johannessen et al. 2018: 280). Man kan gjøre en tematisk analyse uten å ta i bruk bestemte teoretiske verktøy. Det er mulig å benytte intervju og andre metoder for å besvare en rekke konkrete spørsmål uten å bruke en bestemt teori (Johannessen et al. 2018: 281). Tematisk analyse er et fleksibelt og nyttig forskningsverktøy. I analysen trenger man klare og tydelige retningslinjer. Tematisk analyse er mer konkret en metode for å identifisere, analysere og rapportere mønster og tema i kvalitativdata. Dette er en veldig tilgjengelig metode som er uavhengig av teori og epistemologi (Johannessen et al. 2018: 281). Tematisk analyse er den beste måten å kartlegge, analysere og deretter rapportere mønstre i datamateriale på (Braun & Clarke, 2006; 2019). I lys av det illustrerende arbeidet med studien ble Braun & Clarkes sekstrinnsmodell (2006) brukt som innfallsvinkel for den tematiske analysen. Forfatterne deler mellom teoretisk baserte, deduktive, empiriske og induktive tilnærminger. Studien kan plasseres et sted mellom to ytterpunkter, da studien var basert på forhåndsvalget temaer fra intervjuguiden, samtidig var det teoretiske grunnlaget på grunn av meningsinnholdet som kom frem i intervjuene.

Tematisk analyse anses av Braun & Clarke (2019) som en teoretisk og fleksibel metode som skal gi en klar oversikt over hovedtemaene i datamaterialet, hvor både viktige ulikheter og fellestrekk kan identifiseres. Samtidig slår forfatterne fast at metoden kan tillate forskeren å se bort fra meningsinnhold som ikke er relatert til hans ideer eller spesifikke temaer. Braun & Clarke (2019) kritiserer imidlertid også deres tidligere fremstilling av 2006-tilnærmingen. I en artikkel fra 2019 understreket forfatterne at deres tilnærming til tematisk innholdsanalyse dreier seg om å danne kreative og fortolkende historier rundt dataene. Dataene utvikles altså i skjæringspunktet mellom datamateriale, analyse, og forskerens teoretiske, analytiske og kreative forutsetninger. Braun & Clarke (2019) beskriver sin egen tilnærming som en refleksiv metode som understreker betydningen av soneterapi for forskeren. Som forsker er det forsøkt å sette seg inn i tilnærmingen som er brukt i studien, ved å erkjenne mangfoldet av tematisk analysetilnærminger.

3.12. Oppsummering

I dette kapitlet beskrev jeg datainnsamlingsprosessen, ved hjelp av individuelle og kvalitative intervjuer med åtte ansatte. Ifølge konstruktivismen anser jeg intervjuet som en kontekst som skaper mening, der mening konstrueres i forholdet mellom forskeren og informanten. I denne forbindelsen blir det like viktig å sette søkelys på sin posisjon som det er å fokusere på informantens posisjon. Analyseverktøyet mitt er inspirert av tematisk analyse, med søkelys på å finne fram til de tatt-for-gitt-heter som det snakkes om kriminalitet, maskulinitet og omsorg. I denne sammenheng er det viktig å gjøre oppmerksom på at man som forsker ikke kan unnsnippe de drøftelsene som til enhver tid råder i samfunnet, så man må regne seg selv som en del av de diskursene man ønsker å analysere.

Kapittel 4: Fengselsbetjenter og omsorg

I dette kapittelet vil jeg se på hvordan kjønn settes i spill i fengselsbetjentes fortellinger om eget arbeid gjennom å utforske spørsmålet: Hvordan skal fengselsbetjentene forstå "omsorg" for innsatte, både i praksis og i prinsippet, og hvilken grad skiller de mellom "maskulin" omsorg og "feminin omsorg"?

På de påfølgende sidene vil jeg se på fengselsbetjentes erfaringer og deres roller og ulike aktiviteter. Jeg identifiserer tre tema som kommer frem gjennom intervju materialet. Det første temaet er hva fengselsbetjentene forstår som en god rollemodell. Dette henger sammen med omsorg. Det andre temaet som dukker opp i datamaterialet handler om hvordan betjentene gjør omsorg i praksis gjennom hverdagslige handlinger som er en del av arbeidet overfor de innsatte. Det tredje og siste temaet handler om kjønn, og trer frem i måtene betjentene snakker om kjønn i forhold til sin profesjon. Jeg argumenterer for at det finnes mange ulike måter fengselsbetjenter forstår kjønn som både mer og mindre relevant i deres roller og aktiviteter i fengselet.

4.1. Den omsorgsfulle fengselsbetjent

Intervjuene mine med fengselsansatte kom det opp et tema som handler om å være rollemodell for de innsatte. Da de ansatte snakket om temaet var det flere undertema som kom opp. De beskrev hvilke positive karakteristikk man bør ha for å være en god rollemodell. Disse inkluderte ulike måter å være en omsorgsfull fengselsbetjent på, og ble eksemplifisert gjennom beskrivelser av tålmodighet, åpenhet, og empati med de innsatte. En del av det å være en god rollemodell er også beskrevet som en motivasjon. Betjentene diskuterer også hva de ser på som gode og dårlige motivasjoner for å jobbe i kriminalomsorgen.

En av de tydeligste karakteristikkene når det gjelder å være en god rollemodell handlet om tålmodighet, og flere av informantene beskrev viktigheten av dette. I det første sitatet under fremgår det at det å være en god rollemodell er et spørsmål om tålmodighet, og det å beholde roen i møte med vanskelige situasjoner:

En fengselsbetjent bør være tålmodig [...] man skal være profesjonell på jobb. Man skal ikke ta det innover seg, hvis den innsatte er sint, frustrert, sier litt kanskje stygge ting man skal være profesjonell i yrket sitt. Ikke ta det personlig [...]. Man skal kunne konflikthåndtering være en god grense setter være en god rollemodell, for det er man her inne for de innsatte. Man skal ha gode holdninger i tråd med kriminalomsorgens visjoner [...]. (Kathrine)

Kathrine trekker på en forestilling om at tålmodighet er en viktig del av profesjonsutøvelsen, og dette fremgår som særlig viktig ettersom hun gjentar det to ganger: "Man skal være profesjonell på jobb» og "Man skal være profesjonell i yrket sitt". Hun kobler dette til de bredere ambisjonene for kriminalomsorgen: "Man skal ha gode holdninger i tråd med kriminalomsorgens visjoner." Her fremstår tålmodighet som helt nødvendig for å kunne håndtere de ulike negative følelsene og utbruddene som fengselsbetjenter må håndtere blant innsatte, altså sinne, frustrasjon, og videre de negative konsekvensene i form av negativt prat som dette kan føre til. Kathrine foreslår at det å ha tålmodighet som en del av det å være en god rollemodell, er avgjørende for å kunne håndtere konflikter mellom innsatte eller mellom innsatte og fengselsbetjenter. Kathrine tar for gitt at en del av det å håndtere konflikt

innebærer å håndtere aggressiv atferd gjennom å opprettholde en profesjonell avstand. Dette kommer tydelig frem når hun sier at man må "ikke ta det personlig".

Fengselsbetjenter jobber med mennesker med ulike psykiske forutsetninger og med ulike helseutfordringer, så vel som ulik etnisk bakgrunn, hvorav noen kan vise aggressiv atferd. I løpet av arbeidet oppstår det mye uenighet mellom de innsatte og noen ganger mellom de innsatte og fengselsbetjentene, og i møte med alle disse utfordringene trenger fengselsbetjentene mye tålmodighet med fasthet, kontroll og evne til å løse disse konfliktene. Gro var en av informantene som eksplisitt ga uttrykk for dette spennet. I sitatet hennes under kobler hun det å være en god rollemodell med det å være tålmodig, men også med åpenhet. I hennes sitat kommer det tydelig frem at åpenhet for andres perspektiver og erfaringer er betingelsesløs og at dette gjelder alle innsatte uavhengig av deres opprinnelse eller type personlighet:

Å være åpen for alle typer mennesker og kulturer, være til stede med hjertet, ha tanke om å vise omsorg. Men også å tørre å ta vanskelige avgjørelser og stå i vanskelige situasjoner uten å miste autoritet. En som er tålmodig, og glad i mennesker. (Gro)

Når Gro snakker om hvordan en god rollemodell bør være bruker hun emosjonelt lade språk, eksempelvis å «være til stede med hjertet» og «være glad i mennesker», noe som impliserer at for henne er en ideell fengselsbetjent noen som har et positivt emosjonelt forhold til de innsatte, som strekker seg ut over et rent profesjonelt forhold. Gro trekker også frem et tredje viktig aspekt ved det å være et forbilde, altså det å klare å balansere mellom å vise omsorg og opprettholde autoritet.

I sin bok «Omsorg i fengsel»? hevder Basberg at kvinnelige og mannlige betjenter ser ut til å utøve like mye omsorg i institusjoner (Basberg, 2020:94). En av de mannlige informantene, Trond, snakket om det å være en god rollemodell. I likhet med Gro fokuserte han på ideen om empati. Trond mener at de innsatte fortjener empati på grunn av vanskelige omstendigheter tidligere i livet. På same måte som for Gro mener han at denne empatien ikke bør komme kun enkeltinnsatte til gode, men bør være noe som man som ansatt kan møte alle med:

[...] å hjelpe andre mennesker som ikke har klart dette selv og som nå sitter i en vanskelig situasjon med tanke på gjeld, bolig, fremtid, familie osv. Jeg tror på at alle fortjener en ekstra sjanse [...]. (Trond)

Trond ser ut til å mene at en viktig oppgave for de ansatte er å gi de innsatte en ekstra sjanse i livet. På linje med Trond legger også Aud vekt på viktigheten av empati for fengselsbetjenter. Hun viser også til de innsattes tidligere vanskelige livsvilkår som et grunnlag for denne empatien. Trond viser ikke bare til "miljø" men også til "oppvekst", og dette indikerer at fengselsbetjentene mener at de innsattes oppførsel både kan forstås i lys av familieforhold, men også den bredere sosial situasjonen de har vokst opp i og levd i så langt i livet. Både oppvekstvilkår og livsvilkår videre i livet danner grunnlag for de ansattes empati. Når det gjelder empati foreslår Aud at empatien må ligge til grunn for fengselsbetjentes motivasjon for å gå inn i yrket, og at dette er det sentrale. Hun mener at økonomisk motivasjon, for eksempel ønsket om lønn under utdannelsen, ikke er tilstrekkelig:

En som søker seg jobb i kriminalomsorgen for å få lønn under utdanning og for å bare kunne gå på jobb og stemple inn og ut. Hvis man ikke har forståelse for at mennesker kan ta litt feil valg i livet. Ikke har forståelse for at oppvekst og miljøet rundt en person kan ha stor innvirkning da. Også hvis man mangler evnen til å sette seg inn i andres liv, så bør man ikke være fengselsbetjent. (Aud)

Aud går lengre enn Trond i å understreke viktigheten av empati gjennom å foreslå at fengselsbetjenter bør ha empati som sin hovedmotivasjon. Dette understrekes gjennom bruk av repetisjon, og gjennom hennes utsagt om at andre motivasjoner, slik som økonomisk

motivasjon, faktisk gjør en uegnet til å gjøre jobben. Aud går også lengre enn Trond i den forstand at hun beskriver empati, ikke bare gjennom å vise støtte og empati, men snarere som evnene til å sette seg inn i den innsattes sted; "evnen til å sette seg inn i andres liv."

På samme måte som Aud har Pål også noe å si om fengselsbetjenters motivasjon. Som Aud diskuterer han ikke bare hva han tenker om hva som er gode motivasjoner og grunner til å jobbe i kriminalomsorgen. Han snakker også om hva han synes er dårlige grunner til å tre inn i yrket. Pål nevner økonomisk motivasjon som noe som bør de kvalifisere en fra yrket, samtidig som han synes ønsket om å yte omsorg er en god motivasjon:

Dårlig fengselsbetjent er en som overhodet ikke bryr seg om noen, som ikke bryr seg om de du jobber med, og en som går på jobb kun for å tjene penger [...] Hvis man blir for opptatt av makt. Vi har veldig stor makt over menneskene som er i fengsel, og hvis man bruker den feil, man blir en svært dårlig fengselsbetjent. (Pål)

Pål legger til en annen "dårlig motivasjon" – nemlig det å ønske seg makt. Han gjør et poeng ut av at fengselet er et system hvor det er enkelt å misbruke makt. En god rollemodell bør ikke gjøre dette. Gjennom å diskutere feilbruk av makt sier han at fengselsbetjenter av og til må bruke makt, men at denne autoriteten alltid bør utøves innenfor rammene av omsorg.

Avslutningsvis ser vi at informantene er svært fokusert på omsorgsaspektet i profesjonen, og anser uforbeholden tålmodighet sammen med velvilje overfor alle innsatte som nøkkelaspekter i det å være en god fengselsbetjent.

4.2. Hverdagsomsorg i fengselet

I denne delen ser jeg nærmere på hvordan fengselsbetjenter beskriver hverdagslivet i fengsel for ansatte og innsatte gjennom å fokusere på aktiviteter de gjør sammen. Ut ifra materialet mitt, tenker jeg at alle mine informanter har vennlige relasjoner til innsatte og de ser at en god relasjon viktig både for innsatte og ansatte. Og et vennskapsforhold som viser seg gjennom fengselsbetjentenes deltakelse med de innsatte i deres daglige aktiviteter og yting av praktisk omsorg ved å følge opp deres helsemessige og økonomiske forhold, men mer enn det, følge opp deres saker og familieproblemer og hjelpe dem med å finne løsninger på dem:

[...] jeg er innom avdelingene til innsatte, snakker med dem om de har noe spesielt. jeg liker å være ute på luftegården og innsatte luft og spiller litt basketball med dem. Litt volleyball fordi at det synes jeg er en fin måte å vise dem at jeg er leder, men jeg også Kathrine. Jeg liker veldig godt å være med de innsatte å gjøre litt sånn lagspill eller spille kort eller sjakk [...]. (Kathrine)

Sitatet viser at Kathrine ser at forholdet mellom fengselsbetjenten og den innsatte bør ikke baseres på autoritet som eies av fengselsbetjenten, men forholdet mellom dem bør heller være naturlig og vennlig gjennom felles deltakelse i alle daglige aktiviteter som sport og underholdning. Gro dele Kathrine sin formening, hun forklarer i følgende sitat at hennes arbeid i fengselet ikke er slik det ser ut for folk på TV, det vil si bare en fengselsvakt som låser dørene for innsatte, men hun jobber i et åpent fengsel, og hennes oppdrag er sammen med kollegaene gi omsorg for nitti menn og hjelpe dem med deres daglige gjøremål, enten det er økonomisk fra å betale regninger eller skrive en søknad til Nav for å få sosialhjelp eller hjelpe dem å finne løsninger på kriseproblemer for innsatte:

I mitt arbeid, så jobber jeg på et åpent fengsel, det vil si at jeg ikke er låst inne sånn som du ser på tv. Det er 90 mann som går fritt rundt i et begrenset område. Da min jobb er ofte mye praktisk hjelpe med å betale regninger, hjelpe med å skrive søknad, ringe til nav. Snakk om noe som har skjedd i dag. For eksempel

kommer det en ung gutt og sier han nettopp har fått beskjed om at mora hans har fått hjerneslag. Hva gjør jeg nå, ikke sant? Hva gjør man? Jeg prøver å løse sånne akutte situasjoner. (Gro)

Gro legger til at arbeidet hennes går utover økonomiske og administrative forhold i fengselet til å inkludere helsehjelp. Hun fører tilsyn med å ta innsatte til tannlege og helsetjenester utenfor fengselet og tar seg også av innsattes sosiale anledninger, som å ta dem til kirkegårder eller begravelser i tilfelle de har dødsfall i familien:

Det er også en del praktisk i forhold til jeg kjører faktisk innsatte til tannlege, helsetjenester utenfor fengselet, begravelse, som vi kanskje skal delta på og utenfor fengselet. Det er også vår oppgave. (Gro)

Det forrige sitatet gjør det klart at forholdet mellom fengselsbetjenten og den innsatte går utover det å yte omsorg, men utvikler seg til en menneskelig relasjon gjennom fengselsbetjentens akkompagnement av den innsatte ved hans triste humanitære anledninger, som hans eskorte til begravelsen i hendelse av familiedød. I slike tilfeller er det menneskelige forholdet mellom mennesker sterk. Det vil si at forholdet er mer basert på vennskap enn jobb. Der omsorg inkluderer både aktivitetene og programmene som kreves for å bli implementert av fengselsadministrasjonen og også inkluderer de menneskelige følelsene som følge av forholdet mellom to personer «involverer en relasjon mellom minst to mennesker, og den som gir omsorg viser bekymring, følelser, hengivenhet og omtanke overfor den som får omsorg» (Martinsen & Wærness 1991:210).

På slutten av dette avsnittet ser vi at informantene relaterer omsorg til et godt forhold til innsatte gjennom deres deltakelse i daglige gjøremål, i tillegg til å gi den hjelpen innsatte trenger i hverdagen.

4.3. Omsorg og kjønn

Kjønnsrolle er et spennende studietema i fengselet hvor den institusjonelle karakteren er spesielt tydelig. Ifølge Connell (1995) kan institusjoner være maskuline på et strukturelt nivå. Dette gjøres gjennom institusjonen, som et fengsel, som er preget av et kjønnsdelt kontrollsystem og en praktisk politikk og byråkrati. Dette fengselet er maskulint på et strukturelt nivå, blant annet bevist ved at fengselsmodellen er formet av menns atferd og behov (Thomas, 2003). I tillegg er de kjønnede konfigurasjonene av fengsel interessante fordi kriminalitet, basert på både biologiske og sosiale forklaringsmodeller, blir sett på som et mannlig fenomen (Barton, 2005, Karlsen, 2018:101). I denne delen ser jeg på hvordan fengselsbetjenter snakker om kjønn i relasjon til sin profesjon samt i hvilken grad maskulinitet er fortsatt det dominerende trekk ved kjønnsstrukturen i fengselet.

Generelt understreket informantene at kjønn ikke har noen rolle i å bestemme arten av arbeidet som fengselsbetjenten gjør. På svarte følgende da jeg spurte ham om kvinner og menn blir tildelt ulike arbeidsoppgaver:

Kjønn spiller ingen rolle på hva du gjør [...]. (Pål)

På samme måte uttrykker Kathrine at kjønn ikke er relevant i kriminalomsorgsvesen. Sitatet under viser at Kathrine deler Pål sin formening om at mannlige og kvinnelige betjenter gjøre samme arbeidsoppgaver:

[...] jeg mener at kvinner kan gjøre akkurat den samme jobben som mannlige[...]. (Kathrine)

Trond bekrefter også at i arbeid i kriminalomsorgen, der han jobber, forsvinner forskjellene etter personens kjønn. Fengselet er et speil som reflekterer samfunnets natur bestående av menn og kvinner "en naturlig mix fra samfunnet», og det er dette som gjør ham mer tilpasset å jobbe i fengsel. Tronds syn på fengselet som et samfunnsbilde gir et inntrykk av at den maskuline karakteristikken som historisk er knyttet til fengsel er forsvunnet, og at fengselet på en eller annen måte har blitt et miniatyrsamfunn der både menn og kvinner er til stede:

[...] mitt inntrykk der jeg jobber er at det er like mange menn som kvinner [...] syns det fører med seg en naturlig mix fra samfunnet ellers. Jeg syns ikke det har noe å si så lenge begge kjønn er representert. Menn og kvinner kan på hver sin måte bidra til fellesskapet og lære av hverandre[...]. (Trond)

Trond sier heller at det at begge kjønn er representert i arbeidsmiljøet i fengselet gjør det til et pedagogisk miljø der alle lærer av hverandres erfaringer, og Victor er enig med ham i det ved å si at fengselsbetjentene, kvinner og menn, utfyller hverandre som sinn og kropp. Han viser her indirekte at kvinner, med sin store evne til å kommunisere med innsatte og yte omsorg for dem, representerer menneskesinnet, og at menn og deres biologiske og fysiske egenskaper representerer den sterke kroppen som kan utføres gjennom gjennomføring av oppgavene som kreves i fengselet. Følgende sitatet viser at menn og kvinner har ulike komplementerende roller:

[...] Jeg synes at menn og kvinner utfyller hverandre på en måte egentlig både mentalt og fysisk i en fengselsvakt (Viktor).

“Kvinnelig” nevnes også som en egenskap blant informanter, som ofte forbindes med omsorg. I Berit Johnsens studie “Sport, Masculinities and Power Relations in Prison” (2001) følte kvinnelige betjenter seg akseptert som fengselsbetjenter. Forfatteren mener mye av årsaken til dette er at omsorgsaspektet og omsorgsdiskursen spilte en rolle i de omkringliggende fengslene. Ifølge nettsidene til Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter KRUS om hva en fengselsbetjentjobb krever, er det tydelig at omsorg er en viktig del av jobben: «(...) Fengselsarbeid handler om både omsorg og kontroll, nærhet og styrke, åpenhet og grenser (...)» (Grønvold, 2006, Johnsen, 2001:85). Denne utviklingen mot bedre kriminalomsorg ses ofte med hensyn til kvinners inntreden i menns fengsler. Johnsen skriver at kvinnelige betjenter har vært trendsetterne i denne forbindelse ``En av grunnene til at kvinnelige fengselsbetjenter opplever at de blir akseptert som seriøse ansatte ser ut til å være utviklingen av en omsorgsdiskurs i Kriminalomsorgen. Det faktisk ser ut til at de i sin kamp for å bli akseptert som seriøse ansatte har fremmet seg innenfor en omsorgsdiskurs, og dermed vært trendsettende for utviklingen av en ny diskurs ved Polarfengselet, en diskurs som faktisk ser ut til å utfordre det hegemoniske macho maskulinitet (Johnsen, 2001:85).

Johnsen sitt utsagn er generelt i samsvar med det som ble bekreftet av informantene, både av menn og kvinner, at tilstedeværelsen av en kvinnelig betjent i kriminalomsorgen er absolutt positivt med tanke på å yte omsorg til innsatte, ettersom fengsel ikke lenger bare er et sted å utføre straffbare, men har blitt et sted for omsorg og rehabilitering. Informantene var enige om at den kvinnelige betjenten hennes evne ikke er mindre enn menn, tvert imot er de overlegne sine mannlige kolleger på dette området, med sin store evne til å kommunisere og bygge sterke relasjoner til innsatte. Kathrine er en av informantene som mener at kvinnelige fengselsbetjenter har mange fordeler, ikke minst deres evne til å kommunisere med innsatte samt at kvinnelige betjenter er mer flinkere og empatiske. Hun forteller at kvinner blir lyttet til av mannlige innsatte, og tilskriver dette at særlig de eldre kvinnelige ansatte går inn i morsrollen for de yngre innsatte:

[...] Det er helt klart en fordel å være kvinne i et mannsfengsel, fordi gutta hører på oss. Jeg har jo blitt så gammel nå, jeg har nesten blitt en sånn mors figur for innsatte [...]. (Kathrine)

Det er ikke bare Kathrine som sier at det er fordel å være kvinnelige betjent i fengsel. Pål har gitt et lignende bilde. Han bekrefter at kvinners evner til å kommunisere med innsatte er svært viktig, fordi det gir en mer hensiktsmessig kontroll og et sikrere fengsel. Pål går lenger enn det og hevder at mannlige betjenter kan virke mer provoserende og truende på innsatte, og dermed bidra til å sette i gang eller eskalere farlige og nødssituasjoner. Pål og flere av informantene synes at mennenes biologiske karakteristikk av storhet og fysisk styrke kan gi et inntrykk av at fengselsbetjentene er politifolk for de innsatte. Dette gir en motsatt effekt av fengselsbetjentenes rolle i omsorgen og slik kan mannlige betjenter fremstå som mer provoserende og truende i forhold til kvinnelige betjenter:

Jeg tror det kan være veldig bra å være kvinne i mannsfengsel fordi de gjør noe med gutta. Det er roligere på mange måter. De oppfattes ikke som en trussel. Hvis du er høy muskuløs og ser sånn ut som en politimann da, for eksempel, så kan du oppfatte som en trussel [...]. (Pål)

Et annet aspekt er at bekymringen for at kvinners mangel på fysisk styrke skal bli et problem, ofte oppveies av opplevelser av at innsatte er relativt mindre truende mot kvinnelige betjenter enn mannlige. Dermed spiller kjønn en rolle i mange forbindelser i fengselsvesenet. Som nevnt tidligere, kan man generelt si at tilstedeværelsen av kvinner i fengsel er mer positiv enn negativ. Gjennom intervjuer med kvinnelige betjenter ble det funnet at de ser ut til å ha en positiv innvirkning på miljøet i fengselet. Det er også slik kvinner i kriminalomsorgen forteller om seg selv, og de mener at de evner som passer perfekt til fengselsarbeid. Dette dreier seg om å høre, snakke, håndtere konflikter og ytre omsorg. Dette er gode fordeler i mange tilfeller, men de støtter ideen om at kvinner henger mer sammen og at menn er mer effektive, mer effektive og spesifikt arbeidsorienterte (Hammerlin 1996; Basberg, 2020: 94). Som vi har sett, er kvinner forbundet med omsorg. Med andre ord er omsorg noe vi forventer av en kvinne og er identifisert med femininitet. Men betyr dette at kvinner er mer omsorgsfulle enn menn, eller er det kun en antagelse vi har basert på tradisjonelle kjønnsstereotyper? I boken «*Omsorg i fengsel?*» viser Basberg en tidligere studie som hun har utgitt sammen med Hammerlin (1996), som omhandler kvinnelige betjentes arbeidsstatus. Her fant de at nesten 60 % av kvinnene trodde at kvinner, og ikke deres mannlige kolleger, brydde seg om omsorgs dimensjonen ved å jobbe med innsatte (Basberg, 2020:32). Men er dette tilfellet? Basbergs materiale viser imidlertid noe annet, som er at mannlige betjenter og kvinnelige betjenter utøver like mye omsorg i institusjoner. Skilnaden er imidlertid at kjønnene indikerer om omsorgsarbeid på ulike måter (Basberg, 2020: 94).

Når det gjelder ulemper og fordeler ved kvinnelige fengselsbetjenter trakk informantene mine frem kroppsvisitering som en ulempe. Gro viser det tydelig når hun svarte på mitt spørsmål om å dele arbeidsoppgaver etter betjentens kjønn. Sitater under viser at noen aktiviteter passer bedre til menn, eller til kvinner:

[...] Noen oppgaver er viktig å dele. Jeg visiterer ikke en mann er naken. En mann visiterer ikke en kvinne i kvinnefengsel hvis hun er naken [...]. (Gro).

I fengselet er det et team som heter innsatslag, som har som hovedoppgave å gripe inn i tilfelle den innsatte begår voldelige handlinger som å ødelegge ting eller slå. Dette teamet har et flertall av menn. I tillegg til dette kan man si at alle mine informanter er enige om at det med urinprøve finnes et unntak fra likestillingen i oppgavefordelingen mellom fengselsbetjenter, enten de er menn eller kvinner:

Stort sett akkurat samme arbeidsoppgaver til menn og kvinner. Eneste unntaket jeg kommer på er innsatslaget som ofte kan være flest menn på. Det er når vi går inn på en celle til en kranglete innsatt som gjerne har knust cella. (Trond)

Fengselsbetjentens kjønn spiller en viktig rolle når det gjelder kroppsvisitasjon og urinprøver, og dette er ikke knyttet til fengselsbetjentens kjønn, men snarere til innsattes kjønn. Mannlige innsatte har ikke noe imot å ta urinprøver fra dem når fengselsbetjenten er av samme kjønn, og det er samme regel som gjelder i kvinnefengselet når innsatte og ansatte har samme kjønn. Dette fremgår tydelig av intervjuene som er gjort med fengselsbetjenter, inkludert Aud, som bekreftet at hun ikke har noe imot å ta prøver av en innsatt av det motsatte kjønn, men det er opp til innsatt selv, om han ønsker å kle av seg foran en kvinnelig betjent:

[...] når det gjelder kroppsvisitasjon, urinprøver også videre, så er det av hensyn til den innsatte. Jeg har ikke noe imot å ta urinprøve av en mann, men av hensyn til den innsatte, så ønsker man jo at det skal være samme kjønn [...]. (Aud).

Dette avsnittet viser utfordringene knyttet til at fengselsbetjenten er kvinne i et mannsfengsel, og de samme utfordringene vil en mannlig betjent møte i kvinnefengselet. Victor er enig med Aud i at saken er opp til den innsatte selv, siden de fleste innsatte er komfortable med å gi disse prøvene og ta av seg klærne foran folk som ligner dem når det gjelder kjønn, så problemet anses som en utfordring for den kvinnelige fengselsbetjenter her fordi de jobber i et mannsfengsel:

Vi har noen arbeidsoppgaver som gjelder kroppsvisitasjon, urinprøver og sånne ting, der den innsatte helst vil ha en ansatt av samme kjønn til å gjøre dette. Men det er det samme når det gjelder menn i mannsfengsler og kvinner i kvinnefengsler (Viktor).

4.4. Grensesetting

Det er viktig å forstå hvordan folk oppfører seg i det daglige arbeidet som skal forene motsetningene, og måten fengselsbetjenter må håndtere innsatte på. Betjentene er formelt pålagt å yte omsorg, samtidig som de ikke mister makt. Motstridende oppgaver utføres i dagliglivet på fengselet og under intervjuet snakket fengselsbetjentene om at de er ansvarlige for å vise omsorg, men at de samtidig bør holde autoritet og det skal brukes i dagliglivet med innsatte. Betjentene som viser ansvar for innsattes omsorg, har en grunnleggende respekt for den innsatte som menneske. De offisielle kravene er i seg selv motstridende. Ansatte balanserer to formelle krav, kontroll krever avstand og er det motsatte av hverdagslig respekt. Pål var den mest ivrige til å uttrykke seg om de motsetningene omsorg og makt:

[...] helt sånn overordnet er det ro, orden og sikkerhet i hele fengselet, det er min oppgave å sørge for det, men under det er det så utrolig mye som å gi omsorg til innsatte og hjelpe dem i hverdagsliv ting [...]. (Pål)

Fengselsbetjents rolle er sammensatt ved at den inkluderer både omsorg og kontroll. Fengselsbetjenten skal forholde seg til de med innsatte som mennesker og ikke se på dem som kriminelle. Samtidig må fengselsbetjentenes beskytte mot ethvert overgrep som en innsatt kan gjøre. Sikkerhet bør være førsteprioritet, noe som også er en gjennomgripende oppfatning blant mine informanter. Alle var enige om at sikkerhet er det viktigste, og at de føler seg trygge i et yrke var en forventning for å gjøre en bra jobb. Trond var en av informantene som snakker om sine egne praksiser rundt grensesetting. Han bekrefter at fengselsbetjenter må være profesjonelle når han tar på seg denne uniformen:

[...] når jeg er på jobb og tar uniformen på, kjenner jeg at jeg er på jobb. Jeg prater lite privat med innsatte og holder samtalene på et profesjonelt nivå [...]. (Trond)

Fengsel er et sted hvor makt utøves. Makt er innebygd i hele fengselssystemet. Jeg hadde inntrykk av at fengselsbetjentene var veldig kunnskapsrike om dette. De visste at fred og orden var noe ustabil, alltid i bevegelse og alltid truet. En stor del av arbeidsdagen deres var å sørge for trygghet for seg selv og de innsatte. Det handlet om å manøvrere mellom hensynet til omsorg og hensynet til ro og orden. Det gjaldt å manøvrere mellom innsats innen ulike behov og autoritet, som til en viss grad kun kunne oppnås gjennom en relativt streng regularitet, fengselsbetjenten skulle være fleksibel i denne saken. Fengselsbetjentene var også klar over hvordan deres spesifikke oppførsel og praksis påvirket de innsatte, ikke minst i situasjoner der «nervene kokte». Kriminalmeldingen understreket viktigheten av samhandling mellom ansatte og innsatte. Dette samspillet skal blant annet gi fengselsbetjenter muligheter til å påvirke innsatte positivt. En annen fordel med slik interaksjon er økt sikkerhet i fengselet (St.meld. nr. 27, 1997-98: 28). Tanken om at godt forhold mellom ansatte og innsatte har praksis betydning i sikkerhet og autoritet, kommer fram i intervjuet med Gro. På spørsmålet om forholdet mellom fengselsbetjent og innsatte, svarer hun:

Jeg er alltid oppriktig, direkte og nær. Det skaper som optisk. En slik du har atmosfære rundt meg. Jeg har jobbet i 23 år, men jeg har aldri trykket alarm. (Gro)

Jeg fikk inntrykk av at de kvinnelige betjentene ble seksuelt trakassert av de innsatte. Betjenten hadde ingen problemer med seksuell trakassering. Flere kvinnelige betjenter sa at det praktisk talt alltid begrenset seg til spøkefulle bemerkninger av denne typen, klapper dem på rumpa eller snakke om parfyme eller en hårklipp. Det skulle mer til for at kvinnelige betjentene opplevde det som en seksuell trakassering og opplever uønskede fysiske berøringer av seksuell karakter fra de innsatte. Da jeg intervjuet Kathrine bekreftet hun det, men sa også at det er et stort problem når innsatt oppfører seg truende, men hun sa heldigvis skjer det ikke ofte. Selv om at de er forsiktige med dette og prøver å unngå oppmerksomhet så lenge som mulig, er det fortsatt en sjanse for at de innsatte seksualiserer de kvinnelige betjentene. Det var veldig tydelig hos de kvinnelige informantene når jeg spurte dem om kjønn og arbeidsmiljø og Kathrines svar et godt eksempel på dette:

[...] kvinnelige ansatte får at innsatte plystrer, innsatt prøver og seksuell tilnærming da prøver å ta de på rumpa litt sånne ting som ikke er greit, så da må den kvinnelige være ærlig, ærlighet kommer mening med og sånn som når jeg var ung, så ble jeg opplært til å si. [...] en som klapper meg på rumpa. Da snudde jeg meg altså du, vær så snill ikke gjør det her. Jeg er på jobb. Jeg ønsker ikke noe sånn type oppmerksomhet når jeg er på jobb, og du kan ikke ta på meg sånn på den måten. Det er ikke flott [...]. (Kathrine)

De ansatte er bevisst på at dette er noe som må håndteres aktivt, og de setter grenser, både for seg selv med tanke på feminine uttrykk, samt hva de gjør og ikke gjør på jobb, og overfor de innsatte når det gjelder seksuell trakassering. Kathrine som leder og kvinnelig betjent i mannlig fengsel forklar det tydelig da hun svarer på spørsmålet om på hvilke måter spiller betjentens kjønn inn i hvilke grensesettingspraksiser de trenger å gjøre:

[...] og jeg sier til de unge enten at selvfølgelig skal man få lov til å sminke seg, men man trenger ikke sminke seg som om man skal ut i byen. Selvfølgelig skal du få lov til å være deg selv. Som skal få lov til å være kvinne. Men vi skal være litt dempet. Vi skal ikke ha lange øredobber. Vi kan ha øredobber, men ikke lange.

Vi kan ha litt sminke, men ikke mye. Helst ikke neglelakk. Og så spør jeg meg, ja, kan jeg bruke parfyme på jobb Kathrine? Det bestemmer jo ikke jeg. Jeg bestemmer ikke det jeg personlig bruker ikke parfyme på jobb [...]. (Kathrine)

4.5. Oppsummering

Utgangspunktet i dette kapittelet var å undersøke fengselsbetjentenes forståelse av hvordan kjønn settes i spill i fengselsbetjenters fortellinger om eget arbeid gjennom å utforske spørsmålet: Hvordan skal fengselsbetjentene forstå "omsorg" for innsatte, både i praksis og i prinsippet, og hvilken grad skiller de mellom "maskulin" omsorg og "feminin omsorg"? Målet var å få innsikt i informantenes oppfatning av kjønnsroller i fengselsvesenet.

Basert på data jeg har fra mine intervjuer med informanter, tyder det på at det er viktig for menn og kvinner å jobbe side om side i fengsler. Begge kjønn utfyller det andre, og det var dette Viktor nevnte da han sammenlignet menn og kvinner med kropp og sinn. Kvinner har store evner til å kommunisere og bygge relasjoner til de innsatte, og dette gjenspeiles i de generelle forholdene i fengselet når det gjelder sikkerhet og omsorg. Informanter har positive tanker i forhold til kvinnelig fengselsbetjenter.

Det tradisjonelle konseptet som knytter omsorg til feminitet har ingen betydning ifølge informantene, siden alt omsorgsarbeid utføres like mye av menn som av kvinner. Med andre ord kan jeg si at det tradisjonelle konseptet som knytter omsorg som feminine trekk og maskulinitet til makt ikke ser ut til å spille noen vesentlig rolle i betjentenes forståelse av deres rolle i fengselssektoren. Tvert imot, og gjennom noen sitater fra intervjuene av de mannlige betjentene, bekreftet at tilstedeværelsen av kvinner bidrar sterkt til å skape trygghet og ro i fengselet gjennom kvinners evne til å bygge gode relasjoner til mannlige innsatte.

Med informantenes positive sider om en fengselsbetjent gode og dårlige egenskaper var det ingen av informantene som nevnte feminine eller maskuline egenskaper. Informantene uttrykte heller at både kvinner og menn kunne være eksempler på gode betjenter. Dette til tross for den populære troen blant mange at kjønn spiller en viktig rolle i fengsler og arbeid som fengselsbetjent, da kvinner virker myke og menn er sterke og egnet til denne typen arbeid. Siden denne typen arbeid krever styrke og stivhet, hevder informantene at kjønn ikke spiller noen rolle i denne forbindelse, og at kvinner har myk makt gjennom å bygge gode relasjoner og deres evne til å kommunisere med innsatte. Mannlige betjenter har på deres side evner til å yte alle omsorgsformer som innsatte trenger.

Kapittel 5: Fengselsbetjentes forståelse av kriminalitet

Fengselsbetjentes forståelse av kriminalitet: årsaker til kriminalitet, fengselet sin rolle i rehabilitering og forholdet mellom kjønn og kriminalitet

I denne delen av masteroppgaven vil jeg se på hvordan settes kjønn i spill i fengselsbetjentes fortellinger om eget arbeid og i deres forestillinger om kriminalitet gjennom å utforske spørsmålet: Hvordan forstår fengselsbetjentene kriminelle atferd og i hvilken grad er disse forståelsen kjønn?

I dette kapitlet skal vi se nærmere på fengselsbetjentenes forståelse av årsakene som gjør en person kriminell, som sosialt eller økonomisk forhold. Hva slags betydning har det? Med andre ord hvorfor synes ansatte at er det noen som blir kriminelle, og andre ikke? I andre del av kapitlet vil jeg diskutere ansattes forståelse av muligheten for at fengsling kan endre innsattes kriminelle atferd, eller manglende evne til det. I den siste delen vil jeg se på ansattes refleksjoner om forholdet mellom kjønn og kriminalitet.

5.1. Fengselsbetjentes forståelse av kriminalitet: årsaker til kriminalitet

I denne delen av kapitlet vil jeg forsøke å presentere årsakene som fører til at en person begår en forbrytelse slik fengselsbetjentene ser det, hvor viktige disse årsakene er i rehabiliteringen av den innsatte, samt om disse årsakenes betydning for hvilken type omsorg fengselsbetjenter yter innsatte.

5.1.1. Et komplekst bilde

Ut fra mitt datamateriale, nevnte de fleste informantene flere faktorer som spilte inn i begynnelsen av kriminaliteten. De sentrale faktorene som fengselsbetjenter ser er oppvekst og miljø, fattigdom og kulturkrasj mellom den norske kulturen og en fremmed kultur og en identitetskrise. En utbredt tilnærming tar for seg flere ulike aspekter som kan føre til økt risiko for kriminelle handlinger. Dette er individuelle og familiemessige forhold, oppvekstsvilkår, skoleforhold, sosiale relasjoner og livsstils forhold (Østergaard, Stensgaard, Hansen, Henze-Pedersen & Østergaard, 2015). På spørsmål om hvorfor er det noen som blir kriminelle, og andre ikke, forteller Kathrine blant annet:

Det er veldig komplekst. Det er mange faktorer. Det handler om fattigdom. Det handler om identitetskrisen at man ikke vet hvem man er? Kanskje man passer ikke inn i ulike miljøer også kanskje kamerater som aksepterer ikke ham der han studerer eller på jobb? De er jo ofte lavt utdannet, de er ofte unge menn, har lav impuls kontroll tenker jeg [...]. (Kathrine)

Auds svar er ikke langt unna det Kathrine sa om årsakene til å begå forbrytelsen:

[...] når man vokser opp som ung med utenlandsk bakgrunn, så mister man kanskje noe av det miljøskapende rundt de unge da at det er vanskeligere å finne sin plass til samfunnet. For eksempel somalier på Grønland, så må de nesten blir kriminell på en måte. de ble plukket opp av eldre ungdommer som kanskje har vært der selv, så blir det om tilbud om penger og blir vant til å få mye penger, og så blir det rekruttert inn [...]. (Aud)

Ifølge Kathrine og Aud er det vanskelig å fastslå årsaken til at personen er på vei til et liv med kriminalitet, og at det er en rekke årsaker og faktorer, inkludert fattigdom og unges

ønske om å skaffe penger på raskt måte. En annen faktor som Kathrine og Aud ser på som viktig, er identitetskrisen for de som har ulik bakgrunn og det er vanskelig for dem å integrere seg i det nye samfunnet de bor i. Kathrine nevnte at det lave utdanningsnivået er en av de viktigste årsakene som fører en person til kriminalitetens verden.

Ifølge flere av informantene fremheves det individuelle faktorer som lav selvkontroll, hyperaktivitet og impulsivitet som kan føre til at personer begår kriminalitet. Gode verbale ferdigheter blir nevnt som en faktor som kan motvirke disse ifølge informantene. På dette punktet belyses familie, oppvekst, sosioøkonomisk status, psykiske lidelser hos foreldrene, tillegg til familiestrukturen og forholdet mellom foreldre og barn. Lav sosioøkonomisk status er en risikofaktor. Det samme er foreldre med psykiske problemer og om far og mor bor sammen eller er skilt. Det siste begrunnes med at det ved skilsmisse kan være fravær av samvær med motparten som barnet ikke bor sammen med til daglig (Østergaard et al., 2015). Alle informantene har igjennom sine erfaringer kommet med flere medvirkende årsaker til hvorfor innsatte begynte med kriminalitet.

5.1.2. Oppvekst og miljø

Informantene mine forteller at det ikke er mulig å fastslå hva som kom først; venner, oppvekst, penger, Dårlig integrering og identitetskrisen eller rus som utfordring, men mange av informantene enige at de kriminelle startet med kriminaliteten sammen med venner. Dette er hva Aud bekreftet da hun svarte på spørsmålet mitt om hvorfor er det noen som blir kriminelle, og andre ikke:

[...] Jeg tror at bakgrunnen oppvekst, oppvekstmiljø tror jeg er veldig viktig. Tilhørighet i forhold til vennegjeng allerede kanskje barnehage skole veldig tidlig alder [...]. (Aud)

Aud mener, gjennom sin lange erfaring som fengselsbetjent, at kriminalitet hos mennesker starter fra tidlig alder og stort sett er det barndomsvenner. Miljøet en person er oppvokst i har størst innflytelse på utviklingen av kriminell atferd hos mennesker ut fra Auds sin mening. Følgelig er skoleforhold det viktigste aspektet som fremheves i dannelsen av kriminell atferd. Faglig og sosial mestring av skolen trekkes frem som en beskyttende faktor fordi det kan skape tilhørighet til nærmiljøet og tilhørighet til en gruppe, mens hyppige skolebytter i de første leveårene fremheves som et eksempel på risikofaktor og en bidragsyter til psykiske lidelser hos barn, ved deres atferd (Østergaard et al., 2015). Ikke langt fra miljøet rundt barn på skolen, spiller en persons miljø i familien en viktig rolle i å avvike hans atferd og begå kriminalitet. Et eksempel på dette er det Pål sa om virkningen av fravær av en forelder, som fører til store pedagogiske utfordringer som spesielt ungdom lider av og kan presse dem til negativ atferd og vaner, inkludert narkotikamisbruk:

[...] De har kanskje dårlige familieforhold, kanskje ikke hatt foreldre til stede. Ofte rusrelatert veldig mange i fengselet har rus på utfordringer. Om det er alt fra alkohol til heroin [...]. (Pål)

5.1.3. Fattigdom

Kan fattigdom forårsake kriminalitet? Dette er et stort og interessant spørsmål innen forskning, spesielt fordi mange mennesker som falt i den kriminelle verdenens klør er fattige. Denne oppgaven vil ikke gi et svar på dette, men vil basere seg på analysen av svarene til informantene. Hvis fattigdom er en av faktorene som driver noen mennesker til kriminalitet, så er det absolutt ikke alle fattige blir kriminelle. Når en person blir offer for kriminelle gjenger kan det være forårsaket av flere grunner, som nevnt tidligere, og en dårlig økonomisk situasjon til familien er én av disse årsakene. Den raske gevinsten av penger gjennom kriminelle handlinger gjør at mange tenåringer blir offer for disse gjengene, og etter å ha vært involvert i flere kriminelle handlinger, blir det vanskelig for en person å bli kvitt virkningene av disse handlingene. Det er vanskelig for disse gjengene å tillate at en person trekker seg ut da han eller hun vil bli regnet som en forræder. Gro uttrykker følgende på årsakene til at folk begår forbrytelser:

[...] de er fattige, de er lett bytte for de som vil ha noe til å selge narkotika fordi de tjener raske penger og de holder sammen, så det er vanskelig å bryte ut. Jeg har jobbet med to unge gutter på 20 år. De er en gjeng. For å bryte med gjengen. Du blir en sviker. Og hvis de skal komme ut av fengsel og ikke gå til gjengen. Da blir du en? Det han føler som om han har sviktet familien. Og hvis du sier jeg vil ikke mer, jeg vil vekk. Da, har du ingen mening? [...] Og det er vanskelig å bryte. Mange vil bryte, men vi har ingen andre venner, ingen penger og ingen utdanning [...]. (Gro)

Gro, i likhet med resten av informantene bekrefter at kriminalitet har flere årsaker, og forklarer i andre del av sitatet årsakene som hindrer en person til å kunne kvitte seg med det kriminelle livet og gjengkontroll over livet sitt. Venner, mangel på penger og mangel på utdanning gjør en person sårbar for kriminelle gjenger og gjør det lettere for ham å begå påfølgende kriminelle handlinger.

5.1.4. Norsk kultur, fremmed kultur og identitetskrise

I Norge lever 819 356 personer med innvandrerbakgrunn, noe som utgjør 18,9 prosent av den totale befolkningen (SSB 2022). De har ulik kulturell bakgrunn, og den kan være ganske annerledes enn den norske kulturen. Denne kulturelle forskjellen kan føre til en identitetskrise for mange unge med innvandrerbakgrunn og kan føre til dannelsen av fiendtlige relasjoner til omgivelsene, isolasjon og marginalisering. I denne delen av kapitlet vil jeg undersøke noen av betjentenes meninger om forholdet mellom kulturforskjeller og kriminalitet. Faller påstanden om at kulturkrasj er hovedårsaken til kriminell atferd innenfor rammen av rasisme og diskriminering på etnisk grunnlag? Og hva slags betydning har det når det gjelder å yte omsorg?

I den forbindelse hevder flere av informantene at innsatte kommer fra alle kulturer som er til stede i samfunnet, men de bekrefter samtidig at de fleste kriminelle gjenger består av mennesker som har en utenlandsk bakgrunn med identitetskrise i det nye samfunnet de lever i. Dette bekrefter Kathrine, da hun snakket om kulturkollisjonen i det norske samfunnet. En person med innvandrerbakgrunn bor mellom to ulike kulturer. Hjemme lever han etter skikkene og tradisjonene i samfunnet som foreldrene kom fra, og når han forlater huset lever

han etter det norske samfunnets skikker og tradisjoner. Dette kan skape en identitetskrise som kan føre ham til kriminalitetens verden:

[...] Kultur krasj fordi det norske samfunnet kontra kulturen i familien og at man blir kanskje litt sånn splittet for med en gang man kanskje går ut døra da, så skal du prøve å passe inn i det i den norske kulturen. Men når du går hjem igjen inn døra, så skal du passe selvfølgelig med familien din og den kulturen [...].
(Kathrine)

Den kulturell forståelse til fengselsbetjentene sier mye om hvordan de oppfatter kulturelle forskjeller. Dette er et tydelig eksempel på skillet mellom «etnisk norsk» og «innvandrere». Bak dette sitatet ligger forståelsen av at når ulike kulturer møtes, vil de "krasje" sammen på grunnlag av deres uforenlige forskjeller. Denne tanken stemmer overens med teoriene til Samuel B. Huntington (1996) i artikkelen "The Clash of Civilizations". Artikkelen dannet mye kontrovers da den kom ut, og mange av Huntingtons ideer kan gjenkjennes i dagligdagse kulturbegreper i dag. Hans hovedargument er at den grunnleggende kimen til konflikt i dagens verden ikke vil være grunnet på forskjellige ideologier eller økonomi, men på kultur. Med andre ord: Verdenspolitikken vil bli kontrollerte av konflikter mellom forskjellige kulturer. Samspillet mellom «Vesten» og islam nevnes som et eksempel på et «sammenstøt mellom sivilisasjoner».

Ifølge Van Dijk (1992) er dette også et argument som brukes av aviser og andre medier når de står overfor påstander om diskriminering av minoriteter, blant annet i forhold til gjentatte rapporter om minoritetsforbrytelser. Det faktum at de bare sprer «sannheten» (ibid.: 92). Dermed spres fordommer om minoriteter og kriminalitet i sannhetens navn. Dette er for eksempel «fakta» som Aud bruker i sitatet nevnt i begynnelsen av dette kapitlet for å rettferdiggjøre sin uttalelse om somaliere som bor på Grønland: «For eksempel somalier på Grønland, så må de nesten blir kriminell på en måte». Dermed kan begrunnelsen av negativ minoritetsdiskurs sees på som en sosial strategi for å unngå å bli stemplet som rasist (ibid.: 93).

Dijk (1992) sine studier indikerer at dagens rasistiske ideologi er preget av fornektelse, der direkte rasistiske diskurser unngås mens minoritetsgruppers negative oppfatninger om å være rasistiske fornektes. Disse negative oppfatningene kommer ofte til uttrykk med henvisning til kulturelle forskjeller eller trusselen som minoriteter utgjør for samfunnet, og opprettholder skillet mellom «oss» og «andre». Samtidig danner det et positivt selvilde hos «vi», på bekostning av negative representasjoner av «andre» (ibid: 93).

I sitatet nedenfor er Trond enig med resten av informantene i at kulturelle og religiøse forskjeller har stor innflytelse, og legger til at vår manglende aksept av den andre, uavhengig av religion, kultur, rase og meninger han tror på, gjør at denne personen føler seg ensom og truet, og tvang ham til å forsvare seg ved å begå handlinger som er straffbare ved lov og utgjør en forbrytelse:

Da alle tror jeg nesten at vi må litt tilbake til det jeg var inne på et sted i forhold til tilhørighet. Det viser hvor viktig integrering er. En ung innvandrere har kanskje en annen religion, annen kultur. Som ikke går overens med den norske kulturen. Norsk religion. Hvis til møte da et miljø som ikke godtar for. Andre religioner andre synspunkter, andre meninger, andre hudfarger, ikke minst. Så blir man fort kanskje alene. Og så må man jo. I noen situasjoner kanskje forsvare seg, enten det er verbalt eller fysisk [...]. (Trond)

Som eksemplene ovenfor illustrerer, trakk ingen av informantene frem de positive trekkene ved økt innvandring og multikulturalisme som fenomen. Tvert imot var det et spesifikt kulturuttrykk som informantene spesielt trakk frem når det gjelder økningen i kriminalitet blant innvandrere og det var knyttet til dårlig integrering og kulturforskjell mellom majoritet og minoritet. Fordommer bak dette synet er at «innvandrere» er fundamentalt forskjellige fra

«nordmenn». «Norsk kultur» er noe håndfast som kan gå tapt gjennom påvirkning fra andre kulturer.

Selv om alle informantene antydte at det var mange årsaker til at personer gjør forbrytelser, indikerte de fleste samtidig et kulturelt sammenbrudd, og at disse negative aspektene var spesielt knyttet til kulturelle forskjeller. Det er bred enighet blant forskere om at dagens rasisme er preget av en forståelse av kultur som permanente og homogene grupper, der ulike kulturgrupper kommer i konflikt med hverandre. Forskjellene er med andre ord ikke lenger hovedsakelig knyttet til biologisk synlige egenskaper, men også til kultur. (Gullestad 2002: 149) Når negative egenskaper assosieres med visse innvandringsgrupper, blir dette en form for rasediskriminering av innvandrere. Ved å lage slike negative bilder setter informantene seg selv inn i et bedre bilde. Det kan derfor hevdes rasistiske mennesker følger en dobbel strategi med positiv selvrepresentasjon og negativ representasjon av «andre» (Dijk 1992:98).

5.2. Fengselsbetjeners forståelse av kriminalitet: fengselet sin rolle i rehabilitering

På denne delen av kapitlet skal jeg prøve å finne svar på hvilke måter fengselsbetjener tror at fengsel har endret (eller ikke endret) livet til de innsatte han/hun har jobbet med. Kriminalomsorgens hovedoppgave er å oppfordre innsatte til å delta aktivt i de tilbudene fengselet tilbyr slik at den enkelte får bedre forutsetninger for ikke å falle tilbake i ny kriminalitet etter straffegjennomføringen (Harlem 2000). Vidar bekrefter dette og forteller om at fengselet har en stor og innflytelsesrik rolle for innsatte gjennom et sett med programmer og aktiviteter som fengselet gir til innsatte. Hovedmålet med disse programmene er å rehabilitere innsatte og prøve å hjelpe dem tilbake til samfunnet utenfor fengselmurene på en best mulig måte:

Jeg tror at alle som sitter i fengsel i Norge blir påvirket av dette oppholdet. Fengsling er ikke bare en straffemetode, men på mange måter er det avhengig av gode og svært kostbare programmer som hjelper folk til å bli bedre og så setter dem ut i samfunnet igjen og blir noe bedre menneske. (Vidar)

Pål er på sin side enig med Vidar i at fengselet har potensial til å gi positive endringer i livet til innsatte inne i fengselet, men han understreker at arbeidet med innsatte må fortsette etter at de er ferdige med soningen, og at denne utfordringen krever samarbeid og koordinering mellom flere parter for å sikre at personen ikke kommer tilbake til det kriminelle miljøet han befant seg i. De ansvaret hviler på kommunen, i samarbeid med Nav og andre parter, for å arbeide for å sikre et normalt liv for person, for eksempel gjennom studier eller å jobbe:

Jeg tror at mye av den jobben du gjør i fengsel kan være veldig bra. Men så kommer du ut, du skal til kommunen du skal til NAV. Og da kan det bli en utfordring, fordi kommunen kanskje ikke får alt på plass. Du har dårlig tid. Og da kommer altså da kommer det med arbeidspress. Kompliserte saker. Jeg tror det er. Jeg tror fengsel må ha noe og innhold. Det er ikke bare du skal ikke bare sone. (Pål)

Ifølge Gro er det tydelig at fengselet redder livet til mange mennesker som ofre var innblandet i kriminelle gjenger og narkotika og led av helsemessig og psykisk omsorgssvikt da de kom inn. Fengselet arbeider med å tilby helse- og psykologiske programmer og tjenester, og daglige aktiviteter som hjelper dem med å gjenopprette ønsket om å leve igjen og beskytte dem mot det destruktive miljøet de levde i:

Jeg tror kriminalomsorgen faktisk ofte redder liv. At flere har de som er hos oss, ville vært døde hvis de ikke kom hit. For en periode, ser jeg ikke de som har narkotika. De lever veldig

farlig liv, veldig usunne liv. Fare for overdoser mens, når de kommer hit. De spiser godt for litt kilo på kroppen. Å fikse tenner. Det hjelper ham til å tenke på en ny positiv måte. (Gro)

Viktor er en av informantene som mener at fengselet, selv om det ser ut til å være et hotell med full service for innsatte, er avskrekkende for ikke å begå kriminelle handlinger, men hevder det likevel ikke er nok. Han mener vi trenger mange programmer for å sikre at innsatt ikke går tilbake til kriminell atferd:

Jeg tror mange sier at norske fengsler er hoteller og hele pakken er der, men jeg tror fortsatt at fengsler virker avskrekkende der innsatte sitter og tenker at jeg ikke vil tilbake hit, men jeg tror det ikke er nok hva bør være andre grunner til at de ikke vil tilbake til fengselet. (Viktor)

Mens vi snakker om den positive rollen som kriminalomsorgen spiller for å redde mennesker fra miljøet og faktorene som tvinger ham til å begå kriminell atferd og forsøke å rehabilitere ham til å vende tilbake til samfunnet som et normalt menneske, må vi ikke glemme konsekvensene av å blande mellom ferske innsatte for første gang og erfarne kriminelle som får dem til å gjenta kriminelle og hindrer arbeidet med å rehabilitere dem, så fengselsledelsen bør ta denne utfordringen på alvor.

5.3. Fengselsbetjentes forståelse av kriminalitet som kjønnet:

I den resterende delen av dette kapittelet vil jeg se på forholdet mellom kjønn og kriminalitet ved å svare på spørsmål om ansattes forståelse av hvorfor de fleste innsatte er menn og gjennom eksempler fra datamateriale diskuterte kjønnsrollene i et kriminalitetsmiljø.

Basert på dataene i studien faller fengselsbetjenter inn i to hovedkategorier. En gruppe mener lovbruddet har et maskulint preg og at de fleste innsatte er menn. Den andre gruppen ser ikke at kjønn har denne effekten med menn som er majoriteten i fengslene, men det er andre årsaker og at kvinner begår de samme forbrytelsene.

5.3.1. Fengselsbetjenter som tror at kriminalitet er "mer maskulin"

Jeg vet ikke hvorfor det er flest menn, men kan tenke meg det har å gjøre med impuls kontroll og ønske om å være tøff og sterk. (Trond)

Trond mener at menns ønske om å fremstå som sterke og tøffe og deres manglende evne til å kontrollere følelser og reaksjoner er årsaken bak økningen i antall forbrytelser begått av menn fremfor kvinner. Kathrine er også enig med de som mener kjønn spiller en viktig rolle i kriminell atferd. Hun underbygger sin påstand med statistikk og tall om at antallet mannlige innsatte i norske fengsler er cirka 4000 og at antallet kvinnelige innsatte ikke overstiger en tredjedel. Hun bekrefter, eksplisitt og implisitt, at kjønn spiller en viktig rolle i å begå forbrytelser. Hun understreket at noen sosiale skikker og tradisjoner, som rollen som kvinner spiller i omsorgen for hjemmet og barna, gjør dem mindre tilbøyelige til å blande seg i det kriminelle miljøet og begå kriminell atferd. De tradisjonelle rollene til mannen som familiens forsørger derimot, som krever at han skaffer seg penger og arbeid utenfor hjemmet, gjør det mer sannsynlig for å begå noen handlinger som fører til kriminalitet ifølge Kathrine. Slik spiller den sosiale faktoren som skiller mellom kjønnene og deres sosiale og økonomiske en rolle i forhold til kriminell atferd hevder hun:

4000 mannlige innsatte i norske fengsler nesten cirka da og kvinnelige er jo ja 1/3 av det. Det er jo grunnen til at menn bedriver mer kriminalitet enn kvinner. Handler kanskje om kjønnsrollemønsteret vårt og kvinner som jeg sier ikke alltid det her, men som regel er jo kanskje mer hjemme passe på barna. Mens menn er jo fra gammelt av, da er jo de som. På en måte skal tjene penger og sørge for familien sin, da de må ha penger [...]. (Kathrine)

På samme linje, hevder begge Vidar og Aud at årsaken bak statistikken som indikerer at menn begår kriminalitet mer enn kvinner, skyldes biologiske årsaker, egenskaper og gener som er ansvarlige for kriminell atferd. Kvinner, som Aud hevder, har feminine egenskaper som utmerker dem ved deres evne til å kommunisere med andre under de mest vanskeligste omstendigheter, noe som ikke tvinger dem til å begå voldelige handlinger. I de samme formuleringene bekrefter Vidar at de genetiske egenskapene og genene hos menn gjør at de har en tendens til å løse konflikter på en voldelig måte, noen ganger med kamp og krig:

[...] arv egenskapen, gener og sånn de vi er, menn har alltid vært de som har slåss eller kriga eller fanga eller jaga eller det er alltid menn som skal også sørge for det og det det tror jeg ligger der [...]. (Vidar)

[...] kanskje mennene havner lettere utenfor fordi at de kommuniserer på en annen måte enn hos jenter [...] vi er bedre på kommunikasjon? At, hvis ikke vi finner noen med en gang, så klarer vi å skape kontakter et annet sted [...]. (Aud)

Begge informantene oppfatter kriminell atferd som maskulin mer enn feminin, hvor hevder årsaken til forbrytelser er grunnet arvelige egenskaper og gener som er ansvarlige for den kriminelle handlingen, og kvinnens evne til for eksempel å kommunisere og finne måter å løse problemer på gjør at de unngår å begå forbrytelser.

5.3.2. Fengselsbetjenter som mener at kriminalitet ikke er "bare maskulin "

Gjennom mine intervjuer med fengselsbetjenter var det en gruppe betjenter som ikke var enig med Trond og Kathrine i å si at kjønn har en viktig rolle i kriminell atferd. En av disse betjentene er Gro, som mener kvinner også begår voldsforbrytelser og at kvinner kan være voldelige, men statistikken som tilsier at økningen i antall innsatte blant menn er høyere enn kvinner skyldes at de fleste kriminelle hendelser som menn og kvinner deltar i viser mannen som kvinnens beskytter. Han bærer konsekvensene av forbrytelsen og hevder å ha begått den alene for den forbrytelsen mens kvinnen forblir skjult bak mannen:

[...] En kvinne kan også være voldelig [...] Og hvis en kvinne er med på kriminell handling, ofte mann dekker over bruen. (Menn dekker opp mer enn kvinner på kriminelle handlinger[...]). (Gro)

Dette er i samsvar med det Viktor sa at mannssamfunnet gir beskyttelse for kvinner når de begår kriminell atferd. Vanligvis bærer menn enten forbrytelsene som kvinner deltar i å begå alene, eller så blir ikke disse forbrytelsene rapportert. Dette fører til at menn i statistikken og med tall langt overstiger det faktiske antallet forbrytelser avhengig av lovbrüterens kjønn:

[...] så vet jeg at også menn i de kriminelle miljøene beskytter damene slik at de ikke så ofte blir dømt for kriminalitet som mener menn nå tar gjerne straff for dama det vet jeg [...]. (Vidar)

5.4. Oppsummering

I dette kapitlet har fokuset vært på hvordan settes kjønn i spill i fengselsbetjentes fortellinger om eget arbeid og i deres forestillinger om kriminalitet gjennom å utforske spørsmålet: Hvordan forstår fengselsbetjentene kriminelle atferd og i hvilken grad er disse forståelsen kjønnen?

Kapitlet har vist fengselsbetjentenes forståelse av kriminalitet, hva de synes som er årsakene til kriminell atferd samt om fengselet har evnen til å endre kriminell atferd og rehabiliterer innsatte slik at de vender tilbake til lokalsamfunnene og holder seg borte fra kriminell oppførsel. I den siste delen drøftet jeg i hvilken grad de tenker at vi kan si at kjønn spiller en rolle i kriminell atferd.

Jeg kan påstå at mitt funn i denne delen av studien er at kjønn ikke har den sentrale rollen i kriminell atferd slik fengselsbetjentene jeg har intervjuet, oppfatter det. Samtlige informanter var enige om at flere faktorer, inkludert oppvekst, miljø, fattigdom og kulturkrasj spiller en rolle. De viktigste faktorene som informantene fokuserte på og opptatt mesteparten av var kulturkrasj og manglende integrering mellom innvandrerene og det norske samfunnet.

Ingen av informantene nevnte at kjønn ligger bak den kriminelle oppførselen, noe som overrasket meg og fikk meg til å spørre: Hva med kjønn!? Her fokuserte ikke deres svar på kjønn som en hovedfaktor i kriminalitet, men snarere som en sammensatt faktor med flere andre sosiale, kulturelle og økonomiske faktorer. Med andre ord kan jeg si at fengselsbetjenter har mange tanker om hva som ligger bak kriminalitet, men de tematiserer ikke kjønn selv som kriminalitets årsaker i hele tatt. Informantene anser ikke at kjønn som hoveddriveren for kriminell aktivitet.

Kapittel 6: Kriminalomsorg som yrke

Dette er det siste analytiske kapittelet i masteroppgaven hvor jeg vil se på hvordan settes kjønn i spill i fengselsbetjenters fortellinger om eget arbeid og i deres forestillinger om kriminalitet gjennom å utforske spørsmålet: Hvordan skal fengselsbetjenten forstå deres roller og ansvar, og i hvilken grad oppfatter de disse rollene og ansvarsene som kjønnete?

Kapittelet er delt i tre hoveddeler. Først vil jeg prøve å belyse fengselsbetjentenes forståelse av deres rolle i kriminalomsorg. I del to vil jeg ta for meg forskningsspørsmål om hvordan fengselsbetjentene forstår det personlige, det private og det profesjonelle. Til slutt, vil jeg se på hvordan de ansatte ser på yrket sitt, og i hvilken grad de ser på rolle og ansvar som kjønnete. I tillegg vil jeg se på hvordan fengselsbetjenter anser fremtiden til sin profesjon.

6.1. Fengselsbetjentenes forståelse av deres rolle

I første del av dette kapitlet skal vi se nærmere på fengselsbetjentenes daglige arbeid, og om de ser at arbeidet deres er preget av rutiner. Jeg vil også diskutere strategiene som brukes for å løse konflikter og i hvilken grad fengselsbetjenter ser at gode relasjoner til innsatte bidrar til å løse disse konfliktene. I siste avsnitt vil jeg undersøke fengselsbetjentens forståelse av deres ansvar for å beskytte samfunnet mot konsekvensene av kriminell atferd.

6.1.1. Å følge rutiner - det hverdagslige

Fengselsbetjentenes arbeid, som kombinerer omsorg til innsatte og samtidig opprettholde sikkerhet og orden, inneholder mye daglig rutine. Fengselsbetjenter gjennomfører det daglige programmet som kreves av dem, og dette ble bekreftet av informantene om arten av deres daglige arbeid. Trond fortalte om rutiner i sitt daglige arbeid og hvordan det er faste tidspunkter for daglige aktiviteter i fengselet. Han og hver av kollegene hans som han jobber og gjennomfører det daglige programmet med er ansvarlige for tre til seks innsatte. Trond fortalte at han stort sett utfører disse oppgavene alene, men noen oppgaver krever å jobbe i team med kolleger. Han konkluderer med at denne rutinen følges i alle avdelinger av fengselet han jobber i:

En typisk dag består av faste tidspunkt for innlåsing, fellesskap, luft, sysselsetting osv. I tillegg til at jeg alltid har 3-6 innsatte jeg jobber med ulike ting for med tanke på søknader og løslatelse. Det aller meste gjøres alene, men som del av en gruppe der de andre gjør det samme på sine avdelinger. Det er alltid en følelse av fellesskap uansett hva jeg jobber med. (Trond)

En arbeidsdag i et fengsel har et bredt spekter av oppgaver, fra direkte ivaretagelse av sikkerhet til praktiske oppgaver til omsorg av innsatte (Basberg 2020). I tråd med det Trond sa i sitatet ovenfor, hevder Pål at deres arbeid som fengselsbetjenter er styrt etter klokke og nøyaktige tider:

[...] det er veldig rutinstyrt. Det er veldig styrt etter klokke. (Pål)

Katharina, som hennes kolleger tidligere fortalte, bekrefter at det kan beskrives som et rutinearbeid i all forstand av ordet:

Arbeidet til en fengselsbetjent kan på mange måter beskrives som rutinemessig [...]. (Kathrine)

6.1.2. Å håndtere konflikter - det relasjonelle

God kommunikasjon er avgjørende for å forebygge og begrense konflikter. Mange informanter ser på evnen til å kommunisere med innsatte som det viktigste å løse, uansett om du er kvinne eller mann. Gode forbindelser til innsatte er kjernen i aktiv trygghet. God kommunikasjon med innsatte vil være en viktig metode for å sikre personalets beskyttelse. På mange måter kan det kalles koalisjonsbygging. Et godt forhold vil i stor grad bidra til å forhindre konflikter mellom de innsatte og mellom innsatte og ansatte. I tillegg kan det være hjelpsomt, dersom det oppstår alvorlige situasjoner, at ansatte kan få hjelp av sine «allierte»-kolleger. Derfor er det viktig å ha gode relasjoner til innsatte, siden det gir mer effektiv kontroll og dermed et tryggere fengsel. I tillegg vil positive forbindelser gjøre fengselsopphold mindre smertefulle for innsatte, og samtidig bedre arbeidsmiljøet for ansatte. Sitatet under er et eksempel på dette, der Gro snakker om strategien som brukes for å løse konflikter i fengsel:

Jeg splitter dem. Jeg tar en med. Og sier til en annen, jeg skal også snakke med deg, men du må vente her til jeg kommer. Det må splittes for å få høre hva handler det egentlig om. Og så snakker jeg med den andre etterpå. Og så snakker vi tre sammen. Det er den beste måten å kommunisere. (Gro)

I sitatet ovenfor sier Gro at i fengselstvister snakker fengselsbetjenter med partene i konflikten, en etter en, for å finne ut årsakene til konflikten, og så setter alle seg ned og snakker sammen for å finne løsninger. Denne strategien ser ut til å bli fulgt av mange av informantene som ble intervjuet. Trond bekrefter også at det å snakke med partene i konflikten er den første måten å løse konflikter i fengselet på, og at fengselsbetjenter bør gi klar beskjed om at slike tvister i fengselet ikke kan tolereres. Dersom en av partene i konflikten ikke følger disse instruksene, må han overføres til en annen del av fengselet, eller overføres til et annet fengsel om nødvendig:

[...] Jeg løser dette ved å ta eierskap til egen avdeling og å gi tydelig beskjed om hva vi tolererer og ikke. Det å prate med den enkelte i etterkant er også nyttig. Konflikter må legges døde før vi kan gå videre. Går ikke dette flyttes ofte en av de involverte til annen avdeling eller fengsel. (Trond)

Påls beskriver at strategien som brukes for å løse konflikter i fengselet varierer i henhold til konfliktnivået og dets effekter på partene i konflikten eller fengselet.

I tilfelle konflikten har nådd et punkt med krangel og slåssing, må han og en gruppe fengselsansatte gripe inn for raskt å avslutte saken, inspisere skadene forårsaket av denne konflikten, og anslå antall ofre, hvis noen. Men i tilfeller der uenigheten ikke går utover verbale trefninger, setter de seg ned med partene i konflikten og prøver å finne en løsning:

Det kommer helt an på hvilket nivå konflikten ligger på. Har det blitt fysisk, så må jo jeg og mine kollegaer gripe inn for å sørge for minst mulig skade. Er det bare på diskusjonsnivå, og så liker jeg veldig gjerne å kunne sette meg ned med begge to. Å ha det vi kaller for en trekant samtale [...]. (Pål)

Selv om de tre informantene ovenfor, Gro, Trond og Pål, var enige om at diskusjon og dialog med partene i konflikten er den første måten å løse denne konflikten på, stoler Gro tydelig på styrken i kommunikasjonen og det gode forholdet til innsatte for å løse konfliktene som oppstår i fengselet. Hun bekrefter at kommunikasjon er den beste måten, samtidig som

hun understreket det at både Trond og Pål har kommet med en implisitt og eksplisitt uttalelse om at fengselsbetjenten burde være bestemt og ikke tolerere slike konflikter inne i fengselet. Trond bekrefter dette ved å si at «Konflikter må legges døde før vi kan gå videre». Dette er en klar beskjed om at det ikke er lov å skape problemer inne i fengselet og at den som ikke etterkommer dette straffes med overføring til annen avdeling eller overføring til annet fengsel. I forbindelse med dette påpeker Alison Liebling og David Price (2001) i «The Prison officers» at forholdet mellom ansatte og innsatte er kjernen i hele fengselssystemet, og at kontroll og sikkerhet flyter fra å få det forholdet riktig. Fengsler kan ikke drives med tvang, de er avhengige av at personalet har en fast, trygg og menneskelig tilnærming som gjør dem i stand til å opprettholde nær kontakt med innsatte uten slitende konfrontasjoner (Liebling og Price, 2001:75).

6.1.3. Å beskytte samfunnet - det samfunnsmessige

Fengsel er ikke bare et sted å iverksette straff mot folk som bryter loven, men fengselet spiller en dobbelt rolle ved å beskytte samfunnet mot kriminell atferd samt beskytte innsatte mot uheldige konsekvensene av å sitte i fengsel. Fengselet beskytter med andre ord både individet og samfunnet mot kriminalitet. Under intervjuet sa Vidar at fengselet har et samfunnsoppdrag med fokus på å beskytte samfunnet mot mennesker som har kriminelle tilbøyeligheter og sørge for at ingen fengselsdømte slipper unna. Vidar hevder at fengselsoppdraget ikke har som hovedformål å straffe folk, men heller å beskytte samfunnet mot de som er dømt og skal gjennomføre det:

Det viktigste fengselsbetjent gjør er å sørge for at ingen stikker av, og det er jo faktisk et samfunnsoppdrag til fengsel, til fengselsbetjenter er at de som er dømt får fengselsstraff. Vi skal ikke straffe som hæren, men samfunnet skal skjermes fra dem, og de skal være, så sånn sett kan man si at det er det viktigste, men det viktigste også det å se at det er personer bak det dømt for og ikke da straffen gå prege hvordan du oppfører deg over dem. (Vidar)

På andre del av sitatet ovenfor, tolker jeg hva Vidar sa at fengselet har et dobbeltmandat. Kriminalomsorgen skal forsvare samfunnet mot straffbare, og på samme tid skal det holde i gang rehabiliterings aktivitet overfor innsatte, og beskytte innsatte mot de dårlige konsekvensene av fengsling. Betjenter utfører i sitt daglige arbeid arbeidsoppgaver med det formål å overvåke og ta vare på innsatte. Dette er helt i tråd med målsettingene til kriminalomsorg. Det er tydelig at norsk kriminalomsorg bygger på humanitære prinsipper og på individuell tilpasning til domfelte og innsatte (Kriminalomsorgen, 2019a). Vurdering av samfunnets behov for verne mot straffbare handlinger må balanseres i forhold til den enkelte domfelte og muligheter for innsatte til å vende tilbake til fellesskapet (Kriminalomsorgen, 2019a).

6.2. Personlig, privat og profesjonell

I denne delen vil jeg ta for meg forskningsspørsmål om hvordan fengselsbetjenter balanserer mellom privatliv og arbeid. Å være fengselsbetjent betyr at man må tilpasse seg en konfliktsituasjon. Man skal forholde seg til andre daglige livsfortellinger, og samtidig være bestemt og streng.

I boken «Fangenes friheter: makt og motstand i et norsk fengsel» skriver Thomas Ugelvik, (2011) at det er å leve etter dette faktum betjenters rolle i praksis og trives med dette over tid fordi det ser ut til å avhenge av to; enten en unik sosial evne og fleksibilitet, eller trekker

på skuldrene som innsatte veldig bra eller en kombinasjon av disse, som trolig er de vanligste (Ugelvik, 2011:95-102). Terje Emil Fredwall (2015) bemerker også dette i sin bok «Murer og moral, en bok om straff, verdier og fengselsbetjenter». Han skriver at det å utføre en god jobb som fengselsbetjent er avhengig av å kunne balansere. Man må kunne leve i et forhold til den andre uten at det går ut over sikkerheten i fengselet. Man kan være personlig og temperamentsfull, men ikke for mye. Man kan vise tillit, men ikke være godtroende (Fredwall, 2015: 376). Tolerant, men ikke uendelig. Vennlig, men ikke intimt vennskap, maskulin men samtidig empatisk. Feminin, men på samme tid ikke, unnvike ansvar (Fredwall, 2015: 376).

I intervjuet med Pål kommet det fram at fengselsbetjentene lærer på fengselsskolen det Pål kalte «Three P: personlig, privat og profesjonell». At arbeidet til fengselsbetjenter er et profesjonelt arbeid, men fengselsbetjenten kan utveksle noen personlige ting med innsatte., Likevel bør ikke fengselsbetjenten opplyse om private forhold, fordi noen innsatte kan benytte på en negativ måte denne informasjonen når han kommer ut av fengselet, noe som kan forårsake skade på fengselsbetjenten:

[...] i fengselsskolen snakker man om tre p'er. Personlig, privat og profesjonell. Du skal være profesjonell. Du velger hvor personlig og privat du skal være. Du må være personlig med rett sats for å skal ha en troverdig relasjon, men for eksempel jeg liker ikke å si hvor jeg bor. Det jeg kan si at er jeg har barn. Jeg vil ikke de vet navnet mitt. [...] noen av de som er inne i fengsel, vil jeg ikke snakke med om så veldig personlige ting i det hele tatt, fordi jeg er ikke 100% sikker på hva de kommer til å gjøre når de kommer ut [...]. (Pål)

Aud er enig i det Pål sa da han snakket om hva en fengselsbetjent bør utveksle med innsatte, siden hun bekrefter at hun ofte snakker om noen personlige forhold og gir et eksempel på den informasjonen. Hun snakker om at hun har barnebarn, men hun kan aldri gi de innsatte hennes private opplysninger, som hvor hun bor og navnene på barnebarna hennes. Dette er på grunn av sikkerhetsmessige årsaker, fordi hun sier at noen innsatte, når de forlater fengselet, kan prøve å bruke denne informasjonen til å skade henne og familien hennes på henne som ansatt i fengselet og at hun utfører det arbeidet som kreves av henne av den parten som representerer henne. Tvert imot tolker de ting som personlig oppførsel og prøve å ta hevn:

Jeg snakker ofte om personlige ting, men jeg er aldri privat. Det vil si, jeg kan si at jeg har tre barn, at jeg er mormor, men jeg sier ikke hvor de bor og hva de heter. Naturlig er jeg ikke privat. Det er en sikkerhetsmessig vurdering man er nødt til å gjøre. Vi opplever jo fra tid til annen at noen misforstår. Og tar meg som person istedenfor det en representerer. Og blir synd på meg. (Aud)

For å være profesjonsutøver i kriminalomsorgen er personlig atferd og kompetanse blant de grunnleggende kvalifikasjonene til en fengselsbetjent. Dette innebærer en høy evne til samhandling med andre, samt en akademisk bakgrunn som kvalifiserer fengselsbetjenter til å yte omsorg og rehabilitering til innsatte og samtidig opprettholde sikkerhet og kontroll i fengselet er nødvendig. Hilde Larsen Damsgaard hevder at profesjonalitet dreier seg om verdier, kunnskap, dyktigheter, innstillinger og etikk (Damsgaard, 2010:50).

Et eksempel som krever en profesjonell håndtering av fengselsbetjenten, uavhengig av kjønn, enten han er mann eller kvinne, er urinprøven. Denne situasjonen kan være ubehagelig for begge parter, spesielt ved forskjeller i kjønn, så det må håndteres profesjonelt. Å være profesjonell fengselsbetjent betyr at han må gjøre ting som kanskje ikke er hyggelige eller behagelige. «Som medarbeider og fagperson har du et ansvar for å kjenne til vanskelige samhandlingssituasjoner. Man må ha kunnskap om utløserne, hva de kan dreie seg om, og

hvilke faktorer som kan forsterke og understøtte en vanskelig situasjon.» (Damsgaard, 2010 :111-112).

6.3. Fængselsbetjentenes yrket – Fortid, nåtid og fremtid

I denne siste delen av oppgaven vil jeg diskutere hvordan fængselsbetjenter vurderer yrket sitt basert på profesjonens historie fra fortid og nåtid på den ene siden, og på den andre siden hvilket press og økende utfordringer de møter i arbeidet. Til slutt vil jeg belyse noen av deres håp fra myndighetene om å støtte deres yrke i fremtiden.

6.3.1. Et mannsyrke historisk sett

Noen yrker er fortsatt dominert av maskulinitet, av historiske årsaker og tradisjoner som folk er vant til. Fængselsbetjentyrket er ett av yrkene som mange fortsatt anser som en mannsdominert profesjon, selv om praksis viser at kompetanse og profesjonalitet er grunnlaget for suksess i fængselsbetjentenes profesjon. Vidar er en av informantene som mener at fængselsbetjentyrket fortsatt er knyttet til den historiske forståelsen av yrket er knyttet til menn og, hvor menn utøver makt. Denne forståelsen skyldes at mange egentlig ikke vet hva fængselsbetjentens yrke er og hva fængselsbetjenter gjør. Det likevel registrert at antall kvinnelige søkere for å bli fængselsbetjenter øker, og i den siste opplæringsklassen Vidar veiledet var flere jenter enn gutter:

Det var historisk sett kun menn som var fængselsbetjenter, mange vet egentlig ikke hva dette yrke er før de jobber i, fordi det er et samfunn i samfunnet. Veldig få mennesker vet hva en fængselsbetjent gjør, mange av dere tror det handler om å låse ut og å låse inn, men det er mye mer enn det, [...] Dette yrket hvor menn utøver makt var og er et tradisjonelt mannsdominert yrke og er det fortsatt, men mange kvinner begynner nå å gå inn i yrket. Ikke helt sikker på hvor mange prosent, men den siste yrkesklassen jeg hadde ansvaret for var det 13 jenter og 12 gutter, så det er mange jenter som søker. (Vidar)

På spørsmålet om hvorfor flertallet av fængselsbetjentene er menn svarer informant Gro at begrensning av dette yrket til menn skyldes flere årsaker, inkludert historiske og kulturelle. Hun mener det også skyldes at fængselsystemet stenger seg selv og de ikke kan presentere arbeidet sitt for folk gjennom bruk av media. Folk flest vet ikke hva fængselsbetjentens arbeid innebærer fordi hemmeligholdet de omgir seg med kan skyldes sikkerhetsmessige årsaker. Likevel bærer det et «gammelt stempel» om fængselsfagets arbeid. Gro ga et eksempel om at hennes mor protesterte mot hennes valg med å arbeide som fængselsbetjent, og hvordan faren er redd for arbeidet hennes i fængselet. Derfor ser Gro at jenter kvier seg for slikt arbeid:

Det er litt fra kultur, gammel kultur, hvor det bare var menn. Også fordi kriminalomsorgen har vært veldig lukket. Nesten alle yrker er presentert på TV, i en eller annen form, men kriminalomsorgen har vært dårlig til å åpne for samfunnet til å se hva det innebærer å jobbe i fængsel, ikke sant? Det er veldig flott at det er hemmelig, og det kan være sikkerhetsmessig farlig hvis du ser den døra på tv veldig bra for alle. [...] vi har vært gammeldags på å profittere hvordan vi jobber og da til eksempel min mor. Hun er litt engstelig for meg. Hun tror jeg har en farlig jobb. Ja. Hun ser på tv fra amerikansk fængsel og tror at min jobb er sånn. De er like. Ikke sant? [...] derfor tror jeg kvinner kanskje tenker at de ikke er sterke nok til fysisk jobb i fængsel. (Gro)

6.3.2. Et yrke under stress

I denne delen av kapittelet vil jeg forsøke å gi en kort oppsummering av hvordan fengselsbetjenter ser på fremtiden for yrket sitt, hva som er bekymringsfulle saker i kriminalomsorgen og hva deres fremtidige ambisjoner er. Aud legger ikke skjul på sine ønsker om at den nye regjeringen endrer den tidligere politikken de siste åtte årene, som fastsetter å redusere de økonomiske ressursene til fengselsmyndighetene og sørge for at de tilgjengelige ressursene ikke er tilstrekkelige til å gjennomføre målene som kreves av regjeringen, da arbeidet til fengselsbetjenter går utover å gi mat til innsatte:

Jeg håper med ny regjering at trenden jeg så siste åtte år vil snu. Det er en veldig dårlig trend. Ingen penger til å hjelpe med den kunnskapen vi faktisk har. De oppgavene som er viktigere enn å gi mat. Ikke sant? Da jeg trenger at noen ser at vi jobber med mennesker [...]. (Aud)

I sitatet nedenfor redegjør Kathrine for konsekvensene av de dårlige økonomiske ressursene som er tildelt fengselsetaten, da enkelte seksjoner vil bli stengt. Dette vil føre til en reduksjon i rehabiliteringsprogrammene for innsatte og holde dem innesperret på rommet i lengre perioder på grunn av den svake økonomiske situasjonen:

[...] kriminalomsorgen har veldig dårlig råd, dessverre, men altså mer penger til kriminalomsorgen. Sånn at vi slipper å låse ned avdelinger, stenge avdelingen låser inn innsatte mer innhold til innsatte. (Kathrine)

På et spørsmål om sin visjon for yrkets fremtid, svarer Pål at han har stor frykt og bekymring for at politikerne skal redusere de økonomiske ressursene til fengslene, samtidig som politikerne ber kriminalomsorgen om å gjøre mer og mer. Dette resulterer i at det ansettes færre ansatte, noe som gjør at den ansatte påtar seg flere roller i jobben samtidig. Pål krever at beslutningstakere definerer hvilke mål kriminalomsorgen krever å gjennomføre og hevder det er urimelig å øke antall innsatte hvis antall ansatte går ned:

Det som er litt skummelt er at politikerne forventer mer og mer. For at betjentene skal være aktive bør de gjøre det når de skal få mer, men samtidig ta litt penger fra de ansatte. Det blir færre på jobb. Det blir mer rutiner. Det blir mer å gjøre når du er på jobb. Det forventes at du gjør flere ting samtidig. Du må være sykepleier, du må være lege, du må være psykiater, brannmann, vaktmester og kriesenter. Være i samme rolle samtidig. Jeg tror noen må ta en enkel avgjørelse. Hva vil de? Det er synd å sette flere og flere mennesker i fengsel, uten flere råd for å ta vare på dem. (Pål)

6.3.3. Et yrke med en lys fremtid

Aud var i sitt svar på spørsmålet knyttet til yrkets fremtid optimistisk på at politikerne ville bevilge materielle ressurser for å utvikle og støtte fengselsvesenet. Hun understreket at de teknologiske systemene som er på plass i fengslene er noe utdatert, og at det må jobbes med å introdusere den nyeste teknologien til fengselsetaten, og at det bør ansettes et større antall for å gi innsatte mer tid til å oppnå bedre resultater:

[...] det er klart vi har i utgangspunktet stor tro på politikerne at de klarer å gi oss de nødvendige økonomiske rammer for å gjennomføre den jobben vi har. Men samtidig så er det jo også nå en del sånn utvikling på teknologi. Vi har en del gamle systemer som er litt krevende å jobbe med, så det er den utviklingen og en del sånn å rasjonalisere nye systemer som skal gjøre hverdagen vår enklere. Jeg tror på at det går på å frigjøre tid til

å jobbe med innsatte, og hvis vi får til det både i form av rasjonalisering, effektivisering og det riktige antall ansatte. Så jeg tror på fremtiden [...]. (Aud)

I andre del av sitatet bekrefter Aud sin tro på en lys fremtid for fengselsbetjentfaget og mener at den faglige utviklingen med nyttig forskning og studier er god.

6.4. Oppsummering

Dette kapittelet har belyst hvordan settes kjønn i spill i fengselsbetjentes fortellinger om eget arbeid og i deres forestillinger om kriminalitet gjennom å utforske spørsmålet: Hvordan skal fengselsbetjenten forstå deres roller og ansvar, og i hvilken grad oppfatter de disse rollene og ansvarene som kjønnede?

I kapittelets første del har jeg vist i hvilken grad fengselsbetjenter ser at deres daglige arbeid er rutinstyrt i henhold til et spesifikt program som skal implementeres. Dette kom også fram i strategiene som fengselsbetjenter bruker for å løse konflikter mellom innsatte.

I kapittelets andre del var det veldig tydelig at informantene anså at deres arbeid som fengselsbetjenter krever at de jobber med høy profesjonalitet og at de har sikkerhetsmessige bekymringer rundt deling av private opplysninger med innsatte fordi noen innsatte ikke skiller mellom fengselsbetjentens plikter til å utføre de oppgaver som er tillagt ham av fengselsmyndigheten og betjentes eget liv.

En del av kapittelet fokuserte på informantenes forståelse av kjønns innvirkning på profesjonen deres. Mange av informantene understreket at disse inntrykkene av å koble maskulinitet og fengselsbetjentyrket har historiske røtter knyttet til mannens styrke og at man er mer i stand til å bruke makt og påtvinge sikkerhet og kontroll i fengselsmiljøet, som stort sett er mannlig. En av grunnene til at dette yrket forblir et mannsyrke er å vende tilbake til selve fengselsmyndigheten, der fengsel utgjør et isolert samfunn innenfor storsamfunnet, så ingen kan vite hva den sanne karakteren av arbeidet til fengselsbetjentene er. Fengselsetaten setter opp en høy mur mellom fengselsbetjentenes arbeid og samfunnet rundt, og forsøker ikke å vise gjennom media hva som er virkeligheten i fengselsbetjentenes arbeid.

Ett av de viktige funnene som er resultatet av denne studien er å forstå omfanget av press og bekymringer som fengselsbetjenter opplever når det gjelder å utvikle profesjonen deres og nå målene knyttet til rehabilitering og omsorg for innsatte. Dette presset, og angsten tar ikke politikere i Norge alltid hensyn til og det finnes ikke nok midler til å nå målene til Fengselsetaten. Unnlattelse av å allokere nødvendige ressurser til å implementere programmer knyttet til omsorg og rehabilitering gjør fengsler og innsatte til en farekilde som truer hele samfunnet.

Kapittel 7: Avslutningskapittel

I denne masteroppgaven har jeg sett på hvordan settes kjønn i spill i fengselsbetjentes fortellinger om eget arbeid og i deres forestillinger om kriminalitet. Gjennom utsagn til informantenes fortellinger vil jeg i dette avsluttende kapittelet oppsummere mine funn ved å gå nærmere inn på de forskningsspørsmålene jeg stilte i begynnelsen av oppgaven. Hvordan skal fengselsbetjentene forstå "omsorg" for innsatte, både i praksis og i prinsippet, og hvilken grad skiller de mellom "maskulin" omsorg og "feminin omsorg"? Hvordan forstår fengselsbetjentene kriminelle atferd og i hvilken grad er disse forståelsen kjønnnet? Hvordan skal fengselsbetjenten forstå deres roller og ansvar, og i hvilken grad oppfatter de disse rollene og ansvarene som kjønnete?

7.1. Fengselsbetjenter og omsorg

Hvordan skal fengselsbetjentene forstå "omsorg" for innsatte, både i praksis og i prinsippet, og hvilken grad skiller de mellom "maskulin" omsorg og "feminin omsorg"?

Oppgaven har som hensikt å ta for seg fengselsbetjentenes forståelse av omsorg og i hvilken grad fengselsbetjentens kjønn spiller inn i den omsorgen som gis til innsatte. Generelt er menn og kvinner i stor grad likestilte i Norge, der menn yter omsorg sammen med kvinner. Menn deler ansvaret for å ta vare på barn og eldre med kvinner. Det betyr at vi kan si at det som ble kalt feminin eller maskulin omsorg nesten har forsvunnet i viktige sektorer, eksempelvis helsesektoren. Mange menn jobber i dag i helsesektoren og det kan ikke lenger sies at dette arbeidet er kvinnelig eller mannlig.

Ett av de mest presserende spørsmålene da jeg gjennomførte intervjuene var at kjønn for fengselsbetjenter spiller en stor rolle for typen eller kvalitet på omsorgen. Har den tradisjonelle mannlige rollen eller kvinneverollen fortsatt noen innvirkning på kriminalomsorgen? Gjennom min analyse av dataene i intervjuer med både mannlige og kvinnelige fengselsbetjenter har jeg imidlertid konkludert med at mange av de intervjuede mannlige fengselsbetjentene la vekt på at omsorgstjenestene ble gitt som kvinner, med samme kvalitet og arbeidsvilje, og at kjønnnet av fengselsbetjenten ikke spilte en viktig rolle i å fastsette omfanget av og typen omsorg.

Problem i forhold til kjønn tilhører snarere de innsatte i forhold til noen oppgaver, som for eksempel urinprøve, da innsatte foretrekker at en person av samme kjønn tar prøven. De fleste av fengselsbetjenter var enige om at de ikke hadde motstand mot å gjøre alt omsorgsarbeidet krever, og at de ikke så på innsattes kjønn, men heller på hans behov og status.

Hovedspørsmålet i analysedelens første kapittel dreide seg om fengselsbetjentenes forståelse av omsorg og i hvilken grad fengselsbetjentens kjønn spiller inn i den omsorgen som gis til innsatte.

Basert på data hentet fra intervjuene jeg har gjennomført med fengselsbetjenter av begge kjønn, kan jeg si at menn og kvinner jobber i kriminalomsorgen side om side, og at det ikke

er noen større rolle for kjønnet til fengselsbetjenten i å fastsette type omsorg eller kjønn på personen som mottar omsorg. Dette er tydelig i samtalen til alle informantene, da de understreket at det viktigste er hva en person tilbyr, ikke kjønnet hans. Da informantene ble spurt om gode og dårlige egenskaper hos en fengselsbetjent, var det ingen av informantene som nevnte noe om maskulinitet som en fordel. Svarene deres fokuserte på evner og kompetanser som kjennetegner en fengselsbetjent, uavhengig av hans kjønn. De viktigste egenskapene til en god betjent er å være empatisk og tålmodig, og disse egenskapene er tilgjengelige for både menn og kvinner.

Det tradisjonelle konseptet som forbinder omsorg med femininitet har ingen relevans gjennom fortellinger fra informanter, da alt omsorgsarbeid utføres av både menn og kvinner. Med andre ord vil jeg si at det tradisjonelle konseptet som kobler omsorg som feminine trekk og autoritet som maskuline trekk ikke ser ut til å spille noen vesentlig rolle i betjentenes forståelse av deres rolle i fengselssektoren. Tvert imot bekrefter sitater fra intervjuer av mannlige fengselsbetjenter at tilstedeværelsen av kvinner bidrar sterkt til å skape trygghet og fred i fengselet gjennom kvinners evne til å bygge gode relasjoner til mannlige innsatte.

Avslutningsvis ser vi at informantene legger stor vekt på omsorgsaspektet i profesjonen, og hvor viktig det er for både kvinner og menn å jobbe i fengsel, men disse informantene mener at feminint konnoterte egenskaper og maskulint konnoterte egenskaper kan assosieres med kvinner og menn, men både kvinner og menn kan gjøre feminin og maskulin omsorg. Og det gjør de! Det vises gjennom sitatene i kapittel fem hvor de beskriver hvordan de yter omsorg.

7.2. Fengselsbetjentes forståelse av kriminalitet

Hvordan forstår fengselsbetjentene kriminelle atferd og i hvilken grad er disse forståelsen kjønnet?

I studiens andre analysekapittel, «Fengselsbetjentes forståelse av kriminalitet» forsøkt jeg å vise fengselsbetjentenes forståelse av kriminalitet, hva som er årsakene til kriminell atferd og også om fengselet har evnen til å endre kriminell atferd og rehabilitere innsatte slik at de vender tilbake til lokalsamfunnene, men tar avstand fra kriminell oppførsel. I tillegg drøftet jeg i hvilken grad vi kan si at kjønn spiller en rolle i kriminell atferd.

Ett av de viktigste funnene i denne studien er at fengselsbetjenter ikke tror at kjønn har en sentral rolle i kriminell atferd. Da jeg stilte åpne spørsmål om årsakene til at noen begår kriminalitet og andre ikke, var de fleste informanter enige om flere faktorer som oppvekst, miljø, fattigdom og kulturkrasj. Kulturkrasjen mellom innsattes bakgrunn, hvorav de fleste er av innvandrerbakgrunn, og det nye samfunnet de lever i, er de viktigste kriminelle årsakene informantene fokuserer på.

Ingen av informantene svarte at kjønn er en av grunnene til å begå kriminalitet, noe som overrasket meg, så jeg måtte spørre dem om kjønn og dens rolle i kriminell atferd og hvorfor de fleste innsatte er menn, og her var svaret deres også langt fra maskulinitet, men svaret deres var knyttet til gamle kulturelle og tradisjonelle konsepter som gir ansvaret for familie- og familiebidrag til mannen mens kvinnens rolle er å ta vare på hus og barn, så begår menn tyveri, drap og andre forbrytelser for å få penger og sørge familie sitt.

Ett av mine spørsmål gikk på at det er forbrytelser hvor motivet ikke er økonomisk, men heller er av voldelig art. For eksempel svarte mange informanter meg at kvinner også deltar

i voldsforbrytelser, men det kriminelle miljøet beskytte kvinner og utgjør et sosialt vern for kvinner. Kvinner gjemmer seg bak menn i vanlige forbrytelser, slik at mannen bærer byrden av forbrytelsen for å beskytte kvinner.

Oppsummert, i denne sammenhengen har fengselsbetjenter mange ideer om hva som ligger bak kriminalitet og kriminell atferd, men de klassifiserer ikke kjønn som en hovedårsak bak kriminell atferd.

7.3. Kriminalomsorg som yrket

Hvordan skal fengselsbetjenten forstå deres roller og ansvar, og i hvilken grad oppfatter de disse rollene og ansvarene som kjønnete?

I siste kapittel av den analytiske delen av studien forsøkte jeg å svare på forskningsspørsmålet om fengselsbetjentes forståelse av sin rolle i kriminalomsorgen og samtidig deres ansvar for å beskytte samfunnet mot konsekvensene av kriminell atferd. Deres daglige arbeide kan beskrives som rutinemessig. Det var og interessant å se hvilke strategier som benyttes av fengselsbetjenter for å løse konflikter mellom innsatte.

«Kriminalomsorgen skal gjennomføre varetektsfengsling og straffereaksjoner på en måte som er betryggende for samfunnet og som motvirker straffbare handlinger. Det skal legges til rette for at lovbrøyttere kan gjøre en egen innsats for å endre sitt kriminelle handlingsmønster». (KRUS 2019)

Det var meget tydelig at informantene mente at deres arbeid som fengselsbetjenter krevde høy profesjonalitet og at de hadde sikkerhetsmessige bekymringer for å dele privat informasjon med innsatte fordi noen innsatte ikke skiller mellom fengselsbetjenter og institusjonen de jobber for og representerer.

Denne unnlattelsen av å skille mellom en fengselsbetjent personlig og en fengselsbetjent som ansatt i fengselsmyndigheten fører til frykt for at en innsatt, når han kommer ut og avslutter soningstiden, bruker denne private informasjonen om en fengselsbetjent for å skade ham/henne eller et av hans/hennes familiemedlemmer. Derfor foretrekker fengselsbetjenter at det ikke er tillatt å utveksle privat informasjon med innsatte.

Når det gjelder fengselsbetjentenes forståelse av kjønns innvirkning på profesjonen deres, fikk jeg gjennom intervjuene inntrykk av at det å koble maskulinitet med fengselsbetjentens yrke har historiske røtter som går tilbake til det sosiale konseptet om at menn er sterkere og bedre i stand til å innføre sikkerhet og orden i fengslene.

Et annet interessant funn er at informantenes meninger om årsakene til at yrket fortsatt er karakterisert et mannsyrke. Ifølge informantene utgjør fengselet et isolert samfunn i samfunnet, der få mennesker vet hva et fengselsyrke innebærer. Fengselsbetjentene mener at fengselsledelsen ikke forsøkte å vise realiteten i fengselsbetjentenes arbeid, som går utover å gi mat til den innsatte. Fengselsbetjentene har i oppgave å rehabilitere de innsatte, ta vare på dem og sørge for at levekår inne i fengselet som så tilnærmet et normalt liv som mulig slik at person senere kan lever utenfor fengselsmurene.

7.4. Konklusjon

Denne studien har undersøkt følgende problemstilling: «Hvordan settes kjønn i spill i fengselsbetjenters fortellinger om eget arbeid og i deres forestillinger om kriminalitet». Studien viser at informanter ikke legger noen stor betydning på kjønn i yrket sitt. De ser at begge kjønn utfyller hverandre og det er veldig viktig at de jobber sammen i Kriminalomsorgen.

Begge kjønn kan gi den nødvendige omsorgen til innsatte, uavhengig av om omsorgen sosialt klassifiseres en av de feminine eller maskuline egenskapene. Gjennom denne studien og basert på utsagnene fra informantene mine ser jeg ikke at begrepene maskulinitet og femininitet spiller en innflytelsesrik rolle i fengselsbetjentenes arbeid, mannlige betjenter yter den samme omsorgen som kvinner yter på den ene siden, og på den annen side gjør kvinnelige betjenter fengselet tryggere og mer disiplinert gjennom sin evne til å kommunisere med innsatte. De hevder at det, kvinnelig fengselsbetjent ikke er noe negativt. Tvert imot spiller kvinnelige betjenter en positive roller i kriminalomsorgen gjennom sine evner og fordeler i å bygge gode relasjoner til innsatte, i tillegg til deres høye effektivitet og profesjonalitet. Med de evnene, kompetansene og erfaringen kvinner besitter, kan en kvinne lykkes i sitt arbeid som fengselsbetjent.

Et av de mest fremtredende funnene i denne studien, som trenger ytterligere forskning, er å forstå omfanget av press og bekymringer som fengselsbetjenter opplever når det gjelder å utvikle profesjonen deres og nå målene knyttet til rehabilitering og omsorg for innsatte. Dette presset, og frykten tar ikke politikerne hensyn til. Det blir ikke viet tilstrekkelig oppmerksomhet til å nå målene til fengselsinteressen da det ikke blir og bevilget nødvendige ressurser til å gjennomføre disse programmene. Dette gjør igjen fengsler og innsatte til en kilde til fare som truer hele samfunnet.

Forskning på i hvilken grad mangelen på økonomiske og menneskelige ressurser som er nødvendige for å gi omsorg og implementere rehabiliteringsprogrammer og deres rolle i å gjøre fengsler til et fiendtlig miljø for samfunnet som helhet er hovedfokus i en studie som jeg tenker å gjennomføre i nær fremtid.

Litteraturliste

- Alver, B & Øyen, Ø. (1997). *Forskningsetikk i forskerhverdag* (Heftet) vurderinger i praksis. Forlag: Tano Aschehoug.
- Barton, A. (2005). *Fragile Moralities and Dangerous Sexualities: Two Centuries of Semi-Penal Institutionalisation for Women*. Hampshire: Ashgate.
- Basberg, C. (2020): *Omsorg i fengsel?* Oslo: Pax Forlag.
- Bjørkli, M. (2015). *Fortellinger fra innsiden, En kvalitativ studie om visitortjenestens betydning for innsatte og visitorer* (Masteroppgave). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Butler, J. (2000/2001). *Imitasjon og kjønnsulydighet*. Agora nr. 4/00-1/01: 68 – 89
- De Beauvoir, S & Moi, T. & Christensen, B., 2000. *Det annet kjønn*, Oslo: Pax, pp. 7-29 (innledende essay ved Toril Moi), og 785-817 (Den uavhengige kvinnen).
- Carlen, P & Anne W (2004): *Analysing Women`s Imprisonment*. Willan Publishing.
- Connell, R. W. 1995. "The social organisation of masculinity", in *Masculinities*, Cambridge: Polity Press. Kap 3: 67-86 (19s.) Internett:
<https://genderandmasculinities.files.wordpress.com/2017/02/robert-w-connell-masculinities-second-edition-3.pdf>
- Crawley, E. (2004): *Doing Prison Work*. The public and private lives of prison of icers. Cullompton: Willan Publishing.
- Damsgaard, L. 2010. *Den profesjonelle sosialarbeider*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Ekenstam, C. 2006. *The History and Future of Studies on Men and Masculinity: Some Theoretical Reflections*. Hentet fra:
[The History and Future of Studies on Men and Masculinity: Some Theoretical Reflections | NORMA \(idunn.no\)](#)
- Foucault, M. (2001): *Overvåkning og straff*. Det moderne fengsels historie. Oslo: Gyldendal.
- Fredwall, T. E. (2015). *Murer og moral, en bok om straff, verdier og fengselsbetjenter* (1. utg.). Oslo: Cappelen Damm.
- Gherardi S. (1994). *The Gender We Think, the Gender We Do in Our Everyday Organizational Lives*. Human Relations 47 (6):591–609.
- Goffman, E. (2001): *Anstalt og menneske. Den totale institusjon sosialt sett*. København: Jørgen Paludans Forlag.

- Griffin ML. (2002). The Influence of Professional Orientation on Detention Officers' Attitudes toward the Use of Force. *Criminal Justice and Behaviour* 29:250–277.
- Gullestad, M. (2002): *Det norske sett med nye øyne*. Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt. Oslo: Universitetsforlaget
- Harlem, H. (2000): *I intervju med Aktuelt for Kriminalomsorgen* nr.5/2000. Justisdepartementet. Oslo
- Haugsgjerd, H. (1992): *Løvetann. Bak murene på Bredtveit kvinnefengsel*. Oslo: Aschehoug & Co.
- Jegersted, K & Mortensen, E. 2008. "Hva er kjønn? Ulike tilnæringsmåter," i *Kjønnsteori*, Mortensen m.fl, Oslo: Gyldendal.
- Rye, JF & Lundeberg, IR (red.)2018. *Fengslende sosiologi: Makt, straff og identitet i Trondheims fengsler*. NTNU: Universitetsforlaget.
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johnsen, B. (2001): "Sport, Masculinities and Power Relations in Prison", Doktorgradsavhandling ved Norges idrettshøgskole, Oslo . Hentet fra: <https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/handle/11250/160678>
- Kriminalomsorgen. (2019a). *Om Kriminalomsorgen*. Hentet fra <https://www.kriminalomsorgen.no/om-kriminalomsorgen.237840.no.html>
- [Kriminalomsorgen \(2022\). Type fengsel og soningsformer. Hentet fra https://www.kriminalomsorgen.no/type-fengsel-og-sikkerhetsnivaa.516316.no.htm](https://www.kriminalomsorgen.no/type-fengsel-og-sikkerhetsnivaa.516316.no.htm)
- Kriminalomsorgen. (2019b). *Utenlandske innsatte*. Hentet fra <https://www.kriminalomsorgen.no/utenlandske-innsatte.237929.no.html>
- Kriminalomsorgen (2007) *Nye retningslinjer for forskning (Internett)*. Tilgjengelig fra: <http://www.kriminalomsorgen.no/nye-retningslinjer-for-forskning.4442865-237613.html>
- Kvale, S & Svend B. (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Liebling A & Price D & Shefer G (2011). *The Prison Officer*. New York: Willan Publishing
- Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven), LOV-1967-02-10, Justis- og beredskapsdepartementet, Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/196710?msclikid=d5e72edeb2da11ec9976070bbc4e4f55>
- Martinsen, K & Wærness, K. 1991. *Pleie uten omsorg? Norsk sykepleie mellom pasient og profesjon*, Oslo: Pax, 1991
- Messerschmidt, J. W. & MMessner, A 2018. "Hegemonic, Nonhegemonic, and "New" Masculinities", i Messerschmidt, J.W., P. Y. Martin, M. A. Messner og R.W. Connell (red) *Gender Reckonings*, New York: New York University Press.
- NESH (2016) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humiora, juss og teologi*. Hentet fra: [59](https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-

</div>
<div data-bbox=)

[publikasjoner-som-pdf/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi.pdf](#)

- Ortner, S, B. 1973. "On Key Symbols." *American Anthropologist*, New Series, 75, no. 5 (1973): 1338-346. Online: <http://www.jstor.org/stable/674036>
- Scott, J.W. 1986 'Gender: A Useful Category of Historical Analysis'. *The American Historical Review* Vol 91, No 5. pp. 1053-1075 (22 s.) Internett: <https://www.jstor.org/stable/pdf/1864376.pdf?refreqid=excelsior%3A17462e7f423dbbf4e0e33d0d7835bb41>
- Simpson R (2007). *Emotional labour and identity work of men in caring roles*. In: Lewis P, Simpson R (eds). *Gendering emotions in Organizations*, 57–74. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Skau, M, G. 2003. *Mellom makt og hjelp. Om det flertydige forholdet mellom klient og hjelper*. 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Solheim, J. (1998). *Den åpne kroppen: om kjønnsymbolikk i moderne kultur*. Oslo, Pax.(Tre av artiklene tidligere publisert 1991-1997, her delvis omarbeidet).
- Statistisk sentralbyrå (2022):" Faktum om Invandring" [Funnet 26.05.2022] <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>
- St. meld. nr. 27. (1997-98). *Om kriminalomsorgen*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Thagaard, T. (2018): *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder*, Fagbokforlaget, Bergen.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal
- Van Dijk, T. (1992):" *Discourse and the denial of racism*", i *Discourse & Society* 3(1), side 87-118
- West, C. & Zimmerman, D. H. (1987). *Doing Gender*. *Gender & Society*, 1(2), 125–
- Østergaard, S. V., Stensgaard, A. B., Hansen, A. T., Henze-Pedersen, S. & Østergaard, J. (2015). *På vej mod ungdomskriminalitet, hvilke faktorer i barndommen gør en forskel?* .
- Åberg B. (2001). *Cooperation in gender-mixed workplaces*. Samarbete på kønsblandede arbejdspladser. *Örebro: Örebro Studies in Sociology* 1

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide masteroppgave

Bakgrunn:

Kan du fortelle litt om deg selv? (alder, utdanning, antall år som fengselsbetjent).

Motivasjon:

Fortell litt om hva som ligger bak valget ditt om å bli fengselsbetjent?

Hva motiverer deg i hverdagslivet?

Trives du i jobben din?

Ferdigheter/egenskaper:

Hvilke ferdigheter/egenskaper mener du en fengselsbetjent bør ha?

Hva kjennetegner en god fengselsbetjent?

Hva kjennetegner en dårlig fengselsbetjent?

Arbeidsoppgaver:

Kan du beskrive en typisk arbeidsdag? Hvordan er arbeidsdagen din organisert? Jobber du mye alene, eller i grupper?

Hva er det vanskeligste med jobben din? Hvorfor?

Hva er den viktigste delen av jobben din? Hvorfor?

Hvilke arbeidsoppgaver prioriterer du?

Hvordan skiller du mellom arbeid og privatliv? Har du noen strategier for å håndtere dette skillet?

Arbeidsmiljø og kolleger

Hvordan vil du beskrive arbeidsmiljø der du jobber?

Hvordan vil du beskrive forholdet du har med kollegene dine?

Hva snakker dere mest om i pausene? Hvem kan man tulle med? Hva kan man tulle om?

Ansatte – spørsmål om kjønn

Hvorfor tror du at flertallet av fengselsbetjentene er menn?

Blir kvinner og menn tildelt ulike arbeidsoppgaver?

Har det noe å si om man er kvinnelig eller mannlig fengselsbetjent? Er det noen fordeler/ulempes med å være mann/kvinne i yrket?

Innsatte- spørsmål om kjønn og etnisitet

I din erfaring, hvorfor er det noen som blir kriminelle, og andre ikke?

De fleste innsatte er menn. Hvorfor tror du det er slik?

Tror du det er et press på mannlige innsatter til å oppføre seg på en bestemt måte? Tror du det finnes en "riktig" eller "feil" måte å være mann/kvinne på hvis du er innsatt?

Hvorfor er det flere unge gutter med minoritetsbakgrunn i fengsel enn unge etniske nordmenn?

Forholdet til innsatte

Hvordan får du et godt forhold til de innsatte?

Får fengselsbetjenter generelt tilliten til de innsatte? Hvordan?

Synes du at fengselsbetjenter generelt har respekt for de innsatte?

Personlig forhold til innsatte

Hvordan vil du beskrive forholdet ditt til de innsatte?

Hvordan viser du de innsatte at du bryr deg om dem?

Hvordan kommuniserer du med de innsatte? Hva trenger de fra deg/hva gir du dem?

Når du har samtaler med individuelle innsatte, hvilke temaer snakker du om? Er det forskjell på de samtalene du har med kvinnelige og mannlige innsatte?

Hvor ofte snakker du om personlige temaer? For eksempel traumatiske hendelser, familieliv osv.? Hva tror du de innsatte er mest redde for?

Hvordan håndterer du konflikter mellom innsatte? Hva er som oftest hovedårsakene til konflikt?

Hva har du lært av dine erfaringer? Er det noe du vill ha gjort annerledes nå?

Fremtiden

Hvilke hovedråd hadde du gitt en nyansatt?

Bli du værende i yrket?

Hva synes du om fremtiden din som fengselsbetjent? Hva vil skje med rollen din?

På hvilke måter tror du fengsel har endret (eller ikke endret) livet til de innsatte du har jobbet med?

Noe du vil tilføye til slutt?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet
Likestilling i Kriminalomsorgen?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne fram til fengselsbetjents tanker/erfaringer om likestilling i kriminalomsorgen. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å undersøke fengselsbetjents erfaringer og fortellinger om likestilling i kriminalomsorgen. Metoden jeg bruker er intervju med fengselsbetjenter. Jeg ser for meg å intervju et fåtall fengselsbetjenter og gjennomføre kvalitative intervjuer. Hensikten er å se undersøke kjønnsrolle og likestilling som kan ha innvirkning på kriminalomsorgen.

Opplysningene skal ikke brukes til noe annet enn mastergradsoppgaven.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Jeg studerer på NTNU og min veileder er *Priscilla Ringrose*, som er ansvarlig for prosjektet. Det kan bli aktuelt å dele eventuelle opplysninger med henne, og min andre veileder, Elisabeth Stubberud, mens prosjektet pågår.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får denne henvendelsen fordi du har vist interesse for prosjektet etter å ha snakket med meg etter vi ble satt i kontakt av en fengselsbetjent i fengselet du jobber på.

Hva innebærer det for deg å delta?

Undersøkelsen vil bli gjennomført som et intervju mellom meg og deg. Dersom det skulle være aktuelt vil vi avtale stedet hvor intervjuet vil finne sted mellom oss. Intervjuet vil ikke ta mer tid enn ca. 60 min. Hvis hensiktsmessig, kan intervjuet holdes digitalt.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Navnet og kontaktopplysningene dine vil bli erstattet med en kode som lagres på en egen analog navneliste, adskilt fra transkripsjonen av intervjuet. I teksten vil jeg bruke et annet navn enn ditt eget. Identifiserbare bakgrunnsopplysninger vil bli utelatt. Dette kan

være alder, kjønn, navn på fengsel eller spesielle hendelser. Det vil ikke være mulig å spore dataene tilbake til deg.

Jeg utfører all transkripsjonen selv. Opptaket blir slettet når intervjuet har blitt transkribert.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 20. mai 2022. Som nevnt over slettes opptaket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra NTNU har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Meg, Omar Ibrahim Yousef, på mail: omariy@ntnu.no eller på telefon: 45670468.
- *institutt for tverrfaglige kulturstudier* ved Priscilla Ringrose, på mail: priscilla.ringrose@ntnu.no eller på telefon: 73597886.
- Vårt personvernombud: Thomas Helgesen på mail: thomas.helgesen@ntnu.no eller på telefon: 93079038.

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Priscilla Ringrose
(Forsker/veileder)

Omar Yousef

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Likestilling i Kriminalomsorgen*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Klage på avslag Kriminalomsorgen region øst

Kriminalomsorgen region øst
Postboks 694
4302 Sandnes

Deres ref: 2021/00739-39/602
14.07.2021

Dato:

KLAGE PÅ AVSLAG PÅ SØKNAD OM TILGANG TIL Å REKRUTTERE TILSATTE TIL FORSKNINGSPROSJEKT

Det vises til avslag fra Kriminalomsorgen region øst, datert 07.07.2021. Frist for å klage på denne avgjørelsen er tre uker fra vedtaket er mottatt. Denne klagen er rettidig.

Begrunnelsen for avslaget er at *alle* søknader fra masterstudenter avslås grunnet manglende kapasitet til å bistå flere prosjekter på nåværende tidspunkt. Min søknad ble dermed *ikke* vurdert konkret, men avslått på generelt grunnlag.

I rundskriv G-07/2007 fra Justis- og politidepartementet gis det i innledningen klare føringer om at «Regionene anmodes om å legge til rette for økt forskning med sikte på å gi etaten og samfunnet for øvrig informasjon og ny kunnskap. Kriminalomsorgen skal tilstrebe åpenhet og innsyn med hensyn til forskning.» Når avslag gis uten en individuell vurdering av hver søknad, harmonerer dette ikke med anmodningen om å tilrettelegge for økt forskning.

Som det i avslaget er vist til, skal de involverte på lokalt nivå få mulighet til å uttale seg om kapasiteten, om prosjektets gjennomførbarhet og den sikkerhetsmessige forsvarligheten.

Jeg har selv hatt god dialog med det lokale fengselsvesenet i Indre Østfold fengsel, hvor jeg også hadde planlagt å gjennomføre prosjektet. Fengselsleder Helge Valseth har uttrykt å være svært positiv til prosjektet, fengselets deltakelse og min gjennomføring av forberedelsene. Jeg har også hatt kontakt med fengselsførstebetjent Geir Frydenlund, som har bistått meg med gjennomføring av prøveintervju og har hjulpet meg med å finne en rekke betjenter som ønsker å være med på prosjektet.

I lys av signalene jeg har fått etter en tett kontakt med fengselsledelsen og de ansatte, kan jeg ikke tenke meg at de har fått mulighet til å uttale seg om kapasitetsspørsmålet, slik det i rundskrivet legges opp til at det skal. Etter Forvaltningsloven § 17, skal forvaltningsorganet påse at saken er så godt opplyst som mulig. Dette er ikke gjort i herværende sak.

Dersom avgjørelsen ikke omgjøres, vil tiden jeg og de andre involverte i prosjektet (inkludert de ansatte i Indre Østfold fengsel) har brukt på forberedelser og rekruttering av fengselsbetjenter bli bortkastet. Det vil også innebære en ny søknadsrunde med alt det innebærer, og at jeg må reise ut av denne regionen for å gjennomføre prosjektet, noe som vil innebære store belastninger for meg personlig.

Jeg har videre jobbet med dette prosjektet i et år og ønsker å fullføre intervjuene snarlig, men har sagt at jeg er fleksibel og håper å fullstille alt innen et år. Dette betyr at jeg er fleksibel hva gjelder tidspunkt for intervjuer av fengselsbetjenter og kan tilpasse meg

kapasiteten de har fra dag til dag. Jeg er også en moden student med mye livserfaring, er ansvarlig og har jobbet som advokat i mange år.

Jeg ber om at avslaget omgjøres og at jeg gis tilgang til å rekruttere tilsatte til mitt forskningsprosjekt.

Med vennlig hilsen,

Omar Yousef
Oslo, 14.07.2021

Vedlegg 4: Godkjenning fra Kriminalomsorgen region øst

Kriminalomsorgen region øst

Omar Yousef

Deres ref:

Vår ref:

Dato:
16.07.2021

VEDTAK OM FORSKNING - OMAR YOUSEF

Vi viser til deres søknad datert 20.06.2021 vedrørende tillatelse til intervju av 5 mannlige og 5 kvinnelige fengselsbetjenter i [REDACTED]

Bakgrunn og formål

Oppgaven er en analyse av hvordan fengselsbetjenter forstår sammenhenger mellom kriminalitet og maskulinitet og mellom omsorg og maskulinitet. Formålet med prosjektet er å undersøke fengselsbetjents erfaringer og fortellinger om likestilling i kriminalomsorgen, det vil si at hensikten er å se undersøke kjønnsrolle og likestilling som kan ha innvirkning på kriminalomsorgen.

Vedtak

Kriminalomsorgen region øst innvilger søknaden, med forutsetning om at en endelig tilrådning fra NSD foreligger.

Begrunnelse:

Prosjektet anses for å være relevant for kriminalomsorgen, og oppfyller kriteriene i rundskriv

KSF-G-2007-7. Problemstillingen som det søkes forsket på er et tema som kriminalomsorgen er

opptatt av å få ny kunnskap om og det vurderes å ville gi etaten og samfunnet for øvrig

informasjon og ny kunnskap. Søknaden er utformet i tråd med de krav som stilles til forskning i kriminalomsorgen, jfr. Retningslinjer for behandling av søknader om forskning.

Det er ikke behov for å gi dispensasjon fra taushetsplikten da deltakelse forutsetter samtykke i

alle ledd.

Indre Østfold fengsel har selv hatt et ønske om å gjennomføre prosjektet.

Kontaktinformasjon for forsker i Kriminalomsorgen [REDACTED]:

Krav til forskeren

Forskningen skal gjennomføres på en forsvarlig måte og de ansatte og innsatte/domfelte skal ikke utsettes for personlige belastninger. Forskeren skal fremlegge bakgrunns materialet og informere enheten ut ifra behov. Forskeren skal forholde seg til den enkelte enhets sikkerhetsmessige instruksjoner.

Enhetene vil innhente opplysninger om forskerens vandel.

Dersom forsker ønsker å ta i bruk andre spørreskjema eller belyse andre problemstillinger enn

det som er godkjent må det fremlegges ny søknad til Kriminalomsorgen region øst for godkjenning.

Forskerens taushetsplikt

Opplysninger forskeren blir gjort kjent med kan være undergitt taushetsplikt, jf.

forvaltningsloven § 13. Forskeren er undergitt taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13 c.

Av § 13 e følger at forskeren plikter å hindre andre i å få tilgang til eller kjennskap til opplysningene. Overtredelse av bestemmelser om taushetsplikt er straffbart, jf. Straffeloven §

121. Behandling av personopplysninger reguleres av lov om personopplysninger (LOV 2000-04-14 nr. 13) med tilhørende forskrift (FOR 2000-12-15 nr. 1265), og forskningsprosjekter er særlig omtalt i § 7-27 i forskrift til personopplysningsloven. Det er et vilkår at forsker undertegner en taushetserklæring med henvisning til bestemmelsene ovenfor. Slik erklæring utarbeides av den enhet der forskningen skal gjennomføres.

Oppbevaring av materiale

Forskeren skal påse at innsamlet materiale blir oppbevart på en forsvarlig måte, og at det foretas anonymisering av personidentifiserbare opplysninger ved eventuell publikasjon. Innsamlet materiale som inneholder personidentifiserbare data, skal makuleres så snart undersøkelsen er avsluttet. Dersom det skal gjøres unntak fra denne hovedregel, må det godkjennes av Datatilsynet.

Rapportering

Vi ber om at kopi av den ferdige rapporten sendes Kriminalomsorgen region øst, Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS) og Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI).

Klageadgang

Dette vedtaket kan påklages til Kriminalomsorgsdirektoratet jf. forvaltningsloven § 27.

En eventuell klage sendes til Kriminalomsorgen region øst, innen 3 uker fra vedtaket er mottatt.

Med hilsen

Assisterende regiondirektør

Seniorrådgiver

Dette brevet er godkjent elektronisk i kriminalomsorgen og har derfor ingen signatur

Vedlegg 5: Godkjenning fra NSD

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Likestilling i Kriminalomsorgen

Referansenummer

276030

Registrert

20.04.2021 av Omar Ibrahim Yousef - omariy@stud.ntnu.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Det humanistiske fakultet / Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Priscilla Ringrose, priscilla.ringrose@ntnu.no, tlf: 73597886

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Omar Yousef, omar.11743@gmail.com, tlf: 45670468

Prosjektperiode

26.04.2021 - 20.05.2022

Meldeskjema for behandling av personopplysninger about:blank

1 av 3 26.07.2021, 18:40

Status

22.07.2021 - Vurdert

Vurdering (1)

22.07.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 22.07.2021, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET
Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 20.05.2022

LOVLIG

GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

TAUSHETSPLIKT

Deltagerne i prosjektet har taushetsplikt. Intervjuene må gjennomføres uten at det fremkommer opplysninger som kan identifisere innsatte.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE

REGISTRERTES

RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20).

Meldeskjema for behandling av personopplysninger about:blank

2 av 3 26.07.2021, 18:40

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG

DIN

INSTITUSJONS

RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD

VESENTLIGE

ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke typer endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer->

i-meldeskjema

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING

AV

PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Meldeskjema for behandling av personopplysninger about:blank

3 av 3 26.07.2021, 18:40

